

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀS FAKULTĀTE
TIESĪBU TEORIJAS UN VĒSTURES ZINĀTŅU KATEDRA

**JUDIKATŪRAS MAIŅAS PIEĻAUJAMĪBA UN
METODOLOĢIJA CIVILLIETĀS**

MAĢISTRA DARBS

Saņemts

Tiesību teorijas un vēstures
zinātņu katedrā 2016.g. ____ . ____
Sekretāra(-es) paraksts _____

Pilna laika klātiene

4.semestra studente

Ilona Sabīne Sviķe (is11207)

Zinātniskais darba vadītājs

Doc. Dr. iur. Jānis Pleps

RĪGA 2016

ANOTĀCIJA

Maģistra darba mērķis ir apzināt judikatūras maiņas metodoloģiju civillietās, kā arī konstatēt tās pieļaujamības kritērijus.

Lai īstenotu darba mērķi, darba autore analizējusi un noteikusi judikatūras jēdzienu un tās maiņas pieļaujamības kritērijus. Darba ietvaros analizēti vairāk nekā piecdesmit Latvijas tiesu nolēmumi, tādējādi konstatējot judikatūras maiņas metodoloģijas neesamību un judikatūras maiņas ietekmi gan uz citiem tiesas nolēmumiem, gan likumdevēju.

Darba autore izvirza kritērijus judikatūras maiņas pieļaujamībai, turklāt izvirzot tēzi, ka, mainot aktuālo judikatūru, tiesas pienākums ir to argumentēt, norādot arī iemeslus, kāpēc jaunā juridiskā atziņa ir nepieciešama.

Atslēgas vārdi: judikatūra, judikatūras maiņa, tiesu prakses stabilitāte, tiesneša neatkarība.

ANNOTATION

The main objective of this Master's thesis is to comprehend the methodology of changed case law in civil cases as well as to define its admissibility criteria.

In order to attain the objective of this work, the author analysed and defined the concept of the case law and its admissibility criteria for changing case law. More than fifty decisions made by the Courts of the Republic of Latvia were investigated for this work leading to conclusions that there is an absence of changed case law methodology furthermore other courts decisions and even legislator is influenced by changed case law.

The author proposes criteria for the changed case law admissibility, in addition adding a thesis statement which – by changing the current case law, the court's duty is to provide arguments for why the proposed changes are necessary.

Keywords: case law, changed case law, legal stability, independence of judges.

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS	5
1. JUDIKATŪRAS MAIŅAS TEORĒTISKIE ASPEKTI	8
1.1. Judikatūras jēdziens	8
1.2. Judikatūras maiņas pieļaujamība	15
2. JUDIKATŪRAS MAIŅA PRAKSĒ	24
2.1. Tiesību normas vai likuma mērķa izmaiņas kā judikatūras maiņas pamats	24
2.2. Labākas juridiskas atziņas ieguvums kā judikatūras maiņas pamats.....	29
3. JUDIKATŪRAS MAIŅAS IETEKME	43
3.1. Judikatūras maiņas ietekme uz tiesu nolēmumiem.....	43
3.2. Judikatūras maiņas ietekme uz likumdevēju	53
KOPSAVILKUMS	58
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS	59

IEVADS

Judikatūras maiņa ir samēra bieži satopams fenomens Latvijas tiesu praksē un ievērojot tiesas neatkarību, tiesa ir tiesīga atkāpties no aktuālās judikatūras. Minētās tiesības izriet no Latvijas Republikas Satversmes 83. panta¹, turklāt arī Satversmes tiesa atzinusi, ka tiesnesim ir tiesības atkāpties no agrāk sniegtajām tiesu prakses atziņām un tiesnesis ir to tiesīgs darīt, taču argumentējot savu viedokli.² Tajā pat laikā tiesas pienākums ir izmantot aktuālo judikatūru un nodrošināt tiesu prakses vienveidību, kas izriet no Satversmē nostiprinātā vienlīdzības³, taisnīguma⁴ un tiesiskās drošības⁵ principiem.

Savukārt Augstākā tiesa ir noteikusi, ka tiesiskās paļāvības aizsardzības princips neaizsargā privātpersonu pret tiesību normu interpretācijas maiņu,⁶ tādējādi faktiski padarot personu atkarīgu no tiesību piemērotāja prakses. Turklāt bieži mainot tiesību normas interpretāciju, tiesību piemērotājs, t.sk. tiesnesis, var nonākt pie tiesību normas piemērošanas patvaļas.⁷ Lai nepieļautu šādu patvaļu, būtu konkrēti jānosaka judikatūras maiņas pieļaujamības kritēriji, kā arī metodoloģija kā pamatot judikatūras maiņas nepieciešamību.

Darba mērķis ir noskaidrot vai mainot judikatūru Latvijā, tiesa ievēro noteiktu metodoloģiju, kā arī atklāt judikatūras maiņas pieļaujamības iespējamību.

Darba uzdevumi ir definēt judikatūras jēdzienu un noteikt tās maiņas kritērijus; apzināt un analizēt tiesu praksi attiecībā uz judikatūras maiņu un noskaidrot judikatūras maiņas ietekmi uz tiesas nolēmumiem un likumdevēju.

Darba tiks izmantotas šādas **pētījuma metodes**: 1) Analītiskā metode; 2) Sistēmiskā metode; 3) Vēsturiskā metode; 4) Salīdzinošā metode; 5) Induktīvā metode.

Analītiskā metode plaši piemērota, analizējot tiesu praksi gan darba otrajā, gan trešajā nodaļā, īpaši analizējot judikatūras maiņas metodoloģiju. Vēsturiskā metode pārsvarā piemērota darba pirmajā daļā, analizējot judikatūras jēdzienu. Savukārt ar sistēmiskās metodes

¹ Satversmes 83.pants nosaka, ka tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti.

² Par Administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 6.janvāris, Nr.3; Par likuma "Par tiesu varu" 49. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 1. un 83. pantam: Satversmes tiesas 2003. gada 4.februāra spriedums lietā Nr.2002-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2003.gada 5.februāris, Nr.19.

³ Latvijas Republikas Satversme. 91.p. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, Nr. 43.

⁴ Latvijas Republikas Satversme. 92.p. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, Nr. 43.

⁵ Latvijas Republikas Satversme. 1.p. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, Nr. 43.

⁶ Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015.gada 29.maija spriedums lietā Nr. SKA-97/2015, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/217668.pdf> [aplūkots 17.04.16.]

⁷ Liepa L. „Personu tiesiskās paļāvības aizsardzība vai sabiedrības intereses: Quo vadis?”. Zinātniskā konference „Valsts konsekvence tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principu ievērošanā”. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=3uOpIHe365g&list=PLxc2e81TLgVOTLI5tQEGyGFSZShZuv2VNk&index=2> [aplūkots 17.04.16.]

palīdzību darba autore analizēs judikatūras maiņas pieļaujamības kritērijus. Ar salīdzinošo metodi darba autore salīdzināja dažādu tiesību zinātnieku atziņas attiecībā uz judikatūras jēdzienu un pieļaujamības kritērijiem. Induktīvā metode piemērota, izmantojot tiesu praksi un tiesību doktrīnu nonākot pie judikatūras jēdziena un noteiktiem judikatūras maiņas pieļaujamības kritērijiem.

Šobrīd tiesu prakse, mainot judikatūru, nav nostabilizējusies, turklāt nav noteikti arī konkrēti kritēriji judikatūras maiņas pieļaujamībai, tādējādi neskarot personas intereses. Nav noteikti konkrēti kritēriji kādā veidā un cik izvērsti tiesai jāpamato judikatūras maiņa. Darba autore piedāvā divus nosacījumus, kad judikatūras maiņa ir pieļaujama, un piedāvā stingri noteikt, ka tiesai ne tikai tiesību interpretācijas vai tālākveidošanas rezultātā jānonāk pie citas juridiskās atziņas, bet jāpamato, kāpēc jaunā atziņa ir pareizāka.

Darbs sastāv no trīs nodaļām. Pirmajā nodaļā tiek apskatīts judikatūras jēdziens un tās maiņas pieļaujamības tiesiskie aspekti. Otrā darba nodaļa sastāv no plašas tiesu prakses analīzes, analizējot atsevišķi katru gadījumu, kurā mainīta judikatūra. Savukārt darba trešā daļa sastāv no divām apakšnodaļām – pirmajā apakšnodaļā atlasīti un analizēti tiesu nolēmumi pēc judikatūras maiņas, tādējādi izvērtējot, vai mainītā judikatūra ir nostabilizējusies tiesu praksē un otrā apakšnodaļa sastāv no judikatūras maiņas ietekmes uz likumdevēju, aplūkojot gan Saeimas likumprojektus, gan Satversmes tiesas spriedumos ietvertos Saeimas paskaidrojumus.

Pētījuma ietvaros pārsvarā izmantoti Latvijas tiesību zinātnieku darbi. Attiecībā uz judikatūras jēdziena un judikatūras maiņas pieļaujamības noskaidrošanu izmantoti dažādi avoti, bet prevalē Gintas Sniedzītes⁸, Jāņa Neimaņa⁹, Daigas Rezevskas¹⁰, Gundegas Miķelsones¹¹ un Egīla Levīta¹² darbi, savukārt no ārzemju literatūras darba ietvaros izmantota Ārona Baraka¹³ monogrāfija.

⁸ Sniedzīte G. Atsevišķi tiesnešu tiesību normu piemērošanas ietekmējošie faktori. Jurista Vārds. 2010. gada 19.oktobris, Nr.42.; Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista vārds, 2005. gada 18.oktobris, Nr.39; Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. Jurista Vārds, 2009. gada 15. septembris, Nr.37; Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. II. Tiesnešu tiesību robežas un kontrole. Jurista Vārds, 2009.gada 29.septembris, Nr.39; Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2013.

⁹Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: autora izdevums, 2004; Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Latvijas Vēstnesis., Rīga, 2006.

¹⁰Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: Izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010; Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005.

¹¹ Miķelsone G. Judikatūras nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31320/298-51323-Mikelsone_Gundega_gs06015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 13.04.16.]

¹² Levīts E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010.

¹³ Barak A. The judge in a democracy. Princeton University Press, 2006.

Tāpat darbā izmantoti vairāki Satversmes tiesas spriedumi, īpaši spriedumi lietās Nr. 2004-16-01¹⁴ un Nr.2012-06-01¹⁵. Darba ietvaros tika apskatīti un analizēti vairāk nekā 60 Latvijas vispārējās jurisdikcijas tiesu nolēmumi, kas ir tieši vai netieši saistīti ar judikatūras maiņas gadījumiem. Minēto tiesas nolēmumu atlasīšanai darba autore Tiesu informatīvo sistēmu un tur pieejamos tiesu nolēmumus, kā arī tiesas mājaslapā publicētos tiesas nolēmumus.

¹⁴Par Administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 6.janvāris, Nr.3

¹⁵Par Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 3., 5. un 7.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92.pantam: Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra spriedums lietā Nr.2012-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 2.novembris, Nr. 174.

1. JUDIKATŪRAS MAINĀS TEORĒTISKIE ASPEKTI

1.1. Judikatūras jēdziens

Judikatūra ir publicēto (galvenokārt augstāko) tiesas nolēmumu kopums, kuriem ir principiāla nozīme un, kas satur abstrakta rakstura juridiskās atziņas.¹⁶

Attiecībā uz judikatūras jēdzienu ir jānoskaidro tā vieta tiesību avotu sistēmā. Pastāv vairāki faktori, kas nosaka, kādi tiesību avotu veidi pastāv katrā konkrētā valstī un tie ir šādi – piederība pie noteiktas tiesību saimes, tiesību sistēmas vēsturiskais attīstības posms, valstī valdošā tiesību izpratne un konkrētā tiesību nozare.¹⁷

Latvijā tiesību avoti tiek iedalīti ievērojot vispāršaistošo spēka kritēriju pastāvīgajos avotos un palīgavotos.¹⁸ Pie pirmajiem pieder normatīvie akti, vispārējie tiesību principu un paražu tiesības. Savukārt palīgavoti ir judikatūra, doktrīna un citi avoti.¹⁹ Sīkāk patstāvīgie tiesību avoti tiek iedalīti pamatavotos un papildavotos. Vispāršaistošās normas var uzskatīt par tiesību pamatavotu, un pie palīgavotiem tiek pieskaitīti gan vispārējie tiesību principi, gan paražu tiesības, kuras var izmantot tad, ja nav attiecīgas tiesību normas.²⁰ Tomēr vispārējie tiesību principi arī atzīstami ar vispāršaistošu spēku, un rakstītās tiesības ir uzskatāmas par tiesību principu izpausmi.²¹

Palīgavoti savukārt ir praktiski neuzskaitāmi, jo ir atkarīgi no konkrētās skatāmās lietas faktiskajiem apstākļiem. Pie palīgavotiem ir pieskaitāma judikatūra, doktrīna, kā arī jebkurš cits avots, kas nodrošina taisnīgu un tiesisku lēmuma pieņemšanu. Pie palīgavotiem ir pieskaitāmi arī tādi avoti kā Saeimas sēžu stenogrammas, likumprojektu anotācijas, starptautisko normatīvo aktu preambulas, ja vien tie palīdz izprast tiesiskā regulējuma mērķi.²²

Judikatūra ir *iekarojusi* atsevišķu vietu palīgavotu sistēmā un, atzīstams, ka tā ir saistoša visām tiesām. Konkrēti civillietās to pamato Civilprocesa likuma 5.pants, kurā noteikts, ka tiesa, piemērojot tiesību normas, ņem vērā judikatūru.²³ Judikatūra ir šaurāks jēdziens nekā tiesu prakse, jo tiesu praksē iekļaujas gan labie, gan atceltie un sliktie tiesas nolēmumi. Protams, arī slikto nolēmumu aplūkošana ir noderīga, izlemjot lietu, lai zinātu, kā nedarīt. Savukārt par

¹⁶ Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: autora izdevums, 2004, 71.lpp.

¹⁷ Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005., 57.lpp.

¹⁸ Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Grām: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga: TNA, 1999. 63.lpp.

¹⁹ Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: Izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010, 29.lpp.

²⁰ Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Grām: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga: TNA, 1999. 64.lpp.

²¹ Iljanova D. Vispārīgie tiesību principi un to funkcionālā nozīme. Grām: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga: TNA, 1999. 89.lpp.

²² Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista vārds, 2005.gada 18.oktobris, Nr.39.

²³ Civilprocesa likums. 5.p. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, Nr. 326.

judikatūru ir atzīstami spēkā stājušies, tiesiski, secīgi un līdzīgi nolēmumi, kuros atrodamas tiesiskās atziņas, jaunas atziņas un juridiskās novitātes.²⁴

Pastāv viedoklis, ka judikatūra nav pats tiesas nolēmums, bet gan tiesu nolēmumos atrodamās juridiskās atziņas. Tehniski juridiskās atziņas ir atrodamas tiesas nolēmuma motīvu daļā.²⁵ Līdz ar to varētu uzskatīt, ka judikatūra ir tiesnešu tiesības. Tomēr jāatzīmē, ka judikatūra un tiesnešu tiesības ir cieši saistīti, tomēr atšķirīgi jēdzieni, jo tiesnešu tiesības ir abstraktas juridiskas atziņas, un ir atrodamas judikatūrā.²⁶ Līdz ar to judikatūra ir instruments kā īstenošanas tiesnešu tiesības.

Turklāt ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2007.gada 28.februāra spriedumu Lietā Nr. SKC-89 (kurš starp citu, ir atzīts par judikatūru),²⁷ tika izvirzīta tēze par judikatūras vietu tiesību avotu sistēmā. Tiesa tulkoja Civilprocesa likuma 5.panta sesto daļu, kurā ir nostiprināta atziņa, ka tiesai ir jāpiemēro judikatūra.²⁸ Tiesa atzina, ka *tiesu prakse un tiesas spriedums citā lietā nevar būt patstāvīgs pamats strīda izšķiršanai, bet kā sekundārs tiesību avots izmantojams tikai sprieduma argumentācijā attiecībā uz noteiktas tiesību normas piemērošanu.*²⁹ No šīs tēzes ir secināms, ka Senāts norāda uz judikatūras vietu tiesību avotu sistēmā, nosaucot to par palīgavotu. Savukārt Satversmes tiesa spriedumā ir noteikusi, ka tiesnesim augstākas instances tiesas nolēmums citā lietā jāņem vērā tikai tiktāl, ciktāl tas ir pamatots, pārliecinošs un attiecināms uz konkrētās lietas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem,³⁰ kā arī noteikusi, ka nav pieļaujama situācija, kad tiesas nolēmuma pamatojums aprobežotos vienīgi ar vispārīgu atsauci uz abstraktu tiesu praksi vai neidentificējamu judikatūru. Judikatūrai ir būtiska nozīme lietu izspriešanā, jo ar tās palīdzību var izsekot tiesas nolēmumā ietvertajai argumentācijai.³¹ Tādējādi arī Satversmes tiesa ir

²⁴ Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: Izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010., 29.lpp.

²⁵ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 32.lpp.

²⁶ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2013. 217.lpp.

²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2007.gada 28.februāra spriedums lietā Nr. SKC-89/2007, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2007/89-skc-2007.doc> [aplūkots 22.05.15.]

²⁸ Civilprocesa likums. 5.p. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, Nr. 326.

²⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2007.gada 28.februāra spriedums lietā Nr. SKC-89/2007, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2007/89-skc-2007.doc> [aplūkots 22.05.15.]

³⁰ Par Administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 6.janvāris, Nr.3.

³¹ Par Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 3., 5. un 7.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92.pantam: Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra spriedums lietā Nr.2012-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 2.novembris, Nr. 174.

norādījusi, ka judikatūrai ir argumentatīvs spēks, tajā pat laikā, atzīstot, ka tiesnesim ir jāņem vērā judikatūras atziņas.

Tādējādi atzīstams, ka judikatūra ir tiesību avots, kuru tiesai ir pienākums izmantot, interpretējot likumu, kā arī argumentējot savus nolēmumus, neaizmirstot, ka judikatūra nav visa tiesu prakse, turklāt uz to atsaucoties, tiesām būtu jāpiemēro Civilprocesa likuma 5. pants.

Judikatūra ir tiesību avots visās Latvijas tiesiskās sistēmas tiesību nozarēs, neatkarīgi no tā, vai likumdevējs ir spējis to pienācīgi noformulēt rakstītajā normatīvajā aktā vai nē, jo tiesību avotu avots demokrātiskā tiesiskā valstī ir nevis likumdevējs, bet gan suverēns.³² Judikatūras vispārīgā spēka līmenis paraksti tiek kvalificēts kā *pārliecinošs* jeb *argumentatīvs*.³³ Tomēr ievērojot, ka tiesību piemērotājs nedrīkst ignorēt judikatūru, ko paredz arī Civilprocesa likuma 5.pants, līdz ar to judikatūra ir obligāts tiesību avots, kurš obligāti jāizvērtē un jāņem vērā kopā ar attiecīgo patstāvīgo tiesību avotu. Obligātums saistāms ar tiesnešu tiesību normu apzināšanu, izvērtēšanu un vērā ņemšanu.³⁴ Tādējādi, lai gan judikatūra ir atzīstama par palīgavotu, tomēr judikatūras *ņemšana vērā* ir obligāta. Līdzīgi kā normatīvie tiesību akti ir tiesību avots, kas satur rakstītās tiesību normas, judikatūra ir tiesību avots, kas satur tiesnešu tiesības, kas ir obligāti piemērojamas.³⁵ Tādējādi atzīstams, ka judikatūra ir obligātais tiesību avots, kas neietilpst ne pamatavotu, ne palīgavotu kategorijā³⁶, jo neatbilst visiem pamatavotu kritērijiem, bet ir obligāti piemērojams. Autore pievienojas Dr. iur. G. Sniedzītes izteiktajam viedoklim, ka judikatūra kā tiesību avots tiesību avotu sistēmā būtu nošķirama no citiem palīgavotiem, tuvinot to patstāvīgajiem tiesību avotiem,³⁷ ievērojot to piemērošanas obligāto raksturu.

Lai tiesas atziņu atzītu par judikatūru, tai ir jābūt tādai juridiskai atziņai, kura atrodama tiesas nolēmuma motīvu daļā, kas ir publiska, spēkā stājies un tiesisks.

Viena no judikatūras pazīmēm ir tāda, ka spriedumam vai atziņai, kura ir atzīstama par judikatūru, ir jābūt publicētai. Saskaņā ar likuma „Par tiesu varu” 28.² pantu tiesas spriedumu pēc to stāšanās spēkā publicē mājaslapā internetā, ja likumā nav noteikts citādi. Līdz ar to atzīstams, ka jebkuram tiesas nolēmumam, kas stājies spēkā un ir pieņemts atklātā tiesas sēdē, ir jābūt publicētam, līdz ar to ir pašsaprotami, ka judikatūras atziņas saturošie tiesu nolēmumi tiek publicēti. Turklāt publiski pieejamiem jābūt arī kļūdainajiem nolēmumiem. Tiesu nolēmumu pieejamība veicinās to zinātnisku izpēti, kas savukārt uzlabos tiesas spriešanas

³² Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: Izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 31.lpp.

³³ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību jēdziens, evolūcija un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5163/28110-Ginta_Sniedzite_2010.pdf?sequence=1 [aplūkots 15.04.16.] 120.lpp.

³⁴ Turpat, 179.lpp.

³⁵ Turpat, 185.lpp.

³⁶ Turpat.

³⁷ Turpat.

kvalitāti.³⁸ Savukārt pazīme, ka tiesas nolēmums ir publicēts, neietekmē tajā atrodamo atziņas vērtību un svaru.³⁹

Satversmes 90.pantā ietverts valsts pienākums publicēt tiesu nolēmumus. Personas tiesības zināt savas tiesības nosaka arī likumdevēja darbības ietvaru. Likumiem un citiem normatīvajiem aktiem jābūt publiski pieejamiem. Tāpat personai ir tiesības izziņāt normatīvo aktu piemērošanas praksi, proti, demokrātiskā tiesiskā valstī tiesu judikatūrai jābūt brīvi pieejamai ikvienam interesentam.⁴⁰ Tieši ar judikatūras palīdzību personas gūst svarīgu informāciju par tiesību normu piemērošanas praktiskajiem aspektiem un tādējādi spēj gan efektīvāk aizstāvēt savas tiesības, gan labāk izprast savus pienākumus.⁴¹ Satversmes 90.pants rada privātpersonai tiesības zināt gan savas tiesības, gan pienākumus, gan arī vispārināti raugoties, skar personu reālās vai tiesiskās sekas.⁴² Satversmes 90. pants nav attiecināms tikai uz tiesību normu obligātu publicēšanu, bet arī uz tiesu praksi, kas ietverts minētajā likumā “Par tiesu varu”.

Satversmes 90.pantā minētais jēdziens *tiesības* var izrietēt no dažādiem tiesību avotiem, t.sk., judikatūras, proti, Latvijas tiesu, kā arī starptautisko vai pārnacionālo tiesu nolēmumiem, kas ietekmē tiesību avotu interpretāciju.⁴³ Turklāt, ievērojot, ka Civilprocesa likuma 5.pants nosaka, ka tiesnesim ir jāņem vērā judikatūra, vēl jo vairāk apstiprina apstākli, ka judikatūrai ir jābūt publicētai.

Saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” 28.² pantu spēkā stājušos tiesas nolēmumus anonimizētā veidā jāpublicē tiesas mājaslapā internetā, tiesu nolēmumu publicēšanas kārtību un to anonimizāciju nosaka 2009.gada 10.februāra Ministru kabineta noteikumi nr.123 “Noteikumi par tiesu informācijas publicēšanu mājaslapā internetā un tiesu nolēmumu apstrādi pirms to izsniegšanas”. Ievērojot, ka tiesas nolēmumu anonimizācija ir tiesas kompetencē, savukārt Tiesu administrācija veic pēcpārbaudi un publicēšanas funkciju mājaslapā, varētu atzīt, ka tiesas nolēmumu publicēšana ir atkarīga no konkrētajiem tiesas darbiniekiem, ko

³⁸ Miķelsone G. Judikatūras nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31320/298-51323-Mikelsone_Gundega_gs06015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 13.04.16.] 88.lpp.

³⁹ Torgāns K. Judikatūras teorija un pielietojamā judikatūra. Jurista Vārds, 2005.gada 13.decembris, Nr. 47 (402).

⁴⁰ Par Prokuratūras likuma 1. panta pirmās daļas, 4. panta pirmās daļas, 6. panta trešās daļas, 22. panta un 50. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 58., 82., 86. un 90. pantam: Satversmes tiesas 2006. gada 20.decembra spriedums lietā Nr. 2006-12-01. Latvijas Vēstnesis, 2006.gada 28.decembris, Nr.206 un Par Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 3., 5. un 7.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92.pantam: Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra spriedums lietā Nr.2012-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 2.novembris, Nr. 174.

⁴¹ Par Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 3., 5. un 7.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92.pantam: Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra spriedums lietā Nr.2012-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 2.novembris, Nr. 174.

⁴² Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 64.lpp.

⁴³ Turpat.

uzsvēris arī Tiesu administrācijas vadītājs Saeimas juridiskās komisijas un tiesu politikas apakškomisijas kopsēdē, vēršot uzmanību, iespējamajai atbildībai, ja kaut kas no datiem nav ticis anonimizēts – vai par to būs atbildīgs konkrētais tiesas darbinieks, tiesnesis vai Tiesu administrācija.⁴⁴

Savukārt attiecībā uz Augstākās tiesas nolēmumiem, saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” 28.⁶ panta ceturto un piekto daļu, Augstākās tiesas kompetencē ir veidot judikatūras datubāzi, un informācijas atlasas un apstrādes kārtību pēc saskaņošanas ar Tieslietu ministriju nosaka Augstākās tiesas priekšsēdētājs. Augstākajā tiesā ir izveidota Judikatūras un zinātniski analītiskā nodaļa, kura ir atbildīga par tiesas nolēmumu publicēšanu un judikatūras bāzes izveidi. Līdz ar to atzīstams, ka judikatūras publicēšana Augstākās tiesas mājaslapā norisinās un problēmas Augstāko tiesu spriedumu publicēšanā, kurā ietvertas juridiskās atziņas nav saskatāmas. Turklāt saskaņā ar Eiropas Komisijas ziņojumu, Latvijas ieņem stabilu līdera pozīciju līdzās citām valstīm, kurās tiesas spriedumu pieejamība ir novērtēta ar maksimālajiem punktiem.⁴⁵

Autore atzīst, ka nav pieļaujama situācija, kad tiesa savā nolēmumā atsaucas uz citu tiesas nolēmumu kā uz judikatūru, kura nav publicēta. Tādējādi saruktu gan uzticība tiesu varai kopumā, kā arī tas liktu domāt par konkrēta tiesneša kompetenci un tiesas sprieduma tiesiskumu. Turklāt arī Satversmes tiesa ir norādījusi, ka nebūtu pieļaujama tāda situācija, ka par atsevišķu normu piemērošanas tiesiskajām sekām pieņemta tiesas nolēmuma pamatojums aprobežotos vienīgi ar vispārīgu atsauci uz abstraktu tiesu praksi vai neidentificējamu judikatūru.⁴⁶

Ievērojot, ka saskaņā ar likumu⁴⁷ publicēti tiek tikai spēkā stājušies tiesas nolēmumi, jāizvērtē jautājums, vai judikatūras atziņa varētu būt tādā tiesas nolēmumā, kas nav stājies spēkā.

Spēkā neesošs tiesas nolēmums var būt tiesisks un saturēt judikatūru arī tad, ja apelācijas instances tiesa, pieņēmusi pretēju nolēmumu, – un ne jau tikai gadījumos, kad augstākas instances tiesas nolēmums ir prettiesisks. Mēdz gadīties, ka lietas dalībnieks apelācijas instances tiesai iesniedz nozīmīgus papildu pierādījumus, kuri maina lietas būtību, un tikai šā

⁴⁴ Saeimas juridiskās komisijas un tiesu politikas apakškomisijas kopsēdes protokols. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/132b67e445534817c2257e5b00300fec/\\$FILE/PR_2015_06_09_12_00_JK_JK_TPAK.doc](http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/132b67e445534817c2257e5b00300fec/$FILE/PR_2015_06_09_12_00_JK_JK_TPAK.doc) [aplūkots 07.04.16.].

⁴⁵ Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas centrālajai bankai, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai es rezultātu apkopojuma tiesiskuma jomā. 2015. gada izdevums. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/justice_scoreboard_2015_lv.pdf [aplūkots 07.04.16.] 25.-28.lpp.

⁴⁶ Par Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 3., 5. un 7.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92.pantam: Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra spriedums lietā Nr.2012-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 2.novembris, Nr. 174.

⁴⁷ Par tiesu varu: 28.² pants. LR likums. Ziņotājs, 1993. 14. janvāris Nr.1.

īemesla dēļ apelācijas instances tiesa pieņem cita satura spriedumu. Tādā situācijā ne pirmās instances tiesas nolēmums, ne tajā ietvertās atziņas nav vērtējami kā prettiesiski, tādēļ šīs atziņas varētu piederēt judikatūrai.⁴⁸

Lai novērstu radušos pretrunu attiecībā uz situāciju, ka judikatūrai būtu jābūt publicētai, bet tā vienlaikus var būt pirmās instances tiesas spēkā neesošā spriedumā, autore uzskata, ka ir publicējami visi tiesas nolēmumi, t.sk. arī spēkā neesoši, kā arī procesuāli lēmumi (par atteikšanos pieņemt prasības pieteikumu, atstāšanu bez virzības, procesuālā termiņa pagarināšanu u.tml.), jo tiesas nolēmumu publicēšanas pienākums nevar aprobežoties ar galīgajiem nolēmumiem lietā. Tikpat svarīga ir arī tiesu prakses apzināšana, piem., apelācijas sūdzības iesniegšanas termiņa pagarināšanai, lai persona skaidri zinātu, ka analogiskā situācijā viņas termiņš arī tiktu vai netiktu pagarināts. Personas izpētot tiesas atziņas arī šādos jautājumos, zinātu, kā rīkoties turpmāk. Likumiem un citiem normatīvajiem aktiem jābūt publiski pieejamiem, tāpat arī personai ir tiesības izziņāt normatīvo aktu piemērošanas praksi, proti, demokrātiskā tiesiskā valstī tiesu judikatūrai jābūt brīvi pieejamai ikvienam interesentam.⁴⁹

Līdz ar to autore pievienojas atziņai, ka jāpublicē pilnīgi visi tiesu un tiesnešu spriedumi un lēmumi, kuru publiska pieejamība nav prettiesiska, arī tie, kas nav stājušies spēkā, turklāt jābūt iespējai tos pēc noteiktiem kritērijiem ērti atlasīt.⁵⁰ Autores ieskatā tas ir vairāk tiesībpolitisks nekā juridisks jautājums, ievērojot, ka visu tiesas nolēmumu publicēšanai ir nepieciešami resursi un ekonomiskie līdzekļi.

Tādējādi nav iespējams strikti noteikt, ka juridiskās atziņas ir tikai publicētos tiesas nolēmumos, bet, ievērojot Satversmes 90. pantu, atzīstams, ka tiesa ir tiesīga atsaukties un izmantot tikai tās judikatūras atziņas, kuras ir publicētas.

Pašsaprotama ir judikatūras pazīme, ka tā atrodama tiesas nolēmumos, turklāt kā jau iepriekš tika secināts, ne vienmēr spēkā stājušos. Līdz ar to arī zemāku instanču tiesas nolēmumos atrodamas judikatūras atziņas. Vērtējot, vai ir iespējama hierarhija judikatūrā, jāņem vērā apstākļi, ka judikatūrai ir argumentatīvs spēks,⁵¹ un tas nozīmē, ka tiesa judikatūras atziņas var ietvert motīvu daļā kā vienu no argumentiem, ko atzina arī Augstākā tiesa jau

⁴⁸ Miķelsone G. Judikatūras nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31320/298-51323-Mikelsone_Gundega_gs06015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 13.04.16.] 53.lpp.

⁴⁹ Par Prokuratūras likuma 1. panta pirmās daļas, 4. panta pirmās daļas, 6. panta trešās daļas, 22. panta un 50. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 58., 82., 86. un 90. pantam: Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 2006-12-01. Latvijas Vēstnesis, 2006. gada 28. decembris, Nr. 206.

⁵⁰ Miķelsone G. Judikatūras nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31320/298-51323-Mikelsone_Gundega_gs06015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 13.04.16.] 88.lpp.

⁵¹ Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: Izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 29.lpp.

minētājā lietā Nr. SKC-89, kurā Rīgas apgabaltiesas spriedums tika atcelts tajā daļā, kura tika izspriesta, pamatojoties uz citas tiesas nolēmumu kā uz judikatūru, nepiemērojot tiesību normas. Šis argumentatīvais spēks ir cieši saistīts ar tiesu instanču hierarhiju – jo augstākas tiesas nolēmumā ir atrasta atziņa, jo lielāks ir tas argumentatīvais spēks.⁵² Tas šķiet likumsakarīgi, jo Augstākās tiesas tiesnešiem ir augstākas kvalifikācijas prasības nekā rajona un apgabaltiesas tiesnešiem,⁵³ un ir jāpieņem, ka Augstākās tiesas tiesneši ir profesionāli pieredzējuši un atzīstami par tiesību nozares speciālistiem. Arī sabiedrībā valda šāds uzskats, līdz ar to sabiedrībai šķistu saprotamāk un pareizāk, ja tiesa sava nolēmuma pamatojumu ir meklējusi starp Augstākās tiesas vai vismaz apgabaltiesu nolēmumiem, nevis zemākas instances nolēmumiem. Līdzīgi Vācijas Federālās tiesas nolēmumiem ir lielāka autoritāte nekā zemākas instances tiesām.⁵⁴ Ievērojot minēto, ir secināms, ka Augstākās tiesas nolēmumos atrodamās judikatūras atziņas ir ar augstāku juridisku spēku nekā zemāku instanču nolēmumos. Vērtējams ir jautājums, vai zemākas instances nolēmumā atrodamās atziņas vispār ir uzskatāmas par judikatūru, jo gan, kā jau tika minēts, sabiedrībai šāda prakse varētu šķist nepieņemama, gan arī Augstākās tiesas mājaslapā sadaļā „Judikatūra” ir atrodami tikai Augstākās tiesas nolēmumi. Eiropas Savienības tiesas tiesnesis E. Levits atzīst, ka arī rajonu tiesu nolēmumos atrodamās atziņas ir judikatūra, taču uz tām var mazāk paļauties.⁵⁵ Kad rajona tiesa savā nolēmumā ir iekļāvusi juridisku atziņu un nolēmums tiek pārsūdzēts, ir iespējams redzēt, kā to novērtējusi apgabaltiesas tiesneši un Augstākās tiesas tiesneši. Rezultātā šī atziņa tiks akceptēta un veidos judikatūru, kurai ir hierarhiski augstāks spēks, vai arī, nepiekrītot zemākas instances viedoklim lēmums tiks atcelts. Civilprocesa likuma 464.¹ panta noteikumi nosaka, ka kasācijas sūdzību tiesa pieņem, ja tai ir nozīme judikatūras veidošanā. Šādā veidā tiek ierobežots gan kasācijas tiesvedībā esošo lietu skaits, gan nodrošināta iespēja izveidot stabilu judikatūru. Vēl ir iespējama situācija, ka rajona tiesas nolēmums netiek pārsūdzēts un gramatiski atbilst judikatūras definīcijai – publisks, spēkā stājies un tiesisks nolēmums, kurā atrodamas jaunas juridiskas atziņas. Tomēr, ievērojot to, ka pastāv iespēja, ka citā līdzīgā lietā Augstākā tiesa izspriedīs citādāk, ir diezgan bīstami paļauties uz šādu rajona tiesas nepārsūdzēto lēmumu, jo tā tiesiskumu un pareizību ir grūti izvērtēt.

Arī profesors Kalvis Torgāns atzīst, ka nav nepieciešams judikatūras definējumā lietot norādi, ka judikatūras atziņas ir atrodamas tikai augstāko tiesu instanču nolēmumos, jo tas

⁵² Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: Izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 29.lpp.

⁵³ Par tiesu varu: 7.nodaļa. LR likums. Ziņotājs, 1993. 14. janvāris Nr.1.

⁵⁴ Zimmermann R. An introduction to Germany legal culture. Book: Introduction to German law. Edited by Ebke W.F. and Finkin M.W. Kluwer Law International, 1996. 21.p.

⁵⁵ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 34.lpp.

nebalstās uz statistikas izpētes materiāliem un arī pirmās instances tiesas nolēmumi satur judikatūru veidojošas atziņas. Tomēr par judikatūru ir atzīstami tikai labie spriedumi, jo nedrīkst aizmirst, ka var būt arī nepārsūdzēti, bet galīgi nepamatoti spriedumi, un atsaukšanās uz tādiem ir bīstama un norāda to, ka sprieduma spēkā stāšanās ne vienmēr nozīmē judikatūras atziņu papildinājumu.⁵⁶ Līdz ar to pietiek ar pazīmi, ka judikatūra atrodas tiesu nolēmumos, t.i., praktiski ir atrodama visu instanču tiesas nolēmumos.

Arī judikatūras pazīme, ka tā ir tiesas nolēmumā atrodamā juridiskā atziņa, šķiet secīga un loģiska, ievērojot, ka ar judikatūras palīdzību tiek īstenotas tiesnešu tiesības. Tiesnešu tiesības ietver sevī gan tiesību normas interpretācijas, gan tālākveidošanas, gan arī nenoteiktu jēdzienu konkretizācijas ceļā iegūtas tiesas atziņas.⁵⁷ Turklāt ir jāuzsver, ka atziņas svarīgums un tiesiskums nav atkarīgs no tā, vai šī atziņa ietverta vienā vai vairākos nolēmumos, tādēļ judikatūra var būt atrodama arī vienā vienīgā nolēmumā,⁵⁸ turklāt judikatūras maiņas jaunā judikatūras atziņa vispirms būs tikai vienā nolēmumā. Juridiski nozīmīgas atziņas tātad ir ar tiesību normām saistīti, tiesiski secinājumi, atzinumi, kam ir būtiska (parasti pozitīva) ietekme, izšķiroša, svarīga nozīme.⁵⁹

1.2. Judikatūras maiņas pieļaujamība

Satversmes 83. pantā noteikts, ka tiesneši ir neatkarīgi un vienīgi likumam padoti. Šis konstitucionālais princips nozīmē, ka tiesnesi, kurš izskata lietu, nedrīkst pakļaut nekādai ietekmei. Tādēļ pienākums neiejaukties spriedumu taisīšanā attiecas ne tikai uz likumdevēju un izpildvaru, bet arī uz pašu tiesu un ar tiesu varas realizāciju saistītām amatpersonām.⁶⁰

Tomēr, lai nodrošinātu tiesību normu vienveidīgu piemērošanu un tādējādi nodrošinātu tiesiskās drošības principa ievērošanu, tiesas ievēro arī tiesnešu radītās tiesības.⁶¹ Līdz ar to ir jāizvērtē tas, cik ļoti tiesnesis ir saistīts ar esošo judikatūru, lai netiktu pārkāpts Satversmes 83. pants.

Mūsdienās ir nostiprināti šādi taisnas tiesas kritēriji: personu vienlīdzība tiesas priekšā, tiesu neatkarība un pakļautība tikai likumam, tiesas pienākums, izskatot jebkuru lietu,

⁵⁶ Torgāns K. Judikatūras teorija un pielietojamā judikatūra. Jurista Vārds, 2005. gada 13. decembra Nr. 47 (402).

⁵⁷ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2013. 33.lpp.

⁵⁸ Miķelsone G. Judikatūras nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31320/298-51323-Mikelsone_Gundega_gs06015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 13.04.16.] 87.lpp.

⁵⁹ Turpat, 42.lpp.

⁶⁰ Par likuma "Par tiesu varu" 49. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 1. un 83. pantam: Satversmes tiesas 2003. gada 4. februāra spriedums lietā Nr.2002-06-01. Latvijas Vestnesis, 2003. gada 5. februāris, Nr.19.

⁶¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 67.lpp.

noskaidrot objektīvo patiesību.⁶² Tiesas spriedumam ir jārada tiesiskais miers un jābūt ne tikai strīdus izbeidzošam, bet arī pēc vairākuma domām taisnīgam.⁶³ Tiesnešu saistība ar judikatūru izriet vismaz no trim demokrātiskas sabiedrības vispārējiem tiesību principiem. Pirmkārt, šī saistība izriet no taisnīguma principa. Tiesa spriež tiesu taisnīgi, un tad, ja vienreiz jau šis jautājums zināmā veidā ir izspriests, būtu netaisnīgi tādu pašu jautājumu citā lietā izspriest citādāk.⁶⁴ Taisnīguma nodrošināšana tiesas spriedumos ne tikai pasargā indivīdu, bet nodrošina arī sabiedrības uzticēšanos. Tā arī tiek īstenoti taisnas tiesas kritēriji, jo tiesa, objektīvi noskaidrojot patiesību lietā un būdama neatkarīga, spriež tiesu taisnīgi un līdzīgi jau iepriekš spriestajam, jo arī tas bija taisnīgi.

Otrkārt, judikatūrai sekot pieprasa vienlīdzības princips. Ievērojot, ka personas ir vienlīdzīgas, tad tiesai tā pati tiesību norma attiecībā uz konkrētu personu jāpiemēro, tāpat kā tā tika piemērota pret citām personām, kuras atradās tādā pašā faktiskajā situācijā.⁶⁵ No vienlīdzīguma principa izriet arī analogija, kura Latvijas tiesiskajā sistēmā ir atzīta un tiek pielietota. Analogija ir tiesību tālākveidošanas paņēmiens atklātu likuma robu aizpildīšanai un ar to saprot vienam vai otram vairākiem savstarpēji līdzīgiem normas sastāviem paredzēto tiesisko seku attiecināšanu tādām dzīves gadījumam, kas nav noregulēts likumā, bet ir līdzīgs minētajam normas sastāvam, respektīvi, līdzīgi gadījumi ir izšķirami līdzīgi.⁶⁶ Vienlīdzīga tiesību piemērošana ir attiecināma gan uz tiesību normu iztulkošanu, gan tiesību jaunradi.⁶⁷ Šī principa ievērošana judikatūras izmantošanā īsteno arī pirmo kritēriju – taisnīgumu.

Trešais, bet ne mazāk nozīmīgais pamats, kāpēc judikatūra ir saistoša tiesai, ir tiesiskās drošības princips. Tiesas nolēmumiem ir jābūt pēc iespējas paredzamiem, lai cilvēki zinātu, kā rīkoties. Ja tiesas rezultāts ir paredzams, tad tiesai ir arī mazāk darba, jo cilvēki, tāpēc, ka rezultāts ir paredzams, nemaz nenāks uz tiesu,⁶⁸ ievērojot, ka tiesiskās palāvības izpratne un apzināšanās ir atkarīga no privātpersonu iepriekšējās prakses, pieredzes, kā arī spējas, balstoties uz objektīviem kritērijiem, pieņemt lēmumus par savu rīcību un prognozēt turpmāko situāciju.⁶⁹

⁶² Osipova S. Taisnas tiesas modeļi senajā pasaulē. Grām.: Latvijas Universitātes 69.konferences rakstu krājums. Aktuālas tiesību realizācijas problēmas. Rīga: Latvijas Universitātes apgāds, 2011. 163.lpp.

⁶³ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Latvijas Vēstnesis., Rīga, 2006. 21.lpp.

⁶⁴ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 34.lpp.

⁶⁵ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 34.lpp.

⁶⁶ Kalniņš E. Tiesību tālākveidošana. Grām.: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību piemērošanā: Rakstu krājums/ Dr. habil.iur. profesona Meļķisa E. Zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003. 145.lpp

⁶⁷ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Latvijas Vēstnesis., Rīga, 2006. 85.lpp

⁶⁸ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 34.lpp.

⁶⁹ Onževs M. Tiesību normu laika aspekti tiesiskā un demokrātiskā valstī. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/28260/298-46261-Maris_Onzevs_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [apskatīts 15.04.16.]

Izlasot judikatūru, cilvēks var attiecīgi rīkoties un izvērtēt savu darbību, t.sk. izlemt, vai vispār ir pamats vērsties tiesā, un kā pamatot savu prasījumu.

Izmantojot nolēmumos juridiskās atziņas tiesību normu iztulkošanai, tiesību piemērotājam būtu jāvadās pēc vienotas metodes.⁷⁰ Pirmkārt, tiesai ir jānoskaidro visi faktiskie apstākļi, lai tos salīdzinātu ar judikatūras nolēmuma apstākļiem un tiesai ir diezgan liela brīvība izlemt, kuri tieši apstākļi ir salīdzināmi un kuri nē.⁷¹ Tiesa nevarētu nolemt salīdzināt tikai tos apstākļus, kuri ir līdzīgi un atbilst dažādos, t.i., izspriežamo lietu nevar pielāgot nolēmumam, kurā ir atrodama juridiska atziņa, lai atvieglotu sev darbu, jo tiesai vienlaikus ir jābūt objektīvai un jāizvērtē visi apstākļi. Līdz ar to tiesai salīdzināšanai ir jāizvēlas visi apstākļi un fakti, kuri ir būtiski izspriežamajā lietā. Ja tiesnesis nonāk pie secinājuma, ka salīdzināmo apstākļu atšķirība nav būtiska un abu lietu faktiskie apstākļi ir salīdzināmi, tad agrāka nolēmuma juridiskā atziņa ir var tikt piemērota konkrētajam risinājumam.⁷² Judikatūras pielietošana nav mehāniska sekošana jau pastāvošajiem noteikumiem, bet apstākļu izvērtēšanas un salīdzināšanas process.⁷³ Judikatūrai ir būtiska loma lietu izspriešanā, jo ar tās palīdzību var izsekot tiesas nolēmumā ietvertajai argumentācijai. Tāpat judikatūra palīdz izprast būtiskākos tiesiskos apsvērumus, kuru dēļ tiesa izšķīrusies par lietas dalībnieku izteikto argumentu akceptēšanu vai – tieši pretēji – noraidīšanu.⁷⁴

Kā jau iepriekš tika minēts, judikatūras atziņas ir argumentatīvas un, ievērojot to vietu tiesību avotu vidū, izmantojamas nolēmuma motīvu daļā. Nolēmumā piemērojamiem argumentiem liela nozīme ir akceptējumam attiecīgajā sabiedrībā.⁷⁵ Turklāt jāpatur prātā, ka tiesu prakse un tiesas spriedums citā lietā nevar būt patstāvīgs pamats strīda izšķiršanai, bet, kā avots izmantojams sprieduma argumentācijā attiecībā uz noteiktas tiesību normas piemērošanu.⁷⁶ Līdz ar to atzīstams, ka tiesai judikatūra ir saistoša, lai nodrošinātu minētos Satversmē noteiktos principus.

⁷⁰ Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista vārds, 2005. gada 18.oktobris. Nr.39 (394).

⁷¹ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 34.lpp.

⁷² Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 34.lpp.

⁷³ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Latvijas Vēstnesis., Rīga, 2006. 85.lpp.

⁷⁴ Par Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 3., 5. un 7.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92.pantam: Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra spriedums lietā Nr.2012-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 2.novembris, Nr. 174.

⁷⁵ Matjušina R. Tiesas sprieduma argumentu veidi un plašums ka tiesas objektivitātes kritēriji. Grām.: Latvijas Universitātes 69.konferences rakstu krājums. Aktuālas tiesību realizācijas problēmas. Rīga: Latvijas universitātes apgāds, 2011. 229.lpp.

⁷⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2007.gada 28.februāra spriedums lietā Nr. SKC-89/2007, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2007/89-skc-2007.doc> [aplūkots 22.05.15.]

Tomēr tiesas nolēmumu “brīvība” jeb funkcionālā neatkarība saskatāma arī tiesas tiesībās atkāpties no agrākos spriedumos paustajām atziņām. Tiesa nav saistīta ar agrākajos nolēmumos paustajām atziņām pašām par sevi, un tas ir nolēmumu saturiskās neatkarības izpausmes veids. Lai gan tiesa paliek saistīta ar vienlīdzības principa diktētajiem noteikumiem un personu tiesībām uz taisnīgu tiesu, tomēr šie principi neizslēdz tiesas neatkarību katru reizi pieņemt katru jaunu nolēmumu tā, kā šī konkrētā tiesa uzskata par vispiemērotāko tiesību sistēmā.⁷⁷ Satversmes 83. pants noteic, ka tiesneši ir neatkarīgi un tikai likumam padoti. Neatkarība šajā izpratnē nozīmē tiesneša patstāvību nolēmumu pieņemšanā. Savukārt padotība likumam nozīmē, ka tiesnesim tiesību normu piemērošanas procesā ir jātiecas sasniegt pēc iespējas taisnīgāku un lietderīgāku rezultātu, kas atbilstu tiesību sistēmai kopumā.⁷⁸

Arī Satversmes tiesa, vērtējot likuma “Par tiesu varu” 49. panta otro daļu (redakcijā, kas bija spēkā līdz 2002. gada 3. decembrim) atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 83. pantam, atzina to par neatbilstošu. Atzīstot, ka tiesu nolēmumi, kuri pieņemti, piemērojot Augstākās tiesas plēnuma saistošos izskaidrojumus, var nonākt pretrunā ar Satversmes 1. pantā ietvertu taisnīguma principu un pilnvarot Augstākās tiesas plēnumu izdot tiesām saistošus lēmumus par likumu piemērošanu, ir pretrunā ar varas dalīšanas principu un ierobežoja tiesnešu (tiesas) neatkarību.⁷⁹ Lai gan apstrīdētā tiesību norma attiecās uz Augstākās tiesas plēnumu, minētais spriedums piemērojams arī attiecībā arī uz judikatūras saistošo spēku, ievērojot, ka judikatūra, līdzīgi kā plēnuma lēmumi, ir atziņas, kas radušies tiesību normas interpretācijas rezultātā.

Tādējādi, kad tiesnesis spriež tiesu, ir divi varianti: vai nu viņš seko esošajai judikatūrai, vai rada jaunu judikatūru.⁸⁰ Protams, tiesnesis šo procesu var neapzināties, ja, pieņemot nolēmumu, nav izvērtējis aktuālo judikatūru. Tātad, ja tiesnesis spriež tiesu saskaņā ar esošo judikatūru, viņš tai seko, savukārt, ja, spriežot tiesu, tiek pieņemts citādāks nolēmums, ir uzskatāms, ka tiesnesis atkāpjas no judikatūras. Atkāpšanās no judikatūras gan nenozīmē judikatūras maiņu, jo šāda atkāpšanās automātiski nenozīmē, ka tā ir pareiza. Tiesnesim ir pienākums atkāpties no esošās judikatūras, ja tā acīmredzami ir metodoloģiski kļūdaina, tomēr, atkāpjoties no judikatūras, zemākas instances tiesnesim savā nolēmuma motīvu daļā ir jāpierāda, ka augstākas instances nolēmums ir kļūdainš.⁸¹ Autore uzskata, ka ne tikai zemākas

⁷⁷ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. Jurista Vārds, 2009. gada 15. septembris, Nr.37.

⁷⁸ Par Administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 6.janvāris, Nr.3.

⁷⁹ Par likuma “Par tiesu varu” 49. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 1. un 83. pantam: Satversmes tiesas 2003. gada 4.februāra spriedums lietā Nr.2002-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2003.gada 5.februāris, Nr.19.

⁸⁰ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 33.lpp.

⁸¹ Turpat, 34.-35.lpp.

instances tiesai ir pienākums argumentēt atkāpšanos no judikatūras. Šāds viedoklis atbilst arī Satversmes tiesas atziņai, nosakot, ka tiesnesim ir tiesības citā lietā šaubu gadījumā izvēlēties citādu, konkrētās lietas faktiskajiem un tiesiskajiem apstākļiem atbilstošāku tiesību normas interpretācijas rezultātu. Ja minētā uzdevuma izpildes labad nepieciešams atkāpties no agrāk sniegtajām tiesu prakses atziņām, tad tiesnesis ir to tiesīgs darīt, taču argumentējot savu viedokli.⁸² Likumos noteiktā tiesas nolēmumu pārsūdzēšanas iespēja paredz tiesneša pienākumu ievērot likumu, to pareizi tulkot un piemērot praksē, nevis interpretēt patvaļīgi pēc savas brīvas gribas un izpratnes.⁸³ Tiesu spriedumi nav normas, kas tiesnešiem būtu saistošas tāpat kā likumi, tomēr tiesu varas pienākums ir, piemērojot regulējumu, nepieļaut nekādu lietišķi nepamatotu diferencēšanu.⁸⁴

Tiesu prakses grozīšanu (t.sk. judikatūras) principā var uztvert kā atšķirīgu attieksmi, ja tiesa, grozot tiesu praksi, situāciju, kas ir vienāda ar agrāka sprieduma pamatā esošu situāciju, izšķir citādāk nekā attiecīgajā iepriekšējā spriedumā. Tādā veidā tiesa vēlāka procesa dalībnieku diskriminē attiecībā pret iepriekšējā procesa dalībnieku.⁸⁵ Līdz ar to ir atzīstams, ka tiesai, atkāpjoties no aktuālās judikatūras, ir jābūt pamatoti iemesliem to darīt, turklāt par tiem ir jāpārliecina ne tikai pašam sevi, bet gan jāmotivē un jāpārliecina sabiedrība. Vienota prakse ir svarīga arī, lai neradītu haosu un neuzticību tiesu varai, ka, piemēram, «manam radniekam Rīgā lietu izlēma tā, bet man laukos izlēma citādi»,⁸⁶ līdz ar to šādas situācijas gadījumā tiesnesim ir pienākums motivēt šādu rīcību.

Piemēram, no Vācijas Pamatlikuma 20. panta trešajā daļā nostiprinātā uzticības aizsardzības principa izriet tiesu prakses grozījumu pieļaujamības kritēriji, no tiesneša regulējuma var atkāpties, ja tiek pierādīta tā nepareizība un ja uzticības aizsardzības intereses nav pretrunā ar grozījumiem.⁸⁷

⁸² Par Administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 6.janvāris, Nr.3; Par likuma "Par tiesu varu" 49. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 1. un 83. pantam: Satversmes tiesas 2003. gada 4.februāra spriedums lietā Nr.2002-06-01. Latvijas Vestnesis, 2003.gada 5.februāris, Nr.19.

⁸³ Par likuma "Par tiesu varu" 49. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 1. un 83. pantam: Satversmes tiesas 2003. gada 4.februāra spriedums lietā Nr.2002-06-01. Latvijas Vestnesis, 2003.gada 5.februāris, Nr.19.

⁸⁴ Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošanas. Metodoloģiskais pētījums par tiesnešu tiesību tālākveidošanu vācu civiltiesībās. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2005. 210.-211.lpp.

⁸⁵ Probst T. Die Die Änderung der Rechtsprechung Eine rechtsvergleichende, methodologische Untersuchung zum Phänomen der höchstrichterlichen Rechtsprechungsänderung in der Schweiz (civil law) und den Vereinigten Staaten (common law). Citēts pēc: Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošanas. Metodoloģiskais pētījums par tiesnešu tiesību tālākveidošanu vācu civiltiesībās. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2005. 156.lpp.

⁸⁶ Rīgas rajona tiesas priekšsēdētājas Ineses Siliņevičas viedoklis. Meklējot risinājumus tiesu sistēmas pilnveidošanai. Jurista Vārds, 2013. 12. marts, Nr.10 (761).

⁸⁷ Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošanas. Metodoloģiskais pētījums par tiesnešu tiesību tālākveidošanu vācu civiltiesībās. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2005. 211.lpp.

Arī Latvijā būtu nosakāmi konkrēti kritēriji, pirmkārt, judikatūras maiņas pieļaujamībai, otrkārt, sistēmai, kādā veidā tiek grozīta aktuālā judikatūra. Atzīstot agrāku judikatūras atziņu par nepareizu vai tiesiskajai sistēmai vairs neatbilstošu, labas tiesu spriešanas prakses principi prasa to ne tikai skaidri un konkrēti norādīt vēlākā nolēmuma tekstā, bet arī pamatot ar adekvātu argumentāciju. Lai gan būtiskāka loma ir argumentācijas esamībai, tomēr negatīvi vērtējams, ka agrākās judikatūras atziņas atzīšana par nepareizu nolēmumā ir izteikta neskaidri.⁸⁸ Turklāt, ievērojot, ka tiesas konsekvence, ievērojot savas iepriekš paustās atziņas, tiek uzskatīta par nozīmīgu vērtību, tiesām ir būtu savas atziņas jāievēro.⁸⁹ Tādējādi ir atzīstams, ka tiesai atkāpjoties no aktuālās judikatūras, motīvu daļā ir gan jāargumentē jaunā judikatūras atziņa, gan jāpierāda, ka iepriekšējā judikatūras atziņa vairs nav derīga.

Attiecībā uz judikatūras pieļaujamību, pirmkārt, ir jāizvērtē, kad atkāpšanos no judikatūras var uzskatīt par judikatūras maiņu. Varētu piemērot kritēriju *vecāks - jaunāks*, bet tad nolēmumiem būtu jābūt pretrunīgiem vienā instancē – Augstākajā tiesā. Savukārt situācijā, ja zemākas instances tiesas nolēmums ir pretrunā ar augstākas instances, pirmā atzīšana par judikatūru var notikt tikai pēc tam, kad tajā pašā vai līdzīgā lietā augstāka instance pievienojas zemākas instances atziņai, t.i., savā veidā atzīst to, un tikai tad šī atziņa ir atzīstama par judikatūru. Līdz ar to no praktiskā viedokļa judikatūras maiņa ir iespējama tikai Augstākajā tiesā vai arī pēdējā pārsūdzības instancē.

Pastāv divas situācijas, kad tiesnesis atkāpjas no esošās judikatūras. Tiesai ir pienākums atkāpties no esošās judikatūras, ja esošā atziņa vairs nepieder tiesību sistēmai; konkrētās situācijas faktiskajā sastāva ir būtiskas atšķirības no ārēji līdzīgā sastāva, ar ko saistīta judikatūra.⁹⁰ Ja esošās atziņas vairs nepieder tiesību sistēmai, ir jāveic judikatūras maiņa. Tas rodas situācijā, kad apstākļi ir tik radikāli mainījušies, kad tiesnesim no judikatūras ir jāatkāpjas, jo turpināt līdzšinējo judikatūru nebūtu adekvāti.⁹¹ Tomēr nedrīkst aizmirst, ka, tiesnesim, pieņemot lēmumu, pirmkārt, ir jāspriež tiesa saskaņā ar likumu, nevis šķietami ideāli taisnīgai sabiedriskajai kārtībai.⁹² Tātad faktiski ir jāmainās tiesību normām, un tā judikatūra, kas balstījās uz spēku zaudējošām tiesību normām nav izmantojama, vai arī ir jāmainās likuma mērķim. Mainoties apstākļiem, var mainīties likuma mērķis, un, neskatoties uz tā paša

⁸⁸Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību jēdziens, evolūcija un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5163/28110-Ginta_Sniedzite_2010.pdf?sequence=1 [aplūkots 15.04.16.] 109.lpp.

⁸⁹ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Latvijas Vēstnesis., Rīga, 2006. 86.lpp.

⁹⁰ Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista vārds, 2005. gada 18.oktobris. Nr.39 (394).

⁹¹ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 35.lpp.

⁹² Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošanas. Metodoloģiskais pētījums par tiesnešu tiesību tālākveidošanu vācu civiltiesībās. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2005. 51.lpp.

normatīvā akta spēkā esamību, tā mērķis ir pavisam cits,⁹³ un piemērojot judikatūru netiktu sasniegts šis mērķis. Tāpat arī vispārējo tiesību principu maiņa vai attīstība ir pašsaprotams iemesls, lai būtu pienākums atkāpties no judikatūras.⁹⁴

Otrs gadījums, kad tiesnesim ir tiesības atkāpties no judikatūras, ja tiesnesis uzskata, ka tagad ir guvis jaunu, labāku un dziļāku juridisku atziņu, kas ir labāk piemērota lietas risinājumam.⁹⁵ Šajā situācijā tiesai ir pietiekami plaši jāpamato šāda atkāpšanās no esošās judikatūras un ir iespējama judikatūras maiņa, ievērojot, ka judikatūras piemērošana nepārkāpj tiesiskās drošības un vienlīdzības principus.

Tiesiskās paļāvības un drošības princips noteic, ka indivīds var paļauties, ka tiesības un citas leģitīmās intereses, kuras viņš ir ieguvis, paļaujoties uz to, ka publisko tiesību subjekta rīcība ir tiesiska un konsekventa, viņam vēlāk netiks atņemtas, tāpēc, ka publisko tiesību subjekts savas domas ir mainījis vai arī izrādās, ka rīcība ir bijusi prettiesiska. Šā principa pamatā ir ideja, ka indivīds var paļauties, ka valsts rīkojas tiesiski un konsekventi, un valstij tās dotā uzticība jāaizsargā, un tas attiecas gan uz publiskajām, gan uz privātajām tiesību normām.⁹⁶ Tiesiskās noteiktības princips uzliek valstij pienākumu nodrošināt tiesisko attiecību noteiktību un stabilitāti, kā arī ievērot tiesiskās paļāvības principu, lai veicinātu indivīda uzticību valstij un likumam.⁹⁷ Tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principa subjekts ir valsts, kuras rīcībai ir jābūt konsekventai, piemēram, likumdevējam, pieņemot publisko vai privāto tiesību normas, vai tiesību piemērotājam taisot tiesību piemērošanas aktus.⁹⁸

Arī tiesa, piemērojot aktuālo judikatūru, īsteno tiesiskās drošības principu, ievērojot, ka persona, vērsoties tiesā, jau iepriekš var paredzēt lietas iznākumu, izpētot tiesību normas un judikatūru par attiecīgu tiesību jautājumu.

Otrs iemesls, kāpēc būtu, nepieciešams motivēt judikatūras maiņu, ir apstākļi, ka judikatūras maiņa robežojas ar vienlīdzības principa pārkāpšanu. Satversmē ir nostiprināts vienlīdzības princips, nosakot, ka visi cilvēki Latvijā ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā.⁹⁹ Vienlīdzība tiesas priekšā nav attiecināma tikai uz vienlīdzību viena procesa ietvaros starp lietas

⁹³ Levits E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010. 35.lpp.

⁹⁴ Turpat.

⁹⁵ Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista vārds, 2005. gada 18.oktobris. Nr.39 (394).

⁹⁶ Rezevska D. Tiesiskās paļāvības principa satura konkretizācija un attīstība judikatūrā. Politika un tiesības Tiesību un juridiskās prakses ilgtspējīga attīstība. Rakstu krājums. Latvijas Universitāte, 2012. Pieejams: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juristu-konf_PLZK_2012_.pdf [aplūkots 10.04.16.] 11.lpp.

⁹⁷ Par likuma "Par valsts pensijām" 30. panta piektās un sestās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam: Satversmes tiesas 2004. gada 25. oktobra spriedums lietā Nr.2004-03-01. Latvijas Vēstnesis, 2004.gada 26.oktobris, Nr.169.

⁹⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 201.lpp.

⁹⁹ Latvijas Republikas Satversme. 91.p. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, Nr. 43.

dalībniekiem. Satversmes pants ir tulkojams plašāk, nosakot, ka arī dažādos procesos cilvēki tiesas priekšā ir vienlīdzīgi, tādējādi nodrošinot, ka vienu un to pašu jautājumu tiesa neizlems citādāk. Jēdzienam *tiesas priekšā* ir jēga tad, ja tiesa rada jaunas, īpaša veida tiesības (tiesnešu tiesības) un tās aptver visas iespējamās tiesību normas un rīcību ar tām.¹⁰⁰ Tomēr atšķirīga attieksme ir attaisnojama, ja attieksme salīdzināmajās situācijās ir atšķirīga, bet pamatota un šādā gadījumā pierādīšanas nasta gultas uz valsti.¹⁰¹ Analogiski arī uz tiesu gulstas pierādījumu nasta, t.i., tai ir pienākums pamatot, kāpēc judikatūras maiņa ir nepieciešama.

Vienveidīgas tiesu prakses nodrošināšana ir nozīmīga no tiesību uz taisnīgu tiesu viedokļa. Tiesu pienākums ir līdzīgas lietas izlemt līdzīgi, bet atšķirīgas lietas – atšķirīgi, ir pamatots ar vienlīdzības principu. Tiesības uz taisnīgu tiesu tiek garantētas tad, ja valsts augstākā tiesu instance nodrošina tiesu prakses vienveidību.¹⁰²

Līdz ar to, ja tiesnesis ir guvis jaunu, labāku un dziļāku juridisku atziņu, kas ir labāk piemērota lietas risinājumam un tādēļ ir nolēmis mainīt aktuālo judikatūru, tiesas pienākums ir ne tikai interpretēt tiesību normu citādāk, bet arī argumentēt, kāpēc iepriekšējā interpretācija bijusi kļūdaina un nav piemērojama. Turklāt, ievērojot zemo sabiedrības uzticēšanos tiesu varai,¹⁰³ patvaļīgi mainot judikatūru, to faktiski neargumentējot, sabiedrības neuzticēšanās tiesu varai arvien pieaug.

Tāpat arī viens no judikatūras stabilitātes nodrošināšanas veidiem un kvalitātes uzlabošana varētu būt iespēja papildināt procesuālo likumu normas, ietverot tajās pienākumu skatīt lietu kasācijas kārtībā paplašinātajā sastāvā visos gadījumos, kad ir ierosināta tiesnešu tiesību normu grozīšana, proti, ietvert tāda satura noteikumu, ka gadījumā, ja kasācijas instancē, skatot lietu, tiesas sastāva vairākuma viedoklis atbalsta tādu lietas risinājumu, kas nozīmē līdzšinējās judikatūras maiņu, lieta obligāti nododama izskatīšanai pilnā (paplašinātā) tiesas sastāvā.¹⁰⁴

Līdz ar to faktiski atzīstams, ka judikatūras maiņa ir pieļaujama un, ja tā tiek mainīta, jo tiesa guvusi labāku un dziļāku juridisko atziņu, tiesai judikatūras maiņa ir īpaši jāpamato, tādējādi nepārkāpjot tiesiskās drošības un vienlīdzības principus. Judikatūras maiņa *satricina* judikatūras stabilitāti un var ietekmēt arī sabiedrības uzticību tiesas varai, līdz ar to vienīgais

¹⁰⁰ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 90.lpp.

¹⁰¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011. 96.lpp.

¹⁰² Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2012.gada 6.jūnija spriedums lietā Nr.2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 7.jūnijs, Nr.89.

¹⁰³ Iedzīvotāji neuzticas ne policijas, ne tiesu darbam. Neatkarīgā Rīta Avīze. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/1662-22-iedzivotaji-neuzticas-ne-policijas-ne-tiesu-darbam.htm> [aplūkots 10.04.16.]

¹⁰⁴ Sniedzīte G. Atsevišķi tiesnešu tiesību normu piemērošanas ietekmējošie faktori. Jurista Vārds. 2010. gada 19.oktobris, Nr.42.

mehānisms, kā tiesa var *saudzīgi* mainīt judikatūru, ir to pamatojot un norādot gan uz jauno tiesību normas interpretācijas saturu vai tiesību tālākveidošanas gaitu, gan atspēkojot apstākli, kāpēc jaunā atziņa ir labāka par iepriekšējo.

Darba turpinājumā darba autore aplūkos visus judikatūras maiņas gadījumus civillietās vispārējās jurisdikcijas tiesās, kuri publicēti Augstākās tiesas mājaslapā, tādējādi noskaidrojot, kurā instancē radusies jaunā judikatūras atziņa un vai tā tiek atbilstoši pamatota.

2. JUDIKATŪRAS MAIŅA PRAKSĒ

2.1. Tiesību normas vai likuma mērķa izmaiņas kā judikatūras maiņas pamats

Darba pirmajā daļā autore secināja ka viens no judikatūras maiņas pamatiem ir tiesību normas grozījumi vai arī paša likuma mērķa izmaiņas. Arī Latvijas tiesu praksē ir atrodami Augstākās tiesas nolēmumi ar kuriem tiek mainīta judikatūra minētā iemesla dēļ. Grozīt judikatūru pamatojoties uz normatīvo aktu izmaiņām ir pašsaprotami, ievērojot, ka tiesnesis ir padots likumam un viņam ir pienākums piemērot tam saistošās normas.¹⁰⁵

Tādējādi Augstākās tiesas Senāts ir mainījis judikatūru, atzīstot, ka juridiska fakta konstatācija, kas attiecas uz publisko tiesību jomu, risināma administratīvajā, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesā,¹⁰⁶ un izdevumi par juridiskās palīdzības samaksu ir piedzenami tikai tad, ja kvīti izrakstījis zvērināts advokāts.¹⁰⁷ Darba turpinājumā tiks analizētas civillietas *caur kurām* Augstākā tiesa ir nonākusi pie secinājuma, ka pastāvošā judikatūra jāmaina, jo ir mainījusies tiesību norma vai tās mērķis un jēga.

Civillietā Nr. C15155410 tika ierosināta pēc E.P. pieteikuma par juridiska fakta konstatēšanu ar ieinteresēto personu Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūru.¹⁰⁸ Pieteikums pamatots ar Civilprocesa likuma 288.- 292. pantiem un tajā lūgts tiesu konstatēt juridisku faktu, ka E.P., konkrētā laika posmā, mācoties profesionāli tehniskajā skolā, vienlaicīgi bija darba attiecībās ar Olaines ķīmisko reaktīvu rūpnīcu. Juridiskā fakta konstatācija nepieciešama, jo pieteicējam pienākas vecuma pensija pēc atvieglotiem noteikumiem kā strādājošai sevišķi smagos un sevišķi kaitīgos darba apstākļos. Minētā civillietā izskatīta Dobeles rajona tiesā pēc būtības 2010.gada 17.maijā un pieteikums noraidīts.¹⁰⁹ Par spriedumu pieteicēja iesniedza apelācijas sūdzību, un 2010.gada 15.novembrī Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija izskatīja šo civillietu sakarā ar iesniegto apelācijas sūdzību. No sprieduma izriet, ka Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija izskatīja civillietu pēc būtības un nosprieda pieteikumu apmierināt, motīvu daļā norādot, ka pirmās instances tiesa, noraidot pieteikumu, atšķirīgi vērtējusi apstākļus lietā. Sprieduma rezolutīvajā daļā noteikts, ka juridiskais fakts konstatēts

¹⁰⁵ Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Latvijas Vēstnesis., Rīga, 2006. 21.lpp,

¹⁰⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SK-88/2012 pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2012/88-sk-2012.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁰⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.novembra lēmums lietā Nr.SK-377/2011, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2011/sk-377-2011.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁰⁸ Turpmāk tekstā - VSAA

¹⁰⁹ Dobeles rajona tiesas 2010. gada 17.maija spriedums civillietā Nr.C15155410 [nav publicēts]

vecuma pensijas ar atvieglotiem noteikumiem piešķiršanas jautājuma risināšanai.¹¹⁰ Par spriedumu ieinteresētā persona VSAA iesniedza kasācijas sūdzību.

Ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012. gada 22.februāra spriedumu Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 15.novembra spriedums atcelts un tiesvedība par juridiska fakta konstatēšanu izbeigta.

Senāts spriedumā atzinis, ka Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010. gada 15.novembra spriedums atceļams un tiesvedība lietā izbeidzama, jo, izskatīdama pieteikumu par juridiska fakta konstatēšanu pēc būtības, tiesa pārkāpusi tā izskatīšanas pakļautības noteikumus. Senāts spriedumā norādījis šādu motivāciju.

„Tā kā pensionēšanās tiesiskās attiecības ir publiski tiesiskas un personas tiesības uz valsts pensiju tieši izriet no likuma „Par valsts pensijām” un citu pensiju jautājumus regulējošām ārējām tiesību normām, Administratīvo lietu departaments 2007. gada 15.marta spriedumā lietā Nr.SKA-172 atzinis, ka šāda rakstura konstatējamās tiesiskās attiecības ir administratīvās, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesas kompetencē, kam piekrīt arī Senāta Civillietu departaments.

Tādējādi juridiskā fakta konstatācija, kas attiecas uz publisko tiesību jomu, kā tas ir šajā gadījumā, risināma administratīvajā, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesā.”¹¹¹

Kā redzams, judikatūra mainīta 2012. gadā, turklāt motīvu daļā tiesa pamatojas uz Administratīvo lietu departamenta 2007.gada spriedumu, kā arī norāda, ka kopš 2004.gada 1.februāra likumdevējs to kategoriju lietas, kuras izriet no publiski tiesiskajām attiecībām un agrāk bija izskatāmas sevišķās tiesāšanās kārtībā vispārējās jurisdikcijas tiesā, nodevis administratīvās tiesas kompetencē.

Kopš Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanās līdz judikatūras maiņai pagājuši vairāk nekā astoņi gadi, savukārt kopš Administratīvo lietu departamenta sprieduma pagājuši pieci gadi.

Autore secina, ka no Senāta motīvu daļas nav saprotams, kāpēc ir pamatoti mainīt judikatūru tieši 2012. gada 22. februārī, nevis piemēram, 2012. gada 1. februārī, kad Augstākās tiesas Senāts pieņēma spriedumu civillietā Nr.SKC-5/2012, kurā ir analogiski faktiskie apstākļi, t.i., personai juridiskā fakta konstatācija bija nepieciešama pensijas saņemšanai. Minētajā Senāta spriedumā tiesa atzinusi, ka pensionēšanās tiesiskās attiecības ir publiski tiesiskas un personas tiesības uz valsts pensiju izriet no Pensiju likuma un citām pensiju jautājumus

¹¹⁰ Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010. gada 15.novembra spriedums civillietā Nr.C15155410 [nav publicēts]

¹¹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SKC-88/2012 pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2012/88-skc-2012.doc> [aplūkots 13.04.16.]

regulējošām ārējām tiesību normām. Pamatojies uz jau pieminēto Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 15.marta spriedumu lietā Nr.SKA-172 un norādot, ka apelācijas instances spriedums būtu atceļams, bet tiesvedība lietā izbeidzama. Tomēr, pamatojoties uz likuma “Par tiesu varu” 28.pantā paredzēto procesuālo ekonomiju, Senāts uzskatījis, ka nav mērķtiecīgi piemērot iepriekš minētās procesuālās tiesību normas un izskatījis lietu pēc būtības.¹¹²

Saskaņā ar likuma “Par tiesu varu” 1. pantu tiesnesis ir pakļauts tikai likumam, līdz ar to tiesai, saņemot analogisku pieteikumu par juridiska fakta konstatāciju jau pirms 2012. gada 22.februāra bija jāpieņem lēmums par atteikšanos pieņemt pieteikumu, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 1.punktu.

Saskaņā ar Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 1.punktu tiesnesis atsakās pieņemt prasības pieteikumu, ja strīds nav pakļauts tiesai. Civilprocesa likuma 132. panta pirmās daļas 1.punkts faktiski atņem personai tiesības celt attiecīgas konkrētas prasības tiesā. Gadījumā, ja lieta nav pakļauta tiesai, tad lēmumā ir jānorāda, kādā iestādē jāvēršas iesniedzējam tiesību aizsardzības dēļ.¹¹³ Konkrētajā lietā pieteicējam juridiskā fakta konstatācija bija saistīta ar saņemtās pensijas apmēru, civillietā tika izskatīta divus gadus, kā rezultātā personas pieteikumu atstāja bez izskatīšanas, pamatojoties uz piekritības noteikumiem, tādējādi būtiski tika aizskartas personas intereses.

Autore atzīst, ka minētajā gadījumā, lai gan judikatūras maiņa bija ne tikai pieļaujama, bet tā bija nepieciešama, ievērojot, ka likumdevējs skaidri noteicis lietu pakļautības robežas, tomēr no sprieduma, ar kuru mainīta judikatūra, nav secināms neviens iemesls, kāpēc maiņa notiek novēloti.

Vēl viens gadījums, kad judikatūras maiņa ir ne tikai pieļaujama, bet arī nepieciešama ir likuma mērķa vai jēgas maiņa, lai gan faktiski likums netiek grozīts. Katra tiesību norma un uz tās pamata prognozētais tiesiskais regulējums ir vērsts uz kādu noteiktu mērķi un tā sasniegšanu. Lai izzinātu likuma mērķi, sākumā jānoskaidro likumdevēja griba.¹¹⁴ Par likumdevēja gribu jāuzskata likumdevēja pamatnolūki un tie priekšstati, kas pausti likumdevēja institūcijas apspriedēs vai tās patstāvīgajās komisijās un palikuši bez iebildumiem.¹¹⁵

Tieši noskaidrojot likumdevēja gribu tika mainīta judikatūra attiecībā uz jēdzienu “advokāts” civilprocesā. Civillietā Nr. C30712907 Augstākās tiesas Senāts mainījis aktuālo

¹¹² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 1.februāra spriedums lietā Nr.SKC-5/2012 [nav publicēts]

¹¹³ Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011. 328.-330.lpp.

¹¹⁴ Melķis E. Tiesību normu iztulkošana. Grām.: Melķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti: Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 239.lpp.

¹¹⁵Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: autora izdevums, 2004. 153.lpp.

judikatūru, jo esošā neatbilda likuma mērķim tā šaurākā nozīmē. Augstākās tiesas Senāts atzinis, ka *konstatējot, ka kvītis par juridiskās palīdzības sniegšanu ir izrakstījis nevis zvērināts advokāts, bet gan juristu asociācijas pārstāvis, tiesa pamatoti noraidījusi prasījumu par izdevumu juridiskās palīdzības samaksai piedziņu.*¹¹⁶

No civillietas izriet, ka 2006.gada 26.septembrī O.A. iesniedza tiesā prasību pret R.C. un AS „Latinterehserviss” par zaudējumu piedziņu, lūdzot tiesu piedzīt viņai nodarītos zaudējumus un morālo kaitējumu, kā arī visus tiesāšanās izdevumus.

Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007.gada 3.septembra spriedumu prasība noraidīta.¹¹⁷ Par spriedumu prasītāja iesniedza apelācijas sūdzību un ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 26.maija spriedumu prasība apmierināta daļēji.

Tiesa tostarp noraidījusi prasījumu atlīdzināt tiesāšanās izdevumus attiecībā uz izdevumiem par juridiskajiem pakalpojumiem. Tiesa atzina, ka to atlīdzināšana notiek atbilstoši Civilprocesa likuma 44.panta pirmās daļas 1.punktam, taču, kā redzams, tad juridiskos pakalpojumus un juridisko pakalpojumu kvītis prasītājai nav izrakstījis ne zvērināts advokāts, ne zvērināta advokāta birojs, līdz ar to prasība arī šajā daļā nav pamatota.¹¹⁸ Par tiesas spriedumu iesniegta kasācijas sūdzība.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts 2011.gada 23.novembrī ar lēmumu apelācijas instances spriedumu atstāja negrozītu un kasācijas sūdzību noraidīja.

Attiecībā uz izdevumiem par juridiskajiem pakalpojumiem Senāts norādīja, ka, *lai gan Senāta 2010.gada 10.novembra spriedumā lietā Nr. SKC-625 norādīts, ka Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1.punktā un 44.panta pirmās daļas 1.punktā ietvertais jēdziens „advokāts” ir jātulko plašāk, ar to saprotot ne tikai zvērinātus advokātus un advokātu palīgus, bet arī citus kvalificētus juristus, kuri var sniegt juridisko palīdzību un būt par pārstāvjiem lietā. Tomēr Senāts vērš uzmanību uz to, ka Saeima, 2011.gada 21.jūlija ārkārtas sesijas septītajā sēdē trešajā lasījumā izskatot likumprojektu „Grozījumi Civilprocesa likumā” (Nr.15/Lp10), balsojumā neatbalstīja priekšlikumu, kas paredzēja ar lietas vešanu saistītos izdevumus atlīdzināt arī gadījumos, kad izdevumi veikti kvalificēta jurista palīdzības samaksai.*¹¹⁹

¹¹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.novembra lēmums lietā Nr.SKC-377/2011, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2011/skc-377-2011.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹¹⁷ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007. gada 3.septembra spriedums lietā Nr.C30712907, [nav publicēts]

¹¹⁸ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010.gada 26.maija spriedums lietā Nr.CA-0201-10, [nav publicēts].

¹¹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.novembra lēmums lietā Nr.SKC-377/2011, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2011/skc-377-2011.doc> [aplūkots 13.04.16.]

Senāts secina, ka šajā balsojumā likumdevējs ir veicis nepārprotamu izšķiršanos par jēdziena „advokāts” neattiecināšanu uz juristiem, kas nav zvērināti advokāti, ko apstiprina arī pirms balsojuma notikušās debates, kurās skaidri iezīmēti minētā priekšlikuma neatbalstīšanas iemesli. Tādējādi Senātam ir jāatkāpjas no iepriekš judikatūrā izteiktām atziņām, kas atspoguļotas 2010.gada 10.novembra spriedumā lietā Nr. SKC-625 un 2011.gada 22.jūnija spriedumā lietā Nr. SKC-219/2011 jautājumā par Civilprocesa likuma 44.panta pirmajā daļā paredzēto izdevumu atlīdzināšanu gadījumā, kad juridisko palīdzību sniedzis kvalificēts jurists.¹²⁰

Šajā judikatūras maiņas gadījumā Augstākās tiesas Senāts ir mainījis pastāvošo judikatūru nevis likuma grozījumu rezultātā, bet ir gājis tālāk un noskaidrojis likumdevēja gribu, analizējot uz Saeimas ārkārtas sēdes stenogrammu.

Lai pieņemtu kvalitatīvu lēmumu, kā argumenti ir izmantojami gan tiesību akti, gan judikatūra, gan tiesību zinātnes atziņas, gan citi tiesību avoti, attiecīgi ievērojot tiesību avotu vietu sistēmā un tiesa var pamatoties arī uz Saeimas stenogrammām un tās balsošanas rezultātiem. Turklāt tiesai, piemērojot tiesību normu iztulkošanu, norma jātulko ne tikai gramatiski, bet arī teleoloģiski, t.i. pēc tās mērķa un būtības, izmantojot teleoloģisko redukciju, tiesību piemērotājam jānoskaidro attiecīgās tiesību normas jēga un mērķis.¹²¹

Tādējādi, Latvijas Republikas Senāts Civilprocesa likuma 44.panta pirmo daļu ir tulkojis ne tikai gramatiski, bet arī teleoloģiski.

Turklāt pirms judikatūras maiņas Senāts ar 2010.gada 10.novembra spriedumu atzīstot, ka Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1.punktā un 44.panta pirmās daļas 1.punktā ietvertais jēdziens „advokāts” ir jātulko paplašināti, sprieduma motīvu daļā ir pamatojies ne tikai uz tiesību normas gramatisko un sistēmisko tulkošanu, bet arī ņēmis vērā gan Satversmes tiesas spriedumus, kurā tiesa noskaidro Satversmes 92.pantā ietvertā juridiskā jēdziena “advokāts” saturu, kā arī uz Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2000.gada 25.okotbra rekomendāciju.¹²² Tādējādi atzīstams, ka arī šajā judikatūras maiņas gadījumā tiesai mainīt judikatūru bija pienākums, lietu izspriežot pēc likuma mērķa un jēgas.

Ievērojot, ka judikatūra tika mainīta, pamatojoties uz izmaiņām tiesiskajā regulējumā, atzīstams, ka īpašs judikatūras maiņas pamatojums nav nepieciešams un abos tiesas nolēmumos ir norādīts pietiekams pamatojums. Lai gan otrajā piemērā Augstākā tiesa norāda, ka judikatūra

¹²⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.novembra lēmums lietā Nr.SKC-377/2011, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2011/skc-377-2011.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹²¹ Kalniņš E. Tiesību tālākveidošana. Grām.: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību piemērošanā: Rakstu krājums/ Dr. habil.iur. profesona Meļķisa E. Zinātniskā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003. 166.lpp.

¹²² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 10. novembra lēmums lietā Nr.SKC-625/2010 [nav publicēts]

jāmaina, faktiski to mainījusi ir Apgabaltiesa prasību konkrētajā daļā noraidot. Līdz ar to uzskatāms, ka Augstāka tiesa ir akceptējusi apgabaltiesas atkāpšanos no judikatūras un faktiski nostiprinot jauno atziņu mainījusi judikatūru. Tādējādi pieradās, ka arī zemākas instance tiesa ir spējīga un ir tiesīga iniciēt judikatūras maiņu. Turklāt, konkrētajā gadījumā, atzīstams, ka judikatūras maiņa bija nevis tiesneša tiesība, bet pienākums.

Abos minētajos piemēros tiesa ir konkrēti norādījusi iemeslus judikatūras maiņai, pirmajā gadījumā norādot uz jaunu tiesisko regulējumu, savukārt otrā gadījumā tulkojot tiesību normu, apzinot likumdevēja gribu un izdarot konkrētus secinājumus. Tiesas nolēmumos tas tika skaidri norādīts, tādējādi arī lietas dalībniekiem un sabiedrībai nevajadzētu rasties šaubām par judikatūras maiņas nepieciešamību.

2.2. Labākas juridiskas atziņas ieguvums kā judikatūras maiņas pamats

Kā otrs apstākļis pieļaut judikatūras maiņu ir atzīstams, ja tiesa uzskata, ka tagad ir guvusi jaunu, labāku un dziļāku juridisku atziņu, kas ir labāk piemērota lietas risinājumam.

Konkrētajā gadījumā jēdziens “labāks” nozīmē pārkāps par iepriekšējo un vairāk piemērots. Neapšaubāmi tiesnesim ir jāticējas sastādīt kvalitatīvu un taisnīgu nolēmumu un tiesu prakses vienveidība ir būtiska tiesas nolēmuma kvalitātes pazīme.¹²³ Stabilitāte bez izmaiņām pakļaujas degradācijai, savukārt izmaiņas bez stabilitātes – anarhijai, un tieši tiesnesis ir tā persona, kas *savieno* sabiedrības intereses ar likumu, nepieļaujot ne degradāciju, ne anarhiju.¹²⁴

Nepieciešamība mainīt judikatūru ir dilemma tiesnesim, jo maiņa var kaitēt drošībai, noteiktībai un stabilitātei, līdz ar to tiesnesim ir rūpīgi jāapsver maiņas nepieciešamība.¹²⁵

Ievērojot, judikatūras maiņas ietekmi uz tiesiskās drošības principa ievērošanu, tiesnesim mainot judikatūru, jāizvērtē, ka tiesas nolēmums kā valsts varas akts ir pakļauts sabiedrības kontrolei – sabiedrībai ir svarīgi zināt, vai valsts vara tikusi pareizi izmantota un vai nav saskatāms sabiedrības interešu apdraudējums.¹²⁶ Līdz ar to mainot judikatūru ir nepieciešams ne tikai gūt iekšēju pārliecību, ka konkrētais tiesību interpretācijas vai tālākveidošanas rezultāts ir labāks un derīgāks sabiedrībai, bet vai tas ir vispār nepieciešams. Ja iztulkošanas procesā iegūtās atziņas liecina par tāda risinājuma nepieciešamību, kas nesakrīt ar iepriekšējo tiesību normas interpretāciju, tad tiesnesim savs lēmums ir jāpamato. Turklāt par pamatojumu var būt

¹²³ Sniedzīte G. Atsevišķi tiesnešu tiesību normu piemērošanu ietekmējošie faktori. Jurista Vārds, 2010.gada 19.oktobris, Nr.42.

¹²⁴ Barak A. The judge in a democracy. Princeton University Press, 2006. 11.p

¹²⁵ Ibid.

¹²⁶ Bārdiņš G. Dialoga loma tiesas spriešanā. Tiesu nama aģentūra: Rīga, 2016. 184.lpp.

tikai tādi argumenti, kas balstās uz primārām tiesību normām, nacionālo vai starptautisko tiesību principiem vai arī tieši izriet no tiem, vai visas tiesību iekārtas. Minētos argumentus nepieciešams norādīt nolēmumā, un tas ir nepieciešams ne tikai, lai šādu risinājumu pēc iespējas labāk saprastu personas uz kurām tas attiecas, bet tas dod sabiedrībai iespējas kontrolēt, kā tiesas motivē un argumentē iztulkošanu, pieņemot juridiskus lēmumus, cik pareizas un mērķtiecīgas tās ir.¹²⁷

Tiesnesis nonākt pie labākas un dziļākas juridiskas atziņas var izmantojot tiesību normas iztulkošanas metodes vai tiesību tālākveidošanu. Lai gan metodes ir smalki aprakstītas tiesību doktrīnā, starp tiesās rodas atšķirīgi rezultāti. Normu piemērošanas līmenī sastopamo nenoteiktību cēloņi ir nepietiekama izpratne par iztulkošanas institūta vietu un nozīmi tiesu prakses noskaidrošanā, nepietiekamas zināšanas par iztulkošanas teoriju un praksi demokrātiskās valstīs, kā arī apstākļi, ka iztulkošanai nav nepieciešamo informatīvo materiālu.¹²⁸ Ievērojot, ka dažādi tiesību normu iztulkošanas rezultāti sastopami arī Augstākajā tiesā un ievērojot šīs tiesas tiesnešu kompetenci, minētie gadījumi nevar būt par iemeslu dažāda tiesību normu interpretācijai.

Līdz ar to ir ļoti grūti teorētiski nošķirt kurā gadījuma judikatūra ir jāmaina, jo iepriekšējā tiesību normas iztulkošana vai tālākveidošana ir bijusi metodoloģiski kļūdaina, un kurā gadījumā, tiesnesis vienkārši ir atradis citu judikatūras atziņu un caur tiesas nolēmumu vēlas to ievest sabiedrībā.

Un tieši tāpēc, tiesas pienākums ir mainot judikatūru tiesas nolēmumā konkrēti norādīt judikatūras maiņas iemeslus, argumentējot apstākļi, kāpēc iepriekšējā judikatūras atziņa nav piemērojama. Tiesnesim mainot judikatūru būtu jānovērtē tiesību sistēmas saskaņotība attiecībā uz konkrēto tiesību jautājumu, tiesneša pilnvaras un ierobežojumus attiecībā uz tiesību normas interpretāciju, kā arī judikatūras maiņas sekas.¹²⁹ Līdz ar to judikatūras maiņas nepieciešamība ir rūpīgi jāapsver, izvērtējot gan tās ietekmi uz tiesību sistēmu, gan sabiedrību un tās interesēm.

Analizējot judikatūras maiņas gadījumus, darba autore secina, ka jēdziens “gūt jaunu, labāku un dziļāku juridisku atziņu” katrā situācijā ietver sevī ko citu un tiesa ne vienmēr to pienācīgi pamato. Tādējādi Augstākā tiesa, pamatojoties uz šo apstākļi, maina judikatūru gan sekojot tendencēm Eiropas Savienības tiesībās, gan analizējot tiesību normas no citu skata punkta.

¹²⁷ Meļķis E. Tiesību normu iztulkošana. Grām.: Meļķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokrātisku tiesisku valsti: Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014. 249.lpp.

¹²⁸ Turpat, 189.lpp.

¹²⁹ Barak A. The judge in a democracy. Princeton University Press, 2006. 11.p.

Šāda tiesību normas analīze no cita skata punkta var būt saistīta arī ar sistēmisko interpretācijas metodi. Kā piemēram, Senāts, analizējot tiesību normu kopsakarā ar citu tiesību normu, ir nonācis pie secinājuma, ka ir nepieciešama judikatūras maiņa.

Piemēram, Augstākās tiesas Senāts ar 2012.gada 25.aprīļa lēmumu noteica, ka *“Nodokļu maksātāja publiski tiesisko prasījumu par pārmaksātā nodokļa samaksu pret nodokļu administrāciju nevar nodot citai personai un tāpēc saskaņā ar Civillikuma 1294.panta noteikumiem tas nevar būt par komercķīlas priekšmetu.”* Pie šādas atziņas Senāts ir nonācis šādi.

Rīgas pilsētas Centra rajona tiesā saņemta kreditora sūdzība par maksātnespējīgās SIA „Alkantra” administratora lēmumu maksātnespējas procesā, kurā lūdz atcelt parādnieka administratores pieņemto lēmumu, ar kuru kreditoram atteikts izmaksāt no Valsts ieņēmumu dienesta saņemto pārmaksāto nodokļu atmaksas maksājumu.

Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2010.gada 30.jūlija lēmumu pieteikums apmierināts. Tiesa motīvu daļā norādījusi, uz Komerķīlas likuma 3.panta trešā daļu un likuma „Par pievienotās vērtības nodokli” 1.panta 7.punktu, atzīstot, ka to nodokļu samaksai ir izmantoti sūdzības iesniedzēja, nevis parādnieka naudas līdzekļi, kas tiesas ieskatā apstiprina sūdzības iesniedzēja tiesības saņemt pārmaksāto nodokļa maksājumu.¹³⁰ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs iesniedzis protestu par Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2010.gada 30.jūlija lēmumu.

Protestā norādīts, ka likums „Par nodokļiem un nodevām” neparedz tiesības citai personai, izņemot pašu nodokļu maksātāju, pieprasīt un saņemt pārmaksātā nodokļa atmaksu, savukārt publiskajās tiesībās ir atļauts tikai tas, kas paredzēts likumā. Ievērojot to, ka nauda kā finanšu līdzekļi nevar būt par komercķīlas priekšmetu, bet parādniekam radušās tiesības saņemt pārmaksātā pievienotās vērtības nodokļa atmaksu neietilpst ar komercķīlas līgumu iekļājamās prasījumos, tiesai nebija pamata atcelt administratora lēmumu.

Ar Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 25.aprīļa lēmumu atcelts Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2010.gada 30.jūlija lēmums un lieta nodota jaunai izskatīšanai.

Senāts motīvu daļā norādījis, ka, lai atzītu, ka, slēdzot ķīlas līgumu par labu trešajām personām ir iekļātas no nodokļu pārmaksas izrietošās tiesības atprasīt pārmaksātās summas, pēc analogijas ar likuma „Par nodokļiem un nodevām” 28.panta piektās daļas 2.punktu un sesto daļu, šajā likumā, iespējams, 16.pantā „Nodokļu maksātāja tiesības”, bija jābūt ietvertai tieši konkrētai normai, kas šādu prasījumu iekļāšanu paredzētu. Turklāt Civillikuma 1414.pants

¹³⁰ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2010. gada 30.jūlija lēmums civillietā Nr.C27188610, [nav publicēts]

ietilpst Civillikuma Saistību tiesību daļā un reglamentē tiesiska darījuma priekšmetu. Ņemot vērā to, ka ķīla vispār, bet komercķīla konkrēti galvenokārt tiek nodibināta uz līguma pamata, kā tas ir arī konkrētajā gadījumā, ķīlas devēja un ķīlas ņēmēja starpā radot divpusēju civiltiesisku saistību, noslēgtajam līgumam ir jāatbilst Civillikuma 1414.pantā ietvertajam kritērijam, ko apliecina Civillikuma 6.pants. Zemākas instances tiesa nepamatoti pretnostatījusi Komerķīlas likuma 4.panta normu Civillikuma 1414.pantam.

Līdz ar to Senāts atkāpās no analogā lietā Senāta 2011.gada 14.decembra lēmumā lietā Nr. SPC-49/2011 izteiktajiem pretēja rakstura secinājumiem, jo minētajā lēmumā jautājums par Civillikuma 1414.panta piemērošanu nav analizēts.¹³¹

Atzīstams, ka Augstākās tiesas Senāts, analizējot vēl vienu tiesību normu, ir nonācis pie cita risinājuma. Izskatot lietu ar analogiskiem faktiskajiem apstākļiem, Augstākās tiesas Senāts 2011.gada 14.decembra lēmumā (mainītā judikatūra) atzinis, ka prasījums pret Valsts ieņēmumu dienestu ir uzskatāms par parādnieces mantu, kas ieķīlāta par labu kreditoram atbilstoši komercķīlas līguma noteikumiem. Minētajā lēmumā Senāts nav analizējis Civillikuma 1414.pantu, bet tikai Civillikuma 1278., 1294.pantus, kas attiecas uz ķīlas vispārīgajiem noteikumiem.¹³² Saskaņā ar Civilprocesa likuma noteikumiem tiesa, izskatot lietu kasācijas kārtībā, pārbauda lietā esošā sprieduma likumību pārsūdzētajā daļā attiecībā uz personām, kas spriedumu pārsūdzējušas vai pievienojušas kasācijas sūdzībai, un attiecībā uz argumentiem, kas minēti kasācijas sūdzībā.¹³³ Tādējādi varētu uzskatīt, ka, lai nepārkāptu prasījuma/sūdzības robežas, Senāts, izskatot lietu, neanalizēja Civillikuma 1414.pantu.

Līdz ar to konkrētā judikatūras maiņa ir notikusi, pieņemot nolēmumu Augstākajā tiesā, savukārt zemākas instance tiesa ir balstījies uz tolaik aktuālo judikatūru. Autore atzīst, ka šis ir viens no retajiem judikatūras maiņas gadījumiem, kurā tiesa patiešām ir pamatojusi judikatūras maiņas nepieciešamību, atzīstot, ka iepriekš tiesību norma netika tulkota sistēmiski kopsakarā ar citu Civillikuma pantu, kā rezultātā iepriekšējais tiesas secinājums bijis nepareizs.

Citā judikatūras maiņas gadījumā Augstākās tiesas Senāts atkāpās no līdzšinējās judikatūras, secinot, *ka izsoles rezultātā iegūto naudas summu sadali, tostarp nosakot arī maksātspējas procesa izmaksas, administrators veic nevis pēc Civilprocesa likuma 75.nodaļas normām (621.- 631.pants), bet pēc Maksātspējas likuma 116. un 118.panta.*¹³⁴

¹³¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 25.aprīļa lēmums lietā Nr. SPC-1/2012, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2012/1-spc-2012.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹³² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2011.gada 14.decembra lēmums lietā Nr.SPC-49/2011 [nav publicēts]

¹³³ Civilprocesa likums. LR likums. 473.panta pirmā daļa. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, Nr. 326.

¹³⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 28.jūnija lēmums lietā Nr.SPC-33/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/33-spc-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

Senāts pie šāda secinājuma nonācis izskatot Ģenerālprokuratūras Personu un valsts tiesību aizsardzības departamenta virsprokurora protestu par Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2012.gada 9.novembra lēmumu.

Ar Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas lēmumu apmierināta kreditora sūdzība par Maksātnespējas administrācijas lēmumu. Civillietā tika ierosināta, pamatojoties uz kreditora iesniegto sūdzību par Maksātnespējas administrācijas lēmumu, ar kuru atstāta bez izskatīšanas sūdzības iesniedzēja sūdzība par maksātnespējīgās juridiskās personas administratora rīcību.

Sūdzībā norādīts, ka Maksātnespējas administrācija lēmumā nepamatoti norādījusi, ka administratora rīcības pārsūdzēšanai ir piemērojama Civilprocesa likuma 631. panta ceturtā daļa, kurā noteikts, ka tiesu izpildītāja rīcība par sastādīto aprēķinu ir pārsūdzama tiesā. Civilprocesa likuma 631. panta kārtībā tiek apstiprināti tikai un vienīgi izsoles akti par maksātnespējīgā nekustamo īpašumu pārdošanu, taču attiecībā uz pārējo jautājumu izskatīšanu, tai skaitā sūdzību izskatīšanu par administratora rīcību, noteikts speciāls regulējums gan Maksātnespējas likumā, gan Civilprocesa likumā.

Tiesa tostarp motivējusi savu lēmumu, norādot, ka atbilstoši Oficiālo publikāciju un tiesiskās informācijas likuma 9.panta sestās daļas 2.punktā ietvertajam regulējumam un ievērojot Maksātnespējas likuma 115.pantā noteikto, administratora rīcības pārsūdzēšanai ir speciāls regulējums (Maksātnespējas likuma 176.pants), kas atzīstams par speciālu attiecībā pret Civilprocesa likuma 631. pantu, kas noteic tiesu izpildītāja aprēķina pārsūdzēšanas kārtību.¹³⁵

Senāts, izskatot protestu, pirmās instances tiesas lēmumu atstājis negrozītu. Senāts atzinis augstāk minēto tiesas secinājumu par kļūdainu, norādot, ka starp Civilprocesa likuma 631.pantu un Maksātnespējas likuma 176.pantu pretrunu nav, norādot, ka Civilprocesa likuma 631.pants uz maksātnespējas procesu nav attiecināms.¹³⁶

Tādējādi Senāts atkāpies no iepriekšējās judikatūras lietā Nr.SPC-50/2012. Lietā Nr.SPC-50/2012 Senāts atzinis, ka saskaņā ar likuma "Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju" 105.panta otro daļu¹³⁷ Civilprocesa likumā noteiktās tiesu izpildītāja darbības saistībā ar parādnieka mantas izsoli veic administrators, tāpēc piemērojams Civilprocesa likuma

¹³⁵ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2012. gada 9.novembra lēmums lietā Nr.C30769912, [nav publicēts]

¹³⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 28.jūnija lēmums lietā Nr.SPC-33/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/33-spc-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹³⁷ Piezīme: Tiesa piemērojusi likuma „Par uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību maksātnespēju” normas, ievērojot, ka parādnieka maksātnespējas process uzsākts 2007.gada 22.februārī.

631.panta ceturtajā daļā paredzētais, ka tiesu izpildītāja sastādīto aprēķinu var pārsūdzēt rajona tiesā pēc tiesu izpildītāja vietas.¹³⁸

Šajā situācijā judikatūra mainījies ļoti īsā laikā, turklāt Senāta spriedumā motivācija, kāpēc šāds lietas risinājums ir labāk nekā iepriekšējais, nav atrodama. Turklāt Senāts, neskatoties uz to, ka protestā nav atsauces uz Maksātnespējas likuma 116.pantu, atzinis par nepieciešamu norādīt, ka arī uz šo gadījumu Civilprocesa likuma 631.pants nav attiecināms, jo to tieši reglamentē Maksātnespējas likuma 116.pants.¹³⁹

Senāta spriedumā jādod atbilde tikai uz tiem argumentiem, kas attiecas uz kasācijas instances tiesas kompetenci, turklāt tikai pēc kasācijas sūdzībā minētajiem argumentiem.¹⁴⁰ Tādējādi Senāta lēmumā ietvertā atziņa, ar kuru tika mainīta judikatūra, neattiecas uz konkrēti izskatāmo lietu, lai gan ir cieši savstarpēji saistīta. Rodas priekšstats, ka, apzinot iepriekšējās judikatūras atziņā pieļauto kļūdu, Senāts to ir mēģinājis labot pēc iespējas ātrāk, atzīstot par nepieciešamo to norādīt citā lietā, padarot to par saistošu caur nolēmumu.

Attiecībā uz kasācijas instances kompetences noteikšanu, Satversmes tiesa atzinusi, ka administratīvajam procesam kasācijas instancē ir publiski tiesisks raksturs, un tas ir vērsts uz tiesību normu vienveidīgas piemērošanas nodrošināšanu. Kasācijas instance izlemj principiālus administratīvā procesa normu interpretācijas jautājumus, bet tai nav tiesību darboties kā likumdevējam.¹⁴¹ Ievērojot, ka Satversmes tiesa izskatīja lietu par administratīvo tiesību jautājumu, tika minēti administratīvā procesa jautājumi, bet autores ieskatā minētā atziņa ir piemērojama kā administratīvajā, tā arī civilprocesā. Tādējādi atzīstamas kasācijas instances tiesības, izlemjot tiesību interpretācijas jautājumu balstīties ne tikai uz pušu norādītajiem argumentiem, bet arī pašai tiesai meklēt tos sabiedrības interesēs. Turklāt kasācijas institūta būtiska iezīme ir tā, ka šajā instancē izšķiroša nozīme ir nevis pušu interesēm, kas ir pietiekami aizsargātas, lietu pēc būtības izskatot pirmajās divās tiesu instancēs, bet gan publiski tiesiskajām interesēm. Kasācijas instancē tiek skatīti tikai *quaestiones iuris*, proti, jautājumi par materiālo un procesuālo normu piemērošanas pareizību. Viens no kasācijas instances mērķiem ir sekmēt tiesību normu vienveidīgu interpretāciju un piemērošanu visā valstī.¹⁴²

¹³⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2012.gada 20.decembra lēmums lietā Nr.SPC-50/2012 [nav publicēts]

¹³⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 28.jūnija lēmums lietā Nr.SPC-33/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/departments/2013/33-spc-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁴⁰ Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006. 632.lpp.

¹⁴¹ Par Administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 6.janvāris, Nr.3.

¹⁴² Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2012.gada 6.jūnija spriedums lietā Nr.2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 7.jūnijs, Nr.89.

Arī šajā situācijā jaunā judikatūras atziņa radusies Augstākajā tiesā, savukārt zemākās instances tiesas spriedums ir bijis pretējs, turklāt judikatūras maiņas pamats, nosakot, kāpēc jaunā atziņa ir labāka, dziļāka vai pareizāka nav norādīts.

Augstākā tiesa par saistošu atzīst arī Eiropas Savienības tiesas judikatūru, ar kuru pamato tās maiņu. Augstākās tiesas Civillietu departaments atzinis, ka princips, ka uz citu Eiropas (nacionālo) procedūru nav piemērojama regula, kas attiecas vienīgi uz pārrobežu lietām, izriet no Eiropas Savienības tiesas judikatūras, atzīstot, *ka Regula (EK) Nr. 861/2007 (2007.gada 11.jūlijs), ar ko izveido Eiropas procedūru maza apmēra prasībām attiecas vienīgi uz pārrobežu lietām, kā arī to, ka procedūra maza apmēra prasībām Latvijas iekšējā tiesību sistēmā ir neregulēta, Regulā noteiktie tās darbības jomas ierobežojumi neskar Civilprocesa likuma 30.³ nodaļas regulējuma tvērumu, un šīs nodaļas normas ir piemērojamas arī darba strīdos par naudas piedziņu līdz 2100 EUR.*¹⁴³

Šajā civillietā Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa maza apmēra prasības pieteikumu par parāda piedziņu un konkrēti neizmaksātās darba samaksas piedziņu atteica pieņemt, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 132.panta pirmās daļas 1.punktu, motivējot savu lēmumu ar prof. K.Torgāna 2012.gada 31.janvāra žurnālā „Jurista vārds” Nr.5 rakstu „Prasības pieteikumi maza apmēra prasībā.”¹⁴⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija pirmās instances lēmumu atstāja negrozītu. Lēmumā Civillietu kolēģija pamatojās uz Civilprocesa likuma 447.¹ panta otro daļu, pievienojoties pārsūdzētā lēmuma motivācijai, papildus atsaucās uz Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013.gada 12.jūlija spriedumu lietā Nr.SK-1859/2013.¹⁴⁵ Par lēmumu iesniegta blakus sūdzība.

Ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 29.aprīļa lēmumu Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014.gada 21.janvāra lēmums atcelts un jautājums nodots izlemšanai pirmās instances tiesai.

Civillietu departaments motīvu daļā norāda uz Regulas (EK) Nr. 861/2007 1.pantu, Civilprocesa likuma 250.¹⁸ panta otro daļu, kurā noteikts, ka Civilprocesa likuma 30.³ nodaļas noteikumi neskar Regulas Nr.861/2007 piemērošanu. Kā precizējumu Civillietu departaments izmantoja arī paskaidrojošos norādījumus Regulas Nr.861/2007 2.pantā, kurā noteiktas lietu kategorijas, tostarp lietas par darba tiesībām, kurām šo regulu nepiemēro (nav uzskatāmas par maza apmēra prasībām), svarīgs ir regulas preambulas astotais apsvēruma, no kura skaidri

¹⁴³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 29.aprīļa lēmums lietā SKC-2113/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2014/SKC-2113-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁴⁴ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2013. gada 14.oktobra lēmums lietā Nr.3-12/0214/2, [nav publicēts]

¹⁴⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014.gada 21.janvāra lēmums lietā Nr.CA-0654/14, [nav publicēts]

izriet, ka Eiropas un nacionālās procedūras maza apmēra prasībās neietekmē viena otru. No minētā secināms, ka Regulā Nr.861/2007 noteiktie tās darbības jomas ierobežojumi neskar Civilprocesa likuma 30.³ nodaļā noteiktā maza apmēra prasību regulējuma tvērumu.

Tādējādi Civillietu departaments atkāpās no līdzšinējās judikatūras, ka tiesai ir jāapsver, vai pret darba devēju vērsta prasījums par nepilnīgi izmaksātās darba algas piedziņu atbilst Civilprocesa likuma 30.³ nodaļas tiesību normās noteiktajiem maza apmēra prasības kritērijiem.¹⁴⁶

Pēc Deklarācijas par Savienības tiesību aktu augstāku spēku, kas pievienota Lisabonas līgumu pieņemušās starpvaldību konferences nobeiguma aktam, un ir spēkā stājies 2009.gada 1.decembrī, EST judikatūra pieder vispāršaistošajiem tiesību avotiem. Šāds statuss tai piešķirts ar Deklarāciju, ko dalībvalstis pieņemušas kopā ar Lisabonas līgumu. Deklarācijā noteikts, ka EST nolēmumos atrodamie vispārējie tiesību principi un to konkretizācija jāievēro neatkarīgi no tā, vai tie ir vai nav ierakstīti kādā ES normatīvajā tiesību aktā, tostarp dibināšanas līgumos. Tādējādi ES galvenais likumdevējs – dalībvalstu kopums – ir akceptējis EST darbību, kas pieder visvairāk kritizētajām, proti, vispārējo tiesību principu «izgudrošanu», un EST nolēmumos atrodomos vispārējos tiesību principus un to konkretizāciju atzinis par vispāršaistošām tiesību normām.¹⁴⁷ Tādējādi, atzīstams, ka tiesa var mainīt judikatūru, pamatojoties arī uz EST judikatūru, tad, kad pēdējā devusi savu interpretāciju par tiesību normu, jēdzienu vai tiesību principu. Līdz ar Līguma par Latvijas pievienošanos Eiropas Savienībai ratifikāciju Eiropas Savienības tiesības ir kļuvušas par neatņemamu Latvijas tiesību sastāvdaļu un Eiropas Savienības tiesību akti un Eiropas Savienības Tiesas judikatūrā nostiprinātā to interpretācija ir jāņem vērā, piemērojot nacionālos normatīvos aktus, lai pēc iespējas novērstu pretrunas starp Latvijas nacionālajām un Eiropas Savienības tiesībām.¹⁴⁸

Attiecībā uz konkrēto judikatūras maiņas gadījumu atzīstams, ka atkal Augstākā tiesa pati ir mainījusi judikatūru un spriedumā tiesa ir guvusi dziļāku un labāku izpratni par tiesību normas piemērošanu, analizējot gan Regulu Nr.861/2007, gan Eiropas Kopienas tiesas judikatūru. Savukārt Senāta 2013.gada 12.jūlija spriedumā lieta tika izskatīta kasācijas kārtībā, izvērtējot jautājumu par ieturējumu apmēru no parādnieces, tostarp norādot, ka, tiesai, izskatot lietu no jaunu jāizvērtē, vai pret darba devēju vērsta prasījums atbilst Civilprocesa likuma 30.³

¹⁴⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 29.apriļa lēmums lietā SKC-2113/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2014/SKC-2113-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁴⁷ Miķelsone G. Judikatūras nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31320/298-51323-Mikelsone_Gundega_gs06015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 13.04.16.], 159.lpp.

¹⁴⁸ Par Rīgas teritorijas plānojuma daļas 2006. – 2018.gadam, kas attiecas uz Rīgas brīvostas teritoriju, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115.pantam: Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03. Latvijas Vēstnesis, 2008.gada 23.janvāris, Nr.12.

nodaļas tiesību normās noteiktajiem maza apmēra prasības kritērijiem,¹⁴⁹ virspusēji aplūkojot šo jautājumu un nemotivējot to. Līdz ar to judikatūras maiņas pamatošana bijusi pietiekama, lai sabiedrībai būtu skaidri tās iemesli.

Vienā no jaunākajiem judikatūras maiņas gadījumiem Senāts mainījis judikatūru, atzīstot, ka *“biedrība darbojas kā Civilprocesa likuma 88.panta pirmajā daļā minētā persona un ir atbrīvota no tiesas izdevumiem, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punktu, ja tā vērsas tiesā, lai aizstāvētu biedra tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses ar biedrības darbības mērķiem saistītajos jautājumos.”*¹⁵⁰

Civillietu departaments nonācis pie šādas atziņas, atzīstot, ka likumdevēja griba jautājumā par to, vai biedrība ir tiesīga aizstāvēt tiesā atsevišķa biedra tiesības (intereses) vai tikai tādas tiesības vai intereses, kas vienlaicīgi un tieši skar visus biedrības biedrus, noskaidrojama, ņemot vērā Biedrību un nodibinājuma likuma mērķi - veicināt biedrību un nodibinājumu darbību un to ilgtermiņa attīstību, kā arī sekmēt demokrātiskas un pilsoniskas sabiedrības nostiprināšanu. Secināms, ka konkrētajā situācijā biedrība vērsusies tiesā saskaņā ar normatīvajos aktos un statūtos noteiktajām tiesībām, aizstāvot sava biedra intereses, darbojas kā Civilprocesa likuma 88.panta pirmajā daļā minētā persona, kura ir atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punktu.

Tādējādi Civillietu departaments atkāpās no līdzšinējā judikatūrā izteiktajām atziņām, ka biedrība „Mans mājoklis - mans cietoksnis” nevar pretendēt uz atvieglojumiem valsts nodevas samaksai.¹⁵¹

Autore analizējot gan iepriekšējos konkrētās civillietas tiesas nolēmumus, gan iepriekšējo tiesu praksi attiecībā uz biedrību „Mans mājoklis - mans cietoksnis” analogiskās lietās, secināja, ka Civilprocesa likuma 88.panta pirmajā daļā minētais personas jēdziens tika tulkots paplašināti tikai Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 19.novembra lēmumā, iepriekš konsekventi norādot, ka biedrība nav atbrīvojama no tiesas izdevumu samaksas.

Turklāt minētajam lēmumam ir pievienotas sešu tiesnešu atsevišķās domas, kurās izteikts pretējs viedoklis, to argumentējot. Autores ieskatā sešu Augstākās tiesas tiesnešu atsevišķās domas spriedumā ar kuru tiek mainīta judikatūra, ir nepieļaujamas, jo tādējādi ir apšaubāms judikatūras pamats – izzināta tāda atziņa, kura nodrošina pareizāku lietas risinājumu.

¹⁴⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 12.jūlija spriedumu lietā Nr.SK-1859/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/1859-sk-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁵⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 18.marta lēmums lietā Nr.PAC-0941, [nav publicēts]

¹⁵¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 19.novembra lēmums lietā Nr. SK-2414/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2014/SK-2414-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

Civilprocesa likumā noteikts, ka tiesnesis, kuram, lietu izskatot Augstākās tiesas paplašinātajā sastāvā, bijis atšķirīgs viedoklis par likuma tulkojumu vai likuma piemērošanu, 15 dienu laikā pēc sprieduma pilna teksta sastādīšanas ir tiesīgs rakstveidā izteikt savas atsevišķās domas, kas pievienojamas lietai.¹⁵² Turklāt atsevišķo domu izteikšana ir samērā bieža parādība gan Satversmes tiesā, gan Augstākajā tiesā, un tiesneša atsevišķās domas parāda konkrētā nolēmuma tapšanas sarežģīto procesu un viedokļu atšķirības, un tā ir svarīga bāze juridiskās domas tālākai attīstībai, vienas vai otras puses argumentācijas pamatotībai un dod tiesībs publikot savu viedokli.¹⁵³ Tomēr tiesnešu atsevišķās domas norāda uz nevienprātību attiecībā uz judikatūras atziņu un ievērojot to, ka mainot judikatūru, tiek pārtraukta un destabilizēta vienveidīgā tiesu prakse attiecībā uz konkrētu tiesību jautājumu. Turklāt uzsverot nepieciešamību rūpīgi pamatot judikatūras maiņas nepieciešamību, atsevišķo domu pievienošana spriedumam, ar kuru mainīta judikatūra, var radīt šaubas sabiedrībā par pareizāko un taisnīgāko risinājumu.

Arī šajā gadījumā judikatūras maiņa notikusi Augstākajā tiesā, nepamatojot, kāpēc tieši šī atziņa ir labāka. Ievērojot, ka ar šo judikatūras maiņas gadījumu personai radušās labvēlīgākas sekas, šāda maiņa, to faktiski nepamatojot, ir pieļaujama, bet nav atzīstama par labu praksi.

Ja judikatūra tiek mainīta konkrētā jautājumā, tā secīgi tiek mainīta arī līdzīgos gadījumos. Tādējādi ir mainīta judikatūra attiecībā uz divām judikatūras atziņām darba tiesiskajos jautājumos.

Pirmajā lietā 2009.gada 14.oktobrī Senāts atzinis, ka *“uz tiesas sprieduma pamata izmaksātā kompensācija par darba piespiedu kavējuma laiku ir uzskatāma par likumā paredzētu atlīdzību saistībā ar darbu, tādējādi, ja atceltais spriedums nebija pamatots uz darbinieces sniegtām maldīgām ziņām vai iesniegtiem viltotiem dokumentiem, sprieduma izpildīšanas pagrieziens saskaņā ar Civilprocesa likuma 635.panta pirmo un sesto daļu nav pieļaujams.”*¹⁵⁴

Konkrētajā lietā ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas spriedumu zemākas instances sprieduma izpildes pagrieziens, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 634.panta pirmo daļu un viedokli, ka atlīdzība par darba piespiedu kavējumu nav darba samaksa Darba likuma 59.panta izpratnē un atlīdzībai par darba piespiedu kavējumu nav pamata piemērot likumā

¹⁵² Civilprocesa likums. 472.panta piektā daļa. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, Nr. 326.

¹⁵³ Guļāns A. Augstākās tiesas attīstība: evolūcija, revolūcija vai normatīvā nolemība? Pamatziņojums Augstākās tiesas konferencē 2005.gada 7.oktobrī, pieejams: [http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A\[1\].Gulan_s.doc](http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A[1].Gulan_s.doc) [aplūkots 12.04.16.] 6.lpp.

¹⁵⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 14.okobra spriedums lietā Nr.SKC-899/2009, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2009/899-09.doc> [aplūkots 13.04.16.]

noteiktos ierobežojumus sprieduma izpildes pagriezienam, kas izteikts arī Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2004.gada apkopojumā „Par likumu piemērošanu, izšķirot tiesās strīdus, kas saistīti ar darba līguma izbeigšanos vai grozīšanos”.¹⁵⁵

Senāts nav piekritis šādam Rīgas apgabaltiesas viedoklim, un spriedums atcelts daļā par sprieduma izpildīšanas pagriezienu, atzīstot, ka izmaksātā kompensācija par darba piespiedu kavējuma laiku ir uzskatāma par likumā paredzēto atlīdzību saistībā ar darbu.

Senāts kā motivāciju norāda gan uz Eiropas Savienības tiesas judikatūru, gan Senāta 2008.gada 29.oktobra spriedumu lietā Nr. SKC -375/2008 (I.F. prasībā pret Babītes vidusskolu par atjaunošanu darbā), kurā atzīts, ka jēdziens „atlīdzība par darbu” ir bijis tulkots sašaurināti.¹⁵⁶

Savukārt otrajā gadījumā Civillietu departaments atzinis, ka “*atlaišanas pabalsts, kas darbiniekam izmaksāts pēc Darba likuma 112.panta, ietilpst Darba likuma 59.panta tvērumā kā “jebkura cita veida atlīdzība saistībā ar darbu”*.”¹⁵⁷

No Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2011.gada 30.novembra sprieduma redzams, ka ir apvienotas divas civillietas darba devēja prasība par izmaksātā atlaišanas pabalsta piedziņu, pamatojoties uz apstākli, ka ir zudis tiesiskais pamats paturēt izmaksāto atlaišanas pabalstu, kā arī darbinieka prasība par darba atlaišanas pabalsta piedziņu, pamatojoties uz to, ka darba devējs uzteicis darba līgumu, pamatojoties uz Darba likuma 101.panta pirmās daļas 9.punktu, un darba devējs atlaišanas dienā 2009.gada 30.decembrī izmaksājis tikai darba samaksu par nostrādāto laiku, bet nav samaksājis darba ņēmējam pienākošos atlaišanas pabalstu. Rajona tiesa daļēji apmierināja darba devēja prasību par atlaišanas pabalsta un izmaksātās vidējās izpeļņas piedziņu un apmierināja darbinieka prasību par atlaišanas pabalsta piedziņu, konstatējot, ka uzteikums 2009.gada 25.maijā ir bijis tiesiski pamatots, līdz ar to darbiniekam nebija radies piespiedu darba kavējums un darbiniekam zūd tiesības uz Darba likuma 126.pantā noteikto atlīdzību par piespiedu kavējumu, un prasītājam ir tiesības atprasīt izmaksāto atlīdzību.¹⁵⁸ Par minēto spriedumu abas puses iesniegušas apelācijas sūdzību.

Ar Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2012.gada 25.septembra spriedumu darba devēja prasība par izmaksātās vidējās izpeļņas atlīdzību noraidīta, bet darbinieka prasība

¹⁵⁵ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2009. gada 20.aprīļa spriedums lietā Nr.C30118607 [nav publicēts]

¹⁵⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.SK-899/2009, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2009/899-09.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁵⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 27.marta spriedums lietā SKC-1683/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2014/skc-1683-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁵⁸ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2011. gada 30.novembra spriedums civillietā Nr.C30450410, [nav publicēts]

par atlaišanas pabalsta piedziņu ir apmierināta. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija secinājusi, ka nav pamata šāda jautājuma izlemšanai prasības kārtībā atbilstoši Civillikuma 2389.pantam, jo jautājums par izmaksātās darba atlīdzības atgriešanu ir noregulēts Darba likumā, kā arī attiecībā uz izmaksāto atlīdzību saskaņā ar tiesas spriedumu – Civilprocesa 635. pantā un judikatūrā, kurā atzīts, ka izmaksātās darba atlīdzības atmaksas pienākums iestājas tikai gadījumā, ja atceltais spriedums pamatots uz prasītāja sniegtām maldīgām ziņām vai uz viņa iesniegtiem viltotiem dokumentiem, kas konkrētā lietā nav ticis nodibināts.

Darba tiesiskās attiecības regulē Darba likums, kas izslēdz vispārējo delikta zaudējumu atlīdzināšanu un prasījuma no netaisnas iedzīvošanās regulējošo tiesību normu, t.sk. Civillikuma 2389.panta piemērošanu, sakarā ar ko prasība kā nepamatota ir noraidāma. Civillietu tiesu kolēģijas ieskatā pirmās instances tiesas nolēmums šajā daļā nav pamatots, jo tiesa nepamatoti piemērojusi vispārējo tiesību normu, atstājot bez ievērības speciālās tiesību normas, kas regulē tiesisko situāciju konkrētajā gadījumā.¹⁵⁹

Civillietu departaments atzinis, ka jautājums par to, kā darba devējs var atgūt darbiniekam pārmaksātās naudas summas un kad ir iespējami ieturējumi no darba samaksas, reglamentē Darba likuma 78.pants.

Civillietu departaments norāda, ka darbiniekam izmaksātajām summām, kas kvalificējas kā darba samaksa, ir īpašs statuss un tās nav pielīdzināmas jebkurai naudas samaksai/izmaksai civiltiesiskajās attiecībās. Tādējādi Darba likuma 78.pants pret attiecīgajām Civillikuma normām ir atzīstams par speciālo tiesību normu, un Civillikuma normas konkrētajam gadījumam nav piemērojamas.

Atlaišanas pabalsts ir normatīvajā aktā - Darba likuma 112.pantā noteikts obligāts maksājums, kas darba devējam jāizmaksā darbiniekam, uzteicot darba līgumu šā likuma 101.panta pirmās daļas 6., 7., 8., 9., 10. vai 11.punktā noteiktajos gadījumos un pēc likumā sniegtās darba samaksas legāļdefinīcijas, tādējādi ir atzīstams par darba samaksas veidu. EST ir atzinusi, ka kompensācija, kas darbiniekam tiek piešķirta sakarā ar darbinieku skaita samazināšanu, ietveras Līguma 119.pantā formulētā atalgojuma jēdzienā.

Civillietu departaments atzinis, ka Senāta iepriekš izteiktā atziņa, ka atlaišanas pabalsts neietilpst darba samaksā, neatbilst Darba likuma 59.pantā definētajam darba samaksas un Eiropas Kopienas līguma 141.pantā noteiktajam atalgojuma jēdzienam, un no šāda iztulkojuma atkāpjas.¹⁶⁰

¹⁵⁹ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2012. gada 25.septembra spriedumu civillietā Nr.CA-2071-12, [nav publicēts]

¹⁶⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 27.marta spriedums lietā SKC-1683/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/departament1/2014/skc-1683-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

Abos minētajos gadījumos Augstākā tiesa ir paplašinājusi jēdzienu “darba samaksa”, tādējādi padarot mainīto judikatūru secīgu un ar 2014.gada spriedumu pamatojot arī iepriekš izteiktās atziņas par sprieduma pagriezienu neiespējamību attiecībā uz darba samaksu. Šādā veidā atzīstams, ka Augstākā tiesa arī mainīto judikatūru mēģina iekļaut vienotā tiesu praksē, līdzīgos jautājumus analizējot līdzīgi, līdz ar to mainot arī citu judikatūru.

Turklāt Augstākā tiesa ne tikai kardināli maina judikatūru, nonākot pie pilnīgi pretēja secinājuma, bet to arī precizē. Autores ieskatā judikatūras precizēšana ir nepieciešama, jo šādi, pirmkārt, tiek uzlabotas judikatūras atziņas, tās padarot kvalitatīvākas, otrkārt, tādējādi tiek saglabāta tiesas prakses stabilitāte.

Latvijas Augstākās tiesas praksē atrodams vismaz viens gadījums, kad ir precizēta judikatūra - civillietā Nr.C11049312.

Augstākā tiesa izdarīja judikatūras precizējumu, nosakot, ka *“ja tiek izmantotas pielīgtās tiesības lauzt līgumu pirms termiņa, līgumam izbeidzoties pirms termiņa, zūd arī līgumiskais pamats pielīgto procentu un līgumsoda aprēķināšanai un piedziņai atbilstoši līguma nosacījumiem, jo nav nekāda tiesiska pamata to piemērošanai pēc līguma izbeigšanās.”*¹⁶¹

Šajā gadījumā jau pirmās instances tiesa norādījusi, ka prasītāja ir izmantojusi sev pielīgtās tiesības lauzt līgumu pirms termiņa, kas pierādīts ar lietā esošo paziņojumu atbildētājam par vienpusēju atkāpšanos no līguma, kas atbilst Civillikuma 1589.panta noteikumiem, un atzīst, ka pie šādiem apstākļiem, līgumam izbeidzoties pirms termiņa, zūd arī līgumiskais pamats pielīgto procentu un līgumsoda aprēķināšanai un piedziņai atbilstoši līguma nosacījumiem, jo nav nekāda tiesiska pamata to piemērošanai pēc līguma izbeigšanās.¹⁶² Par spriedumu prasītāja iesniedza kasācijas sūdzību, lūdzot spriedumu neapmierinātajā daļā atcelt un nodot jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā.

Ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013.gada 30.janvāra spriedumu rajona tiesas spriedums daļā, ar ko noraidīta prasītāja prasība, atstāts negrozīts. Senāts pievienojies Cēsu rajona tiesas motivācijai, norādot, ka vairs nepastāv līgumiska (juridiska) pamata piemērot bijušā līguma noteikumus par līgumiskajiem procentiem un līgumsodu. Prasītājam bez šaubām ir tiesības saņemt kredīta nedzēsto pamatsummu, kā arī procentus un līgumsodu, kas uzkrājušies līdz līguma izbeigšanas brīdim, un tā kā tas ir kapitāls, kas atrodas pie citas personas, tad no līguma izbeigšanas brīža ir tiesības saņemt arī likumiskos procentus saskaņā ar Civillikuma 1753.pantu.

¹⁶¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 30.janvāra spriedums lieta Nr.SK-644/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/departament1/2013/644-sk-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁶² Cēsu rajona tiesas 2012. gada 3.aprīļa spriedums civillietā Nr.C11049312, [nav publicēts]

Ar šo spriedumu Senāts atkāpās no judikatūras un izdarīja precizējumu, ka līgumiskie procenti un līgumsods gadījumos, kad līdzējs tiesīgi atkāpjas no līguma, ir atlīdzināmi līdz brīdim, kad līgums beidz pastāvēt.¹⁶³

Konkrētajā gadījumā pirmās instances tiesa ir precizējusi judikatūru, līdz ar to pierādot, ka arī zemākas instances tiesa to var darīt, turklāt pietiekamā kvalitātē un atbilstoši to motivējot. Augstākā tiesa praktiski pievienojusies zemākas instances sprieduma motīviem, tādējādi akceptējot judikatūras maiņu.

Analizējot judikatūras maiņas gadījumus, secināms, ka tikai divos gadījumos judikatūras maiņu rosinājusi pirmās instances vai apelācijas instances tiesa. Turklāt apelācijas instances tiesa mainījusi judikatūru pamatojoties uz apstākli, ka netieši mainīts normatīvais regulējums. Savukārt pirmās instances tiesa ir rosinājusi judikatūras precizēšanu, nevis kardinālu tās maiņu. Līdz ar to atzīstams, ka pārsvarā Augstākā tiesa maina judikatūru pēc savas iniciatīvas, jo ir guvusi labāku, precīzāku un dziļāku juridisku atziņu. Tādējādi rodas situācijas, kad Augstākā tiesa ir pieņēmusi divus pretējus tiesas nolēmumus, kuros faktiskie apstākļi bijuši līdzīgi, norādot, ka judikatūra ir jāmaina.¹⁶⁴

Turklāt, mainot judikatūru, tikai vienā tiesas nolēmumā, ir ietverta motivācija, kāpēc jaunā juridiskā atziņa ir pareizāka. Nav noliedzams, ka visos gadījumos tiesas veic plašu un izvērstu tiesību normu interpretāciju vai tālākveidošanu, tomēr, diemžēl, netiek norādīti iemesli, kas pamato jaunas juridiskās atziņas nepieciešamību pēc būtības.

¹⁶³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 30.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-644/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/644-skc-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁶⁴ Kā piem., Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 28.jūnija lēmums lietā Nr.SPC-33/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/33-spc-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

3. JUDIKATŪRAS MAIŅAS IETEKME

3.1. Judikatūras maiņas ietekme uz tiesu nolēmumiem

Darba pirmajā nodaļā ir analizēts judikatūras piemērošanas obligātais raksturs, kas paredzēts arī Civilprocesa likuma 5.panta sestajā daļā. Pastāvot situācijai, kad mainās judikatūra, tiesnešu pienākums ir sekot līdzī tiesas prakses novitātēm, t.sk. judikatūras maiņai. Turklāt šādu pienākumu uzliek likums "Par tiesu varu", kurā noteikts, ka tiesnesim ir pienākums pastāvīgi papildināt savas zināšanas visas tiesneša karjeras laikā.¹⁶⁵ Līdz ar to tiesnesim nepārtraukti jāseko līdzī gan tiesību normu grozījumiem un papildinājumiem, gan judikatūras un tiesu prakses maiņai. Turklāt tiesas priekšsēdētāji katras tiesas ietvaros nodrošina regulāras tiesnešu sapulces, kurās nepieciešamības gadījumā tiek pārrunāti arī aktuālie judikatūras nolēmumi un judikatūras maiņa.

Lai noskaidrotu, cik ātri tiesneši reaģē uz judikatūras maiņu, darba autore analizēja arī tādus nolēmumus civillietās, kuri ir pieņemti gan neilgi pēc judikatūras maiņas, tādējādi konstatējot, vai tiesneši seko judikatūras aktualitātēm, kā arī pēc ilgāka laika posma, izvērtējot, vai judikatūras maiņas spriedums ir ieņēmis stabilu vietu tiesu praksē un tiek piemērots citu tiesu nolēmumos. Analīzei izmantoti gan pirmās instances, gan apelācijas instances tiesas nolēmumi no dažādām Latvijas tiesām, kas atlasīti pēc nejaušības principa un kuru lietas faktiskie apstākļi ir līdzīgi, kā nolēmumos, ar kuriem tika mainīta judikatūra. Darba turpinājumā tiks analizēts katrs judikatūras maiņas, kas tika analizēts darba otrajā nodaļā, gadījums atsevišķi, tos nošķirot.

- Ar 2012.gada 22.februāra spriedumu Senāts mainījis judikatūru, nosakot, ka *juridiskā fakta konstatācija, kas attiecas uz publisko tiesību jomu, risināma administratīvajā, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesā.*¹⁶⁶

Viens no pirmajiem tiesas nolēmumiem analogiskā lietā tika pieņemts 2012.gada 22.martā. Minētajā lietā persona vērsusies tiesā ar pieteikumu par juridiska fakta konstatēšanu, lūdzot konstatēt faktu, ka personas meitai invaliditāte konstatēta līdz 8 gadu vecumam. Juridiskā fakta konstatācija radītu juridiskas sekas – personas tiesības pieprasīt vecuma pensiju piecus gadus pirms likumā noteiktā vecuma sasniegšanas. Turklāt pieteikumā norādīts, ka persona vērsusies VSAA, un iestāde atteikusi piešķirt pieteicējai priekšlaicīgu vecuma pensiju. Tiesa pamatojusies uz likumu "Par valsts pensijām" un Civilprocesa likuma normām un

¹⁶⁵ Par tiesu varu: LR likums. 89.panta piektā daļa. Ziņotājs, 1993. 14. janvāris Nr.1.

¹⁶⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SK-88/2012 pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2012/88-sk-2012.doc> [aplūkots 13.04.16.]

apmierinājusi pieteikumu.¹⁶⁷ Lai gan šajā lietā, tāpat kā civillietā Nr.SK-88/2012, persona iepriekš vērsusies VSAA, kā lēmumu nav apstrīdējusi (lietā Nr.SK-88/2012 pieteicēja nepārsūdzēja augstākās iestādes lēmumu) un juridiskā fakta konstatācija attiecas uz publisko tiesību jomu (pensionēšanās tiesiskās attiecības ir publiski tiesiskas¹⁶⁸). Līdzīgi ar Jelgavas tiesas 2016.gada 16.maija spriedumu Jelgavas tiesa apmierinājusi pieteikumu un konstatējusi faktu, kas nepieciešams pensijas lietu kārtošanai, kurā lietas apstākļi bija analogiski jau minētajām lietām – saņemts VSAA lēmums par atteikšanos piešķirt priekšlaicīgu pensiju, juridiskā fakta konstatācija nepieciešama publiski tiesisko attiecību noregulēšanai.¹⁶⁹ Līdz ar to atzīstams, ka arī pēc vairākiem mēnešiem pēc judikatūras maiņas tiesas nav ievērojušas izmaiņas un izskatījušas lietas pēc būtības pārkāpjot pakļautības noteikumus.

Tomēr judikatūras maiņas neievērošana konkrētajā situācijā nebija konsekventa, jo, piemēram, Jūrmalas pilsētas tiesa 2012.gada 31.maijā pieņēmusi lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā par juridiska fakta konstatāciju, ka persona ir bijusi nodarbināta konkrētu laika periodu, kas arī nepieciešams pensijas tiesisko attiecību noregulēšanai. Tiesa pamatojusies uz Senāta 2012.gada 22.februāra spriedumu Nr.SK-88/2012, norādot, ka šāda veida jautājums risināms administratīvajā, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesā.¹⁷⁰ Tāpat arī jau 2012.gada 15.maijā Siguldas tiesa atteikusi pieņemt pieteikumu par juridiska fakta konstatēšanu, kas nepieciešams vecuma pensijas jautājuma risināšanai.¹⁷¹

Šobrīd gan tiesu prakse ir nostabilizējušies šajā jautājumā, ko apliecina apstākļi, ka tiesu praksē atrodams maz nolēmumu attiecībā par konkrēto jautājumu, līdz ar to, atzīstams, ka arvien biežāk personas vērsas administratīvajā tiesā, nevis vispārējās jurisdikcijas tiesā, apzinot tiesu praksi konkrētajā jautājumā. Prakses nostiprināšanos pierāda arī tie nolēmumi (kuru skaits ir salīdzinoši mazs), ar kuriem atteikts pieņemt pieteikumu par juridiska fakta konstatāciju, kas nepieciešama publisko attiecību noregulēšanai, pamatojoties uz pakļautības noteikumiem.¹⁷²

- Ar 2014.gada 29.aprīļa Civillietu Departamenta lēmumu mainīta judikatūra un noteikts, ka *Regulas (EK) Nr. 861/2007 (2007.gada 11.jūlijs) noteiktie darbības jomas*

¹⁶⁷ Balvu rajona tiesas 2012. gada 22.marta spriedums civillietā Nr.C09014612, [nav publicēts]

¹⁶⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SK-88/2012 pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/departament1/2012/88-sk-2012.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁶⁹ Jelgavas tiesas 2012. gada 16.maija spriedums civillietā Nr.C15334311, [nav publicēts]

¹⁷⁰ Jūrmalas pilsētas tiesas 2012. gada 31.maija lēmums lietā Nr.C17101911, [nav publicēts]

¹⁷¹ Siguldas tiesas 2012. gada 15.maija lēmums lietā Nr.3-10/0032, [nav publicēts]

¹⁷² Piem., Madonas rajona tiesas 2016. gada 23.februāra lēmums lietā Nr.3-10/0001-16, [nav publicēts]; Preiļu rajona tiesas 2014. gada 17.decembra lēmums Nr.3-10/0013, [nav publicēts]; Liepājas tiesas 2015. gada 23.septembra lēmums lietā 3-10/0060/15, [nav publicēts]

ierobežojumi neskar Civilprocesa likuma 30.³ nodaļas regulējuma tvērumu un šīs nodaļas normas ir piemērojamas arī darba strīdos par naudas piedziņu līdz 2100 EUR.”¹⁷³

Pēc judikatūras maiņas jau 2014.gada 11.jūlijā Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas tiesnese pieņēma lēmumu, pamatojoties uz judikatūras maiņu, par pieteikuma atstāšanu bez virzības. Tiesnese norādījusi, ka pieteikums par darba samaksas piedziņu atstājams bez virzības trūkumu novēršanai un konkrēti prasības pieteikuma noformēšanai atbilstoši Ministru kabineta 2011.gada 11.oktobra noteikumiem Nr.783. Tādējādi judikatūras maiņas atziņu izmantoja nevis, lai pieņemtu maza apmēra prasības pieteikumu, bet tieši otrādi, nosakot, ka pieteikums iesniedzams maza apmēra prasības kārtībā.¹⁷⁴ Līdzīgi rīkojusies arī Krāslavas tiesas tiesnese, lēmumā par atstāšanu bez virzības, norādot, ka, iespējams, minētais prasījums varētu būt maza apmēra prasības pieteikums (minētais gan nebija iemesls pieteikuma atstāšanai bez virzības),¹⁷⁵ un lieta turpmāk tika skatīta maza apmēra prasības kārtībā.¹⁷⁶ Savukārt civillietā Nr.C1577613 tiesa ar 2013.gada 20.decembra lēmumu ierosinot prasības pieteikumu, kas iesniegts kā maza apmēra prasības pieteikums, ierosināšanas lēmumā norādījusi, ka lieta ir ierosināma prasības tiesvedības kārtībā.¹⁷⁷ Šajā lietā 2016.gada 16.decembra spriedumā tiesa norādījusi, ka ņemot vērā to, ka ar Civillietu departaments atkāpās no līdzšinējās judikatūras, atzīstot, ka maza apmēra darba strīdu izskatīšana pakļauta Civilprocesa likuma 30.³ nodaļas reglamentētajai kārtībai, tad sprieduma pārsūdzēšana nosakāma, ievērojot Civilprocesa likuma 250.²⁷ panta otrās daļas nosacījumus.¹⁷⁸ Tādējādi atzīstams, ka tiesnesis vienas lietas izskatīšanas gaitā, mainoties judikatūrai, ir izmantojis gan iepriekšējo, gan aktuālo judikatūras atziņu.

Atzīstams, ka arī šobrīd tiesu prakse ir nostiprinājusies attiecībā uz maza apmēra prasības kārtībā izskatāmajiem darba strīdiem, ko apliecina vairāki ierosināšanas lēmumi, kā piemēram, Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2016.gada 18.marta lēmums¹⁷⁹, Madonas rajona tiesas 2016.gada 1.marta lēmums¹⁸⁰ u.c. lēmumi par lietas ierosināšanu.

- Ar Senāta 2013.gada 30.janvāra spriedumu precizēta judikatūra un noteikts, ka „*ja tiek izmantotas pielīgtās tiesības lauzt līgumu pirms termiņa, līgumam izbeidzoties pirms termiņa, zūd arī līgumiskais pamats pielīgto procentu un līgumsoda aprēķināšanai un piedziņai*

¹⁷³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 29.aprīļa lēmums lietā SKC-2113/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2014/SKC-2113-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁷⁴ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2014. gada 11.jūlija lēmums lietā Nr.3-11/0526-14, [nav publicēts]

¹⁷⁵ Krāslavas rajona tiesas 2015. gada 4.septembra lēmums lietā 3-11/0019, [nav publicēts]

¹⁷⁶ Krāslavas rajona tiesas 2015. gada 1.decembra spriedum lieta Nr.C18040715, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/244968.pdf> [aplūkots 07.04.16]

¹⁷⁷ Jelgavas tiesas 2013. gada 20.decembra lēmums civillietā Nr. C15277613, [nav publicēts]

¹⁷⁸ Jelgavas tiesas 2014. gada 16.decembra spriedums lietā Nr. C15277613, [nav publicēts]

¹⁷⁹ Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2016. gada 18.marta lēmums lietā Nr.C29419516, [nav publicēts]

¹⁸⁰ Madonas rajona tiesas 2016. gada 1.marta lēmums lietā Nr.C23036516, [nav publicēts]

atbilstoši līguma nosacījumiem, jo nav nekāda tiesiska pamata to piemērošanai pēc līguma izbeigšanās.”¹⁸¹

Aplūkojot tiesu nolēmumus pēc judikatūras precizēšanas, secināms, ka tiesas minēto judikatūras atziņu izmanto bieži, lai gan ne vienmēr pamatoti.

Viens no pirmajiem pirmās instances tiesas nolēmumiem, kurā ir atsauce uz minēto judikatūras atziņu un, kurš ir stājies likumīgā spēkā ir Rīgas pilsētas Kurzemes priekšpilsētas tiesas nolēmums, kurā prasība apmierināta pilnībā, tomēr tiesa, atzina par nepieciešamu pieminēt, *ka Senāta Civillietu departamenta 2013.gada 30.janvāra spriedumā Nr.SK-644/2013 izteikta tēze: Ja tiek izmantotas pielīgtās tiesības lauzt līgumu pirms termiņa, līgumam izbeidzoties pirms termiņa, zūd arī līgumiskais pamats pielīgto procentu un līgumsoda aprēķināšanai un piedziņai atbilstoši līguma nosacījumiem, jo nav tiesiska pamata to piemērošanai pēc līguma izbeigšanās. Līgumiskie procenti un līgumsods gadījumos, kad līdzējs tiesīgi atkāpjas no līguma, ir atlīdzināmi līdz brīdim, kad līgums beidz pastāvēt. Prasītāja saskaņā ar atbildētājam nosūtīto brīdinājumu 2010.gada 19.janvārī ir atkāpusies no kredīta līguma. Prasītāja lūdz piedzīt no atbildētājiem solidāri procentus par kredīta lietošanu pielīgtajā apmērā laikā no 2008.gada 05.decembra līdz 2010.gada 19.janvārim EUR 3729,27, jeb Ls 2620,95.*¹⁸² Šajā situācijā, neskatoties uz to, ka prasītājs lūdz piedzīt procentus par laika periodu līdz dienai, kad prasītājs atkāpies no līguma, tiesa pieminēja minēto judikatūras atziņu, pēc autores domām, pieminēšanas pēc. Lai gan tiesai ir jāņem vērā judikatūra,¹⁸³ tas nenozīmē, ka tā ir jāpiemin arī tādos tiesas nolēmumos, kuros nav strīda par tiesību normas interpretāciju, kā tas ir šajā gadījumā.

Minētā judikatūras atziņa ir ātri iekļāvusies tiesu praksē un aktīvi tiek pielietota, par ko liecina gan apstākļi, ka tiesas uz minēto Senāta spriedumu atsaukušās ~ 1800 reizes,¹⁸⁴ kā arī vairāki gan pirmās instances tiesas, gan apelācijas instances tiesas nolēmumi, ar kuriem apelācijas sūdzības atzītas par nepamatotām un līgumsods un līgumiskie procenti piedzīti līdz līguma izbeigšanās dienai.¹⁸⁵

¹⁸¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 30.janvāra spriedums lietā Nr.SK-644/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/644-sk-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁸² Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2013. gada 2.septembra spriedums lietā Nr.C28266110. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi> [aplūkots 26.03.16.]

¹⁸³ Civilprocesa likums. 5.panta sestā daļa. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, Nr. 326.

¹⁸⁴ Tiesu informatīvās sistēmas meklēšanas rezultāts, meklējot tiesu nolēmumus ar atslēgvārdu „SKC-644/2013” [aplūkots 24.03.16.]

¹⁸⁵ Kā piemēram, Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 11.septembra spriedums lietā Nr.C32351209, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/143900.pdf> [aplūkots 26.03.16.]; Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 20.septembra spriedums lietā Nr. C09026912, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/133425.pdf> [aplūkots 26.03.16.]; Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2013. gada 2.septembra spriedumus lietā Nr.C29555012, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/118143.pdf> [aplūkots 26.03.16.]

Apskatot jaunākos tiesas nolēmumus, secināms, ka šobrīd tiesas atsauces uz Senāta 2013.gada 30.janvāra spriedumu lietā Nr.SKC-644/2013 nevis attiecībā uz līgumisko procentu un līgumsoda aprēķināšanas periodu, bet gan nosakot tiesības saņemt likumiskos nokavējuma procentus pēc līguma izbeigšanās.¹⁸⁶ Faktiski Senāts ar šo tiesas nolēmumu ir izveidojis divas judikatūras atziņas, kuras tiek izmantotas vēl joprojām. Atzīstams, ka šobrīd nav nepieciešams bieži atsaukties uz minēto atziņu attiecībā uz likumisko procentu un līgumsoda piedziņu pēc līguma izbeigšanās, jo minētā atziņa ir nostiprinājusies un prasītājs, jau iesniedzot prasību tiesā, lūdz piedzīt likumiskos procentus un līgumsodu par laiku, kad līgums bija spēkā.

- Ar 2011.gada 23.novembra Senāta spriedumu iztulkots jēdziens „advokāts” Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1.punkta un 44.panta pirmās daļas 1.punkta izpratnē.¹⁸⁷

Aplūkojot tiesu praksi pēc judikatūras maiņas, secināms, ka likumīgā spēkā nav stājies neviens nolēmums, kurā tiesa būtu pamatojusies uz neaktuālu judikatūru. Tieši otrādi, tiesas konsekventi noraida prasību daļā par juridiskās palīdzības izdevumu atlīdzināšanu, ja kvītis par juridisko palīdzību nav izsniedzis zvērināts advokāts.

Turklāt jautājumu par „advokāta” jēdzienu civilprocesā apskatīja arī Satversmes tiesa. Ar Satversmes tiesas 2014.gada 7.februāra spriedumu lietā Nr.2013-04-01 Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1.punkts atzīts par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92.pantam. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka *gan personas izdevumi par juridisko palīdzību, ko tai sniedzis advokāts, gan personas izdevumi par juridisko palīdzību, ko tai sniegusi persona, kura nav advokāts CPL izpratnē, per se nevar tikt uzskatīti par nelietderīgiem tiesāšanās izdevumiem, kurus personai nav nepieciešams veikt. Tomēr, ņemot vērā likumdevēja plašo rīcības brīvību tiesāšanās izdevumu noregulēšanā, procesuālais regulējums, kas neparedz pēdējā veida juridiskās palīdzības izdevumu atlīdzināšanu, nav uzskatāms par šķērslī personai pieejai tiesai, ja vien tas atbilst vispārējiem tiesību principiem, tostarp vienlīdzības principam. Turklāt kvalificētas juridiskās palīdzības izmantošana nodrošina arī to, ka tiesāšanās izdevumi, kas rodas juridiskās palīdzības saņēmējam, ir prognozējami un saprātīgi. Tādējādi civilprocesā tiek aizsargātas arī tās personas tiesības, kurai civillietā izšķirta par sliktu. Šī persona tiek pasargāta no riska, ka tai jāatlīdzina netaisnīgi izdevumi, proti, tādas izmaksas, kas nav*

¹⁸⁶ Bauskas rajona tiesas 2016. gada 22.februāra spriedums lietā Nr.C10084515, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/254715.pdf> [aplūkots 30.03.16.]; Liepājas tiesas 2016. gada 24.februāra lietā Nr. C28385615, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/255433.pdf> [aplūkots 10.04.16.]; Talsu rajona tiesas 2016.gada 16.februāra spriedums lietā Nr.C36080715. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/254231.pdf> [aplūkots 28.03.16.]

¹⁸⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 1.februāra spriedums lietā Nr.SKC-5/2012 [nav publicēts]

saistītas ar juridiskās palīdzības sniegšanu konkrētajā lietā, vai nepamatoti augstas izmaksas.¹⁸⁸

Satversmes tiesas likuma 32.panta otrā daļa nosaka, ka Satversmes tiesas spriedums un tajā sniegtā attiecīgās tiesību normas interpretācija ir obligāta visām valsts un pašvaldību institūcijām (arī tiesām) un amatpersonām, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām. Tādējādi Satversmes tiesas spriedums ir obligāts visiem tiesību subjektiem visā valsts teritorijā.¹⁸⁹ Turklāt Satversmes tiesas praksē sastopami gadījumi, kad tiesa spriedumā nosaka, kā interpretēt likumu,¹⁹⁰ kā tas ir noticis arī šajā gadījumā, tāpēc jāatzīst, ka Satversmes tiesa ir akceptējusi un *pacēlusi jaunā līmenī* Latvijas Republikas Augstākās tiesas tiesību normas interpretāciju.

- Savukārt attiecībā uz judikatūras maiņu, ar kuru noteikts, ka *biedrība darbojas kā Civilprocesa likuma 88.panta pirmajā daļā minētā persona un ir atbrīvota no tiesas izdevumiem, pamatojoties uz Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punktu, ja tā vēršas tiesā, lai aizstāvētu biedra tiesības vai ar likumu aizsargātās intereses ar biedrības darbības mērķiem saistītajos jautājumos,*¹⁹¹ darba autore atlasīja analogiskus tiesas nolēmumus tieši attiecībā ar šajā spriedumā pieminēto biedrību „Mans mājoklis - mans cietoksnis”. Šajā jautājumā nav izveidojusies vienveidīga prakse. Piemēram, ar Daugavpils tiesas 2015.gada 14.septembra lēmumu konkrētās biedrības prasības pieteikums atstāts bez virzības, norādot, ka nav ievēroti Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 1.¹ punktā noteiktais, un prasītājam jāprecizē, kas ir prasītājs lietā – biedrība vai fiziska persona. Turklāt saskaņā ar Civilprocesa likuma 129.panta otrās daļas 1.punktu jāpievieno dokumenti, kas apstiprina valsts nodevas un citu tiesas izdevumu nomaksu likumā noteiktajā kārtībā. Tiesnese atzinusi, ka, ievērojot, ka prasība ir celta par civiltiesisku strīdu, nevar atzīt, ka likums piešķir konkrētajai biedrībai tiesības bez attiecīga pilnvarojuma celt prasību tiesā un vest civillietas šīs biedrības biedra vārdā, tādējādi, sniedzot prasību tiesā arī biedrībai ir jāsamaksā likumā noteiktie tiesas izdevumi.¹⁹²

¹⁸⁸ Par Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92.pantam: Satversmes tiesas 2014.gada 7.februāra spriedums lietā Nr.2013-04-01. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 11.februāris, Nr.30.

¹⁸⁹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 141.lpp.

¹⁹⁰ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Papildināts un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014. 392.lpp.

¹⁹¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 19.novembra lēmums lietā Nr. SKC-2414/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2014/SKC-2414-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁹² Daugavpils tiesas 2015. gada 14.septembra lēmums lietā Nr.3-11/0163/11, [nav publicēts]

Minētais lēmums ar Latgales apgabaltiesas Civillietu kolēģijas lēmumu atcelts un lieta nodota jaunai izskatīšanai.¹⁹³

Turklāt, ievērojot, ka ar Civilprocesa likuma grozījumiem, kas izdarīti 2015.gada 29.oktobrī un ir stājušies spēkā 2015.gada 3.decembrī, ir grozīts 43.panta pirmās daļas 5.punkts, nosakot, ka no tiesas izdevumu samaksas valsts ienākumos atbrīvoti prokurori, tās valsts vai pašvaldību iestādes, kurām ar likumu piešķirtas tiesības aizstāvēt tiesā citu personu tiesības un ar likumu aizsargātās intereses. Līdz ar to biedrības ar likumu nav atbrīvotas no tiesas izdevumu samaksas, un judikatūras atziņa šobrīd vairs nav aktuāla un piemērojama.

- Līdzīgi savu aktualitāti ir zaudējusi arī Senāta atziņa attiecībā uz sprieduma izpildīšanas pagriezienu saskaņā ar Civilprocesa likuma 635.panta pirmo un sesto daļu, nosakot, ka nav pieļaujams sprieduma izpildīšanas pagrieziens, uz sprieduma pamata izmaksātās kompensācijas par darba piespiedu kavējuma laiku, kas ir uzskatāma par likumā paredzētu atlīdzību saistībā ar darbu, ja atceltais spriedums nebija pamatots uz darbinieka sniegtām maldīgām ziņām vai iesniegtiem viltotiem dokumentiem.¹⁹⁴

Satversmes tiesa ar 2015.gada 16.aprīļa spriedumu atzinusi Civilprocesa likuma 635.panta sesto daļu, ciktāl tā attiecas uz sprieduma izpildīšanas pagriezienu lietās par darba samaksas piedziņu, par neatbilstošu Satversmē noteiktajām tiesībām uz taisnīgu tiesu.¹⁹⁵

Satversmes tiesa atzinusi, *ka iepretim darbiniekam piešķirtajām procesuālajām garantijām darba devēja tiesības uz sprieduma izpildīšanas pagriezienu ir atkarīgas vienīgi no tādiem apstākļiem, kurus darba devējs nevar ietekmēt, proti, no tā, vai darbinieks ir sniedzis tiesai nepatiesas ziņas vai iesniedzis viltotus dokumentus. Ņemot vērā minēto, varētu būt tā, ka nekavējoties izpildīta sprieduma pārsūdzēšanai attiecībā uz naudas līdzekļu atgūšanu vairs nav nozīmes, un tas nenodrošinātu lietā iesaistīto personu tiesību aizsardzību.*¹⁹⁶

Satversmes tiesa nospriedusi, ka norma zaudē spēku no 2015.gada 1.novembra, līdz ar to mainītā judikatūra vairs nav aktuāla un nav pamata analizēt, kā tā ir nostabilizējusies tiesu praksē. Pēc būtības Satversmes tiesas sprieduma vispārsaistošais spēks ir pielīdzināms

¹⁹³ Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015.gada 11.novembra lēmumus lietā Nr. CA-0201-10, [nav publicēts].

¹⁹⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 14.okobra spriedums lietā Nr.SKC-899/2009, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2009/899-09.doc> [aplūkots 13.04.16.]

¹⁹⁵ Par Civilprocesa likuma 635.panta sestās daļas, ciktāl tā attiecas uz sprieduma izpildīšanas pagriezienu lietās par darba samaksas piedziņu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam un trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2015. gada 16.aprīļa spriedums lietā Nr.2014-13-01. Latvijas Vēstnesis, 2015.gada 20.aprīlis, Nr.76.

¹⁹⁶ Turpat.

normatīvajam aktam,¹⁹⁷ kas ir tieši piemērojams tiesību akts un tā izpildei nav nepieciešams speciāls *iedzīvināšanas mehānisms* jeb tiesību piemērošanas akts.¹⁹⁸

Tomēr atzīstams, ka Satversmes tiesa nav mehānisms, caur kuru ir pārbaudāma tiesību normas interpretācijas vai tālākveidošanas *pareizība*, izmantojot Satversmes tiesas likuma 19.¹ pantu. Uz minēto vairākkārt ir norādījusi arī Satversmes tiesa, norādot, ka Satversmes tiesas pamatuzdevums nav izlemt to, kā katrā konkrētā gadījumā pareizi interpretējamas vai piemērojamas tiesību normas. Lai panāktu Satversmes 92. pantam atbilstošāko, taisnīgāko un lietderīgāko rezultātu, [...], Satversmei atbilstoša tiesību normu piemērošana ietver sevī pareizās tiesību normas atrašanu un atbilstošu interpretēšanu, intertemporālās un hierarhiskās piemērojamības izvērtēšanu, atbilstošās judikatūras izmantošanu, kā arī tiesību tālākveidošanu.¹⁹⁹ Principiālus tiesību normu interpretācijas jautājumus izlemj kasācijas instances tiesa, kas arī nodrošina tiesību normu vienveidīgu piemērošanu.²⁰⁰

Minētā atziņa ir izmantota vairākkārt, tā liecina, ka tiesa mēdz izmantot Satversmes tiesu, lai tiktu akceptēta tiesas interpretācija attiecībā uz konkrēto tiesību normas interpretāciju vai tiesību tālākveidošanu.

- Saskaņā ar Civillietu departamenta 2014.gada 27.marta spriedumu noteikts, ka *atlaišanas pabalsts, kas darbiniekam izmaksāts pēc Darba likuma 112.panta, ietilpst Darba likuma 59.panta tvērumā kā "jebkura cita veida atlīdzība saistībā ar darbu"*.²⁰¹

Apskatot tiesu praksi attiecībā uz konkrēto judikatūras atziņu, secināms, ka tiesas to piemēro, nosakot naudas summu, kas izmaksājama darbiniekam pēc darbinieka atlaišanas (tiesai atzīstot darba uzteikumu par prettiesisku un nepamatotu).

Rīgas apgabaltiesa jau 2014.gada aprīlī ir pieņēmusi divus spriedumus, kuros, atsaucas arī uz minēto judikatūras atziņu.

Pirmais Rīgas apgabaltiesas pieņemtais spriedums, iekļaujot konkrēto judikatūru, ir pieņemts 2014.gada 16.aprīlī. Spriedumā tiesa norāda, ka „*attiecībā uz Darba likuma 112.panta kārtībā samaksātā atlaišanas pabalsta ieskaitīšanu vidējās izpeļņas aprēķinā Civillietu tiesu*

¹⁹⁷ Paporinskis M. Satversmes tiesas spriedums kā normatīvs akts. Likums un Tiesības, 2003, 5.sēj. Nr.5 (45), 146.lpp.

¹⁹⁸ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013., 141.lpp.

¹⁹⁹ Par Administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 6.janvāris, Nr.3.

²⁰⁰ Par tiesvedības izbeigšanu lietā par Administratīvā procesa likuma 18. panta ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2010.gada 11.jūnija lēmums lietā Nr. 2010-11-01. Latvijas Vēstnesis, 2010.gada 16.jūnijs, Nr.95.

²⁰¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 27.marta spriedums lietā SKC-1683/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/departament1/2014/skc-1683-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

kolēģija ņem vērā judikatūru, konkrēti, Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 27.marta spriedumu civillietā SKC-1683/2014 [..]. Līdz ar to gadījumā, kad atlaišanas pabalsts nav piedzīts ar tiesas spriedumu, bet atlaišanas pabalstu izmaksājis pats darba devējs, darba devēja ieskatā nepamatoti izmaksātās summas var atprasīt tikai Darba likuma 78.pantā noteiktajos gadījumos, taču atbildētājs lietā nav cēlis pretprasību uz tāda pamata. Šādā situācijā prasītājam atbilstoši pirmās instances tiesas spriedumam izmaksātā vidējā izpeļņa par darba piespiedu kavējumu un darba devējas izmaksātais atlaišanas pabalsts ir divas patstāvīgas juridiskas kategorijas, kas nav ietveramas viena otrā, it īpaši situācijā, kad darbojas nosacījumi atlaišanas pabalsta saņemšanai.”²⁰²

Šajā spriedumā tiesa vēlreiz norādījusi uz sprieduma pagrieziena neiespējamību, atsevišķi nodalot izmaksāto vidējo izpeļņu par darba piespiedu kavējumu un darba devējas izmaksāto atlaišanas pabalstu, jo atlaišanas pabalsts jau tika izmaksāts. To pierāda arī nākošais Rīgas apgabaltiesas spriedums, kurā pirmās instances tiesa ir noraidījusi prasību par uzteikuma atzīšanu par nepamatotu un prettiesisku, līdz ar to atzīstot, ka „vērā ņemama arī judikatūra, konkrēti, Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 27.marta spriedums civillietā Nr. SKC 1683/2014, kurā, mainot iepriekšējo judikatūru, secināts, ka atlaišanas pabalsts, kas darbiniekam izmaksāts pēc Darba likuma 112.panta, ietilpst Darba likuma 59.panta tvērumā kā “jebkura cita veida atlīdzība saistībā ar darbu”. Līdz ar to Civillietu tiesu kolēģija uzskata, ka no aprēķinātās vidējās izpeļņas summas atskaitāms prasītājam izmaksātais atlaišanas pabalsts.”²⁰³

Līdzīgu spriedumu Rīgas apgabaltiesa pieņēmusi arī 2015.gada 9.februārī, nosakot, ka „atbildētājam nav atprasījuma tiesību, proti atbildētājs nevar prasīt nepamatoti pārmaksātā atlaišanas pabalsta atmaksu, jo konkrētajā gadījumā nav konstatējams neviens no Darba likuma 78.panta pirmajā daļā minētajiem gadījumiem, kas šādas tiesības paredzētu. Tādējādi Civillietu tiesu kolēģija atzīst, ka pretprasība daļā par pārmaksātā atlaišanas pabalsta atmaksu nav pierādīta un ir noraidāma”.²⁰⁴

Tādējādi atzīstams, ka tiesu praksē ir nostiprinājusies atziņa, ka atlaišanas pabalsts ietilpst Darba likuma 59.panta tvērumā kā “jebkura cita veida atlīdzība saistībā ar darbu” un tiek izmantota praksē aprēķinot izmaksājamās summas darbiniekam prettiesiska uzteikuma gadījumā, ievērojot citas Darba likuma normas.

²⁰² Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 16.aprīļa spriedums civillietā Nr. C29569813, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/179479.pdf> [aplūkots 26.03.16.]

²⁰³ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija 2014. gada 28. aprīļa spriedums civillietā Nr. C27232712. Pieejami: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/182899.pdf> [aplūkots 28.03.16.]

²⁰⁴ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 9.februāra spriedums civillietā Nr. C28472412. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/234918.pdf> [aplūkots 28.03.16.]

• Ar 2013. gada 28.jūnija lēmumu mainīta judikatūra, nosakot, ka *izsoles rezultātā iegūto naudas summu sadali, tostarp nosakot arī maksātnespējas procesa izmaksas, administrators veic nevis pēc Civilprocesa likuma 75.nodaļas normām (621.- 631.pants), bet pēc Maksātnespējas likuma 116. un 118.panta.*²⁰⁵ Tādējādi tika noteikts, ka maksātnespējas procesa izdevumu segšanas kārtību nosaka Maksātnespējas likums, līdz ar to sūdzības par maksātnespējas administratora aprēķinu par izsoles rezultātā iegūto naudas summas sadali iesniedzamas Maksātnespējas administrācijā. Analizējot tiesu praksi attiecībā uz judikatūras piemērošanu tiesu nolēmumos, konstatēts, ka minētā atziņa netiek izmantota bieži (pārsvarā minēto tiesas nolēmumu izmanto attiecībā uz vispārīgiem noteikumiem par administratora lēmumu vai rīcības pārsūdzību). Tomēr atzīstams, ka tiesu praksē ir nostiprinājusies atziņa, ka administratora aprēķins ir pārsūdzams Maksātnespējas administrācijā, ko atspoguļo nelielais tiesas nolēmumu skaits šajā jautājumā. Savukārt saņemot šādu sūdzību, tā tiek uzskatīta par neiesniegtu, pamatojoties uz pakļautības noteikumiem atbilstoši aktuālai judikatūrai.²⁰⁶

• Savukārt juridiskā atziņa, ka *nodokļu maksātāja publiski tiesisko prasījumu par pārmaksātā nodokļa samaksu pret nodokļu administrāciju nevar nodot citai personai un tāpēc saskaņā ar Civillikuma 1294. panta noteikumiem tas nevar būt par komercķīlas priekšmetu,*²⁰⁷ praktiski tiesu praksē netiek izmantota. Tiesu praksē ir atrodams tikai viens tiesas nolēmums attiecībā uz konkrēto tiesību jautājumu. 2012. gada 23.maijā Senāts, izskatot Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētāja protestu par pirmās instances tiesas 2010.gada 2.februāra nolēmumu, atzinis, ka nodokļa maksātāja tiesības pieprasīt un saņemt pārmaksāto nodokļa summu izlietošana pēc likuma ir tieši saistīta ar konkrēto nodokļu maksātāja personu. Turklāt pienākums maksāt nodokļus, kā arī tiesības saņemt nodokļu pārmaksu izriet no publiski tiesiskajām attiecībām. Līdz ar to atbilstoši Civillikuma 1799.panta noteikumiem nodokļu maksātāja publiski tiesisko attiecību prasījumu par pārmaksātā nodokļa samaksu pret nodokļu administrāciju nevar nodot citai personai, un tāpēc saskaņā ar Civillikuma 1294.panta noteikumiem tas nevar būt par komercķīlas priekšmetu.²⁰⁸ Minētajā spriedumā tiesa nav atsaukusies uz judikatūru, bet izteikusi līdzīgu argumentāciju, pamatojoties uz vienu un to pašu tiesību doktrīnu,²⁰⁹ faktiski nonākot pie vienāda secinājuma.

²⁰⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 28.jūnija lēmums lietā Nr.SPC-33/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/33-spc-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

²⁰⁶ Kā piemēram, Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2015. gada 9.janvāra lēmumu lietā Nr.3-10/0060/5, [nav publicēts]

²⁰⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 25.aprīļa lēmums lietā Nr.SPC-1/2012, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2012/1-spc-2012.doc> [aplūkots 13.04.16.]

²⁰⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 1.februāra spriedums lietā Nr.SK-5/2012 [nav publicēts].

²⁰⁹ Autora piezīme: abos tiesas nolēmumos tiesa atsauca uz Višņakova G., Balodis K. Latvijas Republikas Civillikuma komentāri. Lietas. Valdījums. Tiesības uz svešu lietu. Rīga: Mans īpašums, 1998. 169.lpp.

Analizējot tiesu praksi attiecībā uz judikatūras maiņas ietekmi uz tiesu nolēmumiem, atzīstams, ka tiesas pietiekoši ātri reaģē uz tiesu prakses izmaiņām, turklāt nolēmumus motivē ar aktuālo judikatūru. Pārskatot tiesu praksi, praktiski nav atrodamas atsauces uz neaktuālu judikatūras atziņu, tomēr ne vienmēr, izlemjot jautājumu, tiesas atsauces uz judikatūru. Neatsaukšanās uz judikatūras atziņu nenozīmē tās neņemšanu vērā, bet gan nolēmuma pieņemšanu, kas atbilst tiesu praksei. Pārsvārā judikatūras maiņa nostabilizējas tiesu praksē, kas pierādās arī ar lietas dalībnieku izteiktajiem prasījumiem vai pieteikuma iesniegšanu tiesā vispār. Piemēram, sarūkt to prasības pieteikumu skaits, kas attiecas uz juridiska fakta konstatāciju, kas attiecas uz publisko tiesību jomu, kā arī maksātnespējas administratoru aprēķiniem. Tāpat arī sarūkt prasījumu skaits, kuros lūgts tiesu piedzīt līgumsodu un līgumiskos procentus par laika periodu pēc līguma izbeigšanās.

3.2. Judikatūras maiņas ietekme uz likumdevēju

Tiesnesim ir liela nozīme arī likumdošanas jomā, jo tiesnesis iztulko tiesību normas. Tiesnesis var piešķirt tiesību normai jaunu nozīmi, kas ir vairāk nepieciešama sabiedrībai, nemainot pašu tiesību normu.²¹⁰ Likumā noteiktais pienākums tiesai veikt tiesību normu interpretāciju un tiesību talākveidošanu ir apzināta un nepieciešama likumdevēja pašierobežošanās – likumdevējs regulē vispārīgus jautājumus, būtiskākās valsts un sabiedrības dzīves jomas tipveida situācijām.²¹¹ Tomēr, likumdevējam *ex officio* arī pēc tiesību normu spēkā stāšanās ir iespēju robežās jāseko līdzi tam, vai tiesību piemērošanas praksē šīs normas patiešām efektīvi pilda savu uzdevumu. Ja tiek konstatēts, ka tiesību piemērošanas praksē tiesību normas nefunkcionē, tad ir nepieciešams tās pilnveidot. Tādējādi likumdevējam ir pienākums pēc zināma termiņa vēlreiz apsvērt, vai attiecīgais tiesiskais regulējums joprojām ir efektīvs, piemērots un nepieciešams un vai tas nebūtu kādā veidā pilnveidojams.²¹² Ievērojot, ka judikatūra satur normatīvus tiesnešu tiesību noteikumus, kam ir leģislatīva daba, ir jābūt mehānismam, kā šie noteikumi pakļaujas likumdošanas varas kontrolei. Likumdevējs ir tiesīgs padarīt tiesnešu tiesību noteikumus par spēkā neesošu, to modificēt vai apstiprināt tiesību aktā.²¹³

²¹⁰Barak A. The judge in a democracy. Princeton University Press, 2006. 4.-5.p.

²¹¹ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. II. Tiesnešu tiesību robežas un kontrole. Jurista Vārds, 2009.gada 29.septembris, Nr.39.

²¹² Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2012.gada 6.jūnija spriedums lietā Nr.2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 7.jūnijs, Nr.89.

²¹³ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. II. Tiesnešu tiesību robežas un kontrole. Jurista Vārds, 2009.gada 29.septembris, Nr.39.

Līdz ar to likumdevējam ir jāseko līdzi arī judikatūras maiņai. Pēdējā judikatūras maiņa civillietās notikusi ar 2014.gada 19.novembra spriedumu lietā attiecībā uz biedrības atbrīvošanu no valsts nodevas. Likumdevējs pēc attiecīgās judikatūras maiņas ir skaidri licis noprast, ka nepiekrīt šādai tiesību normas interpretācijai un likums jāgroza, izslēdzot vārdu „personas” no Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punkta.²¹⁴

Tieslietu ministrijas ministra vietā Izglītības un zinātnes ministre saskaņā ar Saeimas kārtības ruļļa 95. pantu iesniedza priekšlikumu likumprojektam „Grozījumi Civilprocesa likumā”, norādot, ka Civillietu departaments minētajā spriedumā, iztulkojot Biedrību un nodibinājumu likuma 10. panta un Civilprocesa likuma 88. panta noteikumus, konstatēja, ka jebkura biedrība ir atbrīvota no tiesas izdevumu samaksas uz Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punkta pamata [..]. Turpinoties praksei, ka jebkura biedrība civilprocesa ietvaros var tiesā sniegt pieteikumu atsevišķu savu biedru individuālo tiesību aizstāvībai, atbilstoši mainītajai judikatūrai, tiek radīti labvēlīgi apstākļi tam, ka tiesā tiks sniegts nepamatoti liels šādu prasību apjoms, kā arī dibinātas biedrības ar nelegitīmu mērķi, proti, izvairīties no valsts nodevas samaksas civiltiesiskajās prasībās, un priekšlikums paredz no Civilprocesa likuma 43.panta pirmās daļas 5.punkta izslēgt vārdus „un personas”.²¹⁵ Priekšlikums tika atbalstīts un grozījumi pieņemti.²¹⁶

Ir redzams, ka likumdevējs reaģējis uz judikatūras maiņu, faktiski paužot savu gribu un norādot uz tiesas likuma mērķim neatbilstošu interpretāciju. Turklāt, ievērojot, ka tiesu vara ir neatkarīga un likumam padota, vienīgais veids, kā likumdevējs var labot tiesību normas piemērošanu, ir attiecīgi veikt grozījumus pašā tiesību normā. Šādā veidā likumdevējs var izteikt savu patieso gribu.²¹⁷

Tomēr atzīstams, ka Latvijas tiesu praksē ir sastopams vēl viens gadījums, kurā judikatūras maiņa ir ietekmēta no likumdevēja puses, t.i., attiecībā uz jēdziena “advokāts” tvērumu civilprocesā. Ievērojot, ka viens no tiesas pienākumiem ir sekot līdzi tiesību normu grozījumiem un viens no tiesību palīgavotiem var būt arī tiesību doktrīnas un Saeimas stenogrammas, interpretējot tiesību normu atbilstoši likumdevēja gribai, tika mainīta judikatūra. Darba otrajā nodaļā jau analizēta judikatūras maiņa attiecībā uz jēdziena „advokāts”

²¹⁴ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2015.gada 19.novembris Nr.227. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/277887-grozijumi-civilprocesa-likuma> [aplūkots 13.04.16.]

²¹⁵ Par priekšlikuma iesniegšanu likumprojektam “Grozījumi Civilprocesa likumā” (Nr.79/Lp12). Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/b4331dc335f07951c2257e81002ac175/\\$FILE/2_1880-12_15.pdf](http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/b4331dc335f07951c2257e81002ac175/$FILE/2_1880-12_15.pdf) [aplūkots 12.04.16.]

²¹⁶ Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2015.gada 19.novembris Nr.227. Pieejams: <https://www.vestnesis.lv/ta/id/277887-grozijumi-civilprocesa-likuma> [aplūkots 13.04.16.]

²¹⁷ Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. II. Tiesnešu tiesību robežas un kontrole. Jurista Vārds, 2009.gada 29.septembris, Nr.39.

tvērumu civilprocesā,²¹⁸ kas faktiski ir notikusi, pamatojoties uz Saeimas stenogrammu. Likumdevējs netieši ir norādījis uz nepareizu tiesību normas interpretāciju, neatbalstot likumprojekta grozījumus, kas nosaka paplašinātu jēdziena “advokāts” tvērumu Civilprocesa likumā. Līdz ar to ir radusies situācija, kurā Augstākā tiesa, interpretējot tiesību normu, piemērojot teleoloģisko interpretācija metodi, atklājot likumdevēja gribu ir mainījusi judikatūru.

Tiesnesis darbojas arī kā palīgs likumdošanas procesā, kurš ar savu interpretāciju var samazināt plaisu starp likumu un reālo sabiedrības dzīvi.²¹⁹ Līdz ar to var konstatēt, ka likumdevējs var ietekmēt judikatūras maiņu vismaz divos veidos. Pirmkārt, grozot tiesību normu, konkrēto judikatūras atziņu padarot neaktuālu, un, otrkārt, paužot savu gribu, izskatot konkrētu likumprojektu, diskutējot par to un balsojot, tādējādi *izrādot* savu gribu.

Tāpat arī likumdevēja konstitucionālais pienākums ir respektēt un ņemt vērā Satversmes tiesas norādījumus, kas pausti spriedumos, un Satversmes tiesas lemtā izpilde un ieviešana tiesiskajā sistēmā ir likumdevēja konstitucionāls pienākums.²²⁰ Satversmes tiesa savas tiesības *atzīt par spēkā neesošiem* likumus un citus aktus vai to daļa īsteno pieņemot spriedumu. Satversmes tiesas spriedumā izšķir to, vai apstrīdētā norma zaudēs savu spēku tāpēc, ka tā ir pretrunā ar augstāka juridiskā spēka tiesību normu, vai arī tā ir atbilstoša Satversmei un tātad spēkā esoša.²²¹ Līdz ar to, Satversmes tiesai atzīstot tiesību normu par neatbilstošu Satversmei, likumdevējam ir divi iespējamie rīcības modeļi – pieņemt citu tiesisku regulējumu, kas attiecas uz konkrēto jautājumu vai nedarīt neko. Ievērojot, ka Satversmes tiesai nav nepieciešams īpašs *iedzīvināšanas mehānisms*,²²² likumdevējam nav nepieciešams atsevišķi izslēgt vai atzīt par spēku zaudējošu konkrēto tiesību normu vai tā daļu.

Attiecībā uz judikatūras maiņas gadījumiem, ko vēlāk ir netieši vērtējusi arī Satversmes tiesa un *padarījusi* to neaktuālu, Satversmes tiesas praksē atrodas vismaz viena lieta. Jau minēts, ka Satversmes tiesa ar 2015. gada 16.aprīļa spriedumu lietā Nr.2014-13-01 atzinusi par Satversmei neatbilstošu Civilprocesa likuma 635. panta sesto daļu, ciktāl tā attiecas uz sprieduma izpildīšanas pagriezienu lietās par darba samaksas piedziņu. Tādējādi judikatūras atzīnai, ka *uz tiesas sprieduma pamata izmaksātā kompensācija par darba piespiedu kavējuma*

²¹⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.novembra lēmums lietā Nr.SK-377/2011, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2011/skc-377-2011.doc> [aplūkots 13.04.16.]

²¹⁹ Barak A. The judge in a democracy. Princeton University Press, 2006. 5.p.

²²⁰ Pleps J. Satversmes tiesas nolēmumu ietekme uz likumdošanas procesu. Jurista Vārds, 2015.gada 10.februāris, Nr.6.

²²¹ Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 140.lpp.

²²² Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013. 141.lpp

laiku ir uzskatāma par likumā paredzētu atlīdzību saistībā ar darbu, tādējādi, ja atceltais spriedums nebija pamatots uz darbinieces sniegtām maldīgām ziņām vai iesniegtiem viltotiem dokumentiem, sprieduma izpildīšanas pagrieziens saskaņā ar Civilprocesa likuma 635. panta pirmo un sesto daļu nav pieļaujams.”²²³

Konkrētajā Satversmes tiesas lietā Saeima, kas ir institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, savos rakstveida paskaidrojumos norādījusi, ka “Apstrīdētās normas piemērošanas gaitā Senāts ar 2008. gada 29. oktobra spriedumu lietā Nr. SKC-375/2008 veicis judikatūras maiņu, kas ietekmējusi apstrīdētās normas saturu izpratnē. [...] Šajā spriedumā, iztulkojot apstrīdēto normu sistēmiski ar Darba likuma normām, esot secināts, ka darbiniekam izmaksātā atlīdzība par darba piespiedu kavējumu uzskatāma par darba samaksu. Senāts neesot apsvēris Satversmes normu piemērojamību jautājuma izlemšanā, kā arī neesot vērtējis iespējamo otras puses tiesību aizskārumu. Līdz judikatūras maiņai atlīdzība par darba piespiedu kavējumu neesot uzskatīta par darba samaksu Darba likuma 59. panta izpratnē, un tādēļ apstrīdētā norma neesot attiecināta uz šiem gadījumiem.”²²⁴ Saeima paskaidrojumos norādījusi Senāta spriedumu lietā Nr.SCK-375/2008, kurā faktiski tiesa ir mainījusi judikatūru, norādot, ka iepriekš jēdziens „atlīdzība par darbu” ir tulkots sašaurināti.²²⁵ Tieši pamatojoties uz minēto tiesas nolēmumu, Senāts mainījis judikatūru ar spriedumu lietā Nr.SKC-899/2009. Lai gan abi tiesas nolēmumi atzīstami par judikatūras maiņu, Augstākā tiesa tikai nolēmumu lietā Nr.SKC-899/2009 ir pozicionējusi kā judikatūras maiņu. Faktiski tiesa judikatūru attiecībā uz piespiedu darba kavējuma atlīdzības ietveršanu jēdzienā “atlīdzība par darbu” mainījusies jau 2008.gadā.

Izvērtējot likumdevēja paskaidrojumus ietvertu, ir acīmredzams, ka likumdevējs nepiekrīt līdzšinējai tiesas interpretācijai un norāda, ka tieši šāda jēdziena paplašināta iztulkošana, iespējams, ir novedusi pie normas neatbilstības Satversmei. Tomēr, lai gan kopš judikatūras maiņas un Satversmes tiesas sprieduma ir pagājuši vairāki gadi, likumdevējs iepriekš nav uzskatījis par nepieciešamu mainīt tiesisko regulējumu, lai netiktu pārkāptas jēdziena “atlīdzība par darbu” robežas, kas atbilstu likumdevēja mērķim. Arī pēc Satversmes tiesas sprieduma likumdevējs tiesību normu attiecībā uz jēdzienu “atlīdzība par darbu” vai sprieduma izpildes pagriezienu nav grozījis un šobrīd tā nav spēkā esoša.

²²³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 14.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-899/2009, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2009/899-09.doc> [aplūkots 13.04.16.]

²²⁴ Par Civilprocesa likuma 635.panta sestās daļas, ciktāl tā attiecas uz sprieduma izpildīšanas pagriezienu lietās par darba samaksas piedziņu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam un trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2015. gada 16.aprīļa spriedums lietā Nr.2014-13-01. Latvijas Vēstnesis, 2015.gada 20.aprīlis, Nr.76.

²²⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.SKC-375/2008, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2008/375-08.doc> [aplūkots 10.04.16.]

Līdz ar to ir atzīstams, ka tikai vienā gadījumā likumdevējs ir reaģējis uz judikatūras maiņu, liekot noprast, ka šāda tiesas interpretācija neatbilst likuma mērķim, t.i., izslēdzot no Civilprocesa likuma 43.panta piektās daļas 5.punkta vārdus “un personas”. Savukārt pārējos aplūkotos judikatūras maiņas gadījumos likumdevējs nav reaģējis un judikatūra ir nostabilizējusies tiesu praksē vai vairs nav aktuāla, pamatojoties uz Satversmes tiesas spriedumu, nevis likumdevēja gribu.

KOPSAVILKUMS

1. Judikatūra ir tiesību avots, kas satur tiesnešu tiesības, kas ir obligāti piemērojamas, līdz ar to bieža un pārmērīga judikatūras maiņa nav vēlama, jo tā var pārkāpt tiesiskās drošības principu un tiesu prakses stabilitāti.
2. Judikatūras maiņa ir pieļaujama, bet, lai nodrošinātu tiesu prakses vienveidību un stabilitāti, judikatūra ir maināma rūpīgi apsverot tās nepieciešamību.
3. Ir nepieciešams konkrēti noteikt metodoloģiju kādā judikatūra ir maināma. Piemēram, nosakot, ka judikatūras maiņa ir iespējama tikai paplašināta tiesas sastāvā kasācijas instancē.
4. Lai nodrošinātu judikatūras stabilitāti un novērstu tiesu patvaļu mainot judikatūru, likumdevējam būtu nepieciešams noteikt konkrētus kritērijus, kuriem jāpiepildās, lai mainītu judikatūru, turklāt šo kritēriju atbilstība jānorāda arī tiesas nolēmuma motīvu daļā.
5. Judikatūras maiņas pamatojums ir ietverams tiesas nolēmuma motīvu daļā, tajā argumentējot ne tikai jaunās juridiskās atziņas pamatotību, bet izklāstot tiesas argumentus par iepriekšējās judikatūras nepieļaujamību.
6. Tiesu praksē ir nostiprinājies, ka zemākas instances tiesa atkāpjas no aktuālās judikatūras, savukārt nolēmuma pārsūdzības gadījumā augstāka instance, piekrītot zemākajai instancei, maina judikatūru.
7. Judikatūras maiņa ir pieļaujama tikai divos gadījumos. Pirmkārt, judikatūras maiņa ir pieļaujama, ja ir mainījies normatīvais regulējums vai likuma mērķis. Otrkārt, judikatūras maiņa ir pieļaujama, ja tiesa ir guvusi jaunu, labāku un dziļāku juridisko atziņu.
8. Judikatūras izmaiņas samēra ātri iekļaujas tiesu praksē, kas liecina, ka zemākas instances tiesas seko līdzīgai judikatūras izmaiņām un to plaši pielieto savos nolēmumos, līdz ar to atzīstams, ka tiesas ir izveidojušas efektīvu mehānismu kā sekot līdzīgai judikatūras maiņai.
9. Likumdevējs veic parlamentāro kontroli pār tiesas interpretāciju, tostarp, vērtējot arī judikatūras maiņu, un nepieciešamības gadījumā veic grozījumus tiesību normā.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS SARAKSTS

Grāmatas:

1. Bārdiņš G. Dialoga loma tiesas spriešanā. Tiesu nama aģentūra: Rīga, 2016.
2. Civilprocesa likuma komentāri. I daļa. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna zinātniskajā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2011.
3. Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. Autoru kolektīvs prof. K.Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcijā. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
4. Iljanova D. Vispārējo tiesību principu nozīme un piemērošana. Rīga: Ratio iuris, 2005.
5. Langenbuhere K. Tiesnešu tiesību attīstība un iztulkošanas. Metodoloģiskais pētījums par tiesnešu tiesību tālākveidošanu vācu civiltiesībās. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2005.
6. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. Ievads I nodaļa. Vispārējie noteikumi. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
7. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VI nodaļa. Tiesa. VII nodaļa. Valsts kontrole. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2013.
8. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011.
9. Meļķis E. Latvijas tiesiskās sistēmas ceļš uz demokratisku tiesisku valsti: Rakstu krājums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.
10. Neimanis J. Ievads tiesībās. Rīga: autora izdevums, 2004.
11. Neimanis J. Tiesību tālākveidošana. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2006.
12. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Papildināts un pārstrādāts izdevums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2014.
13. Sniedzīte G. Tiesnešu tiesības. Jēdziens un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Latvijas Vēstnesis, Rīga, 2013.
14. Barak A. The judge in a democracy. Princeton University Press, 2006.

Atsevišķi raksti grāmatu ietvaros vai internetā:

1. Iljanova D. Vispārīgie tiesību principi un to funkcionālā nozīme. Grām: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga: TNA, 1999.
2. Jelāgins J. Tiesību pamatavoti. Grām: Mūsdienu tiesību teorijas atziņas. Rīga: TNA, 1999.

3. Kalniņš E. Tiesību tālākveidošana. Grām.: Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību piemērošanā: Rakstu krājums Dr. habil.iur. profesora Meļķisa E. Zinātniskajā redakcijā. Rīga: Latvijas Universitāte, 2003.

4. Levīts E. Judikatūra – pamati, problēmas, piemērošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010.

5. Liepa L. „Personu tiesiskās paļāvības aizsardzība vai sabiedrības intereses: Quo vadis?”. Zinātniskā konference „Valsts konsekvence tiesiskās paļāvības un tiesiskās drošības principu ievērošanā”. Pieejams: <https://www.youtube.com/watch?v=3uOpIHe365g&list=PLxc2e81TLgVQTLI5tQEGyGFSZhZuv2VnK&index=2> [aplūkots 17.04.16.]

6. Matjušina R. Tiesas sprieduma argumentu veidi un plašums kā tiesas objektivitātes kritēriji. Grām.: Latvijas Universitātes 69.konferences rakstu krājums. Aktuālas tiesību realizācijas problēmas. Rīga: Latvijas Universitātes apgāds, 2011.

7. Osipova S. Taisnas tiesas modeļi senajā pasaulē. Grām.: Latvijas Universitātes 69.konferences rakstu krājums. Aktuālas tiesību realizācijas problēmas. Rīga: Latvijas Universitātes apgāds, 2011.

8. Rezevska D. Judikatūra kā tiesību avots: Izpratne un pielietošana. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010.

9. Rezevska D. Tiesiskās paļāvības principa satura konkretizācija un attīstība judikatūrā. Politika un tiesības: Tiesību un juridiskās prakses ilgtspējīga attīstība. Rakstu krājums. Latvijas Universitāte, 2012. Pieejams: http://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/lu_portal/apgads/PDF/Juristu-konf_PLZK_2012_.pdf [aplūkots 10.04.16.]

10. Vainovskis M. Latvijas tiesu judikatūras apkopošanas aktuālie jautājumi. Latvijas Republikas Augstākās tiesas biļetens Nr. 1/2010.

11. Zimmermann R. An introduction to Germany legal culture. Book: Introduction to German law. Edited by Ebke W.F. and Finkin M.W. Kluwer Law International, 1996.

Promocijas darbi:

1. Miķelsone G. Judikatūras nozīme Latvijas kā demokrātiskas tiesiskas valsts tiesiskajā sistēmā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/31320/298-51323-Mikelsone_Gundega_gs06015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [aplūkots 13.04.16]

2. Onževs M. Tiesību normu laika aspekti tiesiskā un demokrātiskā valstī. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/28260/298-46261-Maris_Onzevs_2015.pdf?sequence=1&isAllowed=y [apskatīts 15.04.16]

3. Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību jēdziens, evolūcija un nozīme Latvijas tiesību avotu doktrīnā. Promocijas darbs. Pieejams: https://dspace.lu.lv/dspace/bitstream/handle/7/5163/28110-Ginta_Sniedzite_2010.pdf?sequence=1

Periodika:

1. Guļāns A. Augstākās tiesas attīstība: evolūcija, revolūcija vai normatīvā nolemtība? Pamatziņojums Augstākās tiesas konferencē 2005.gada 7.oktobrī. Pieejams: [http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A\[1\].Gulans.doc](http://at.gov.lv/files/uploads/files/docs/conferences/A[1].Gulans.doc) [aplūkots 12.04.16.]

2. Paparinskis M. Satversmes tiesas spriedums kā normatīvs akts. Likums un Tiesības, 2003, 5.sēj. Nr.5.

3. Rīgas rajona tiesas priekšsēdētājas Ineses Siliņevičas viedoklis. Meklējot risinājumus tiesu sistēmas pilnveidošanai. Jurista Vārds, 2013. 12. marts, Nr.10.

4. Sniedzīte G. Atsevišķi tiesnešu tiesību normu piemērošanas ietekmējošie faktori. Jurista Vārds. 2010. gada 19.oktobris, Nr.42.

5. Sniedzīte G. Tiesību palīgavoti, piemērojot tiesību normas. Jurista vārds, 2005. gada 18.oktobris, Nr.39.

6. Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. II. Tiesnešu tiesību robežas un kontrole. Jurista Vārds, 2009.gada 29.septembris, Nr.39.

7. Sniedzīte G. Tiesnešu tiesību konstitucionālais pamats. Jurista Vārds, 2009. gada 15. septembris, Nr.37.

8. Torgāns K. Judikatūras teorija un pielietojamā judikatūra. Jurista Vārds, 2005. gada 13.decembris, Nr. 47.

Normatīvie akti:

1. Latvijas Republikas Satversme. Latvijas Vēstnesis, 1993. gada 1. jūlijs, Nr. 43.

2. Civilprocesa likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. gada 3. novembris, Nr. 326.

3. Par tiesu varu: LR likums. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993. 14. janvāris Nr.1.

4. Grozījumi Civilprocesa likumā: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2015.gada 19.novembris nr.227.

5. Noteikumi par tiesu informācijas publicēšanu mājaslapā internetā un tiesu nolēmumu apstrādi pirms to izsniegšanas. 2009.gada 10.februāra Ministru kabineta noteikumi nr.123. Latvijas Vēstnesis 2009.gada 17.februāris Nr.27.

Tiesu prakse:

1. Par Administratīvā procesa likuma 124. panta pirmās daļas un otrās daļas par valsts nodevas samaksu administratīvo pārkāpumu lietās atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2005.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr.2004-16-01. Latvijas Vēstnesis, 2005.gada 6.janvāris, Nr.3.

2. Par Civilprocesa likuma 128.panta otrās daļas 3., 5. un 7.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 90. un 92.pantam: Satversmes tiesas 2012.gada 1.novembra spriedums lietā Nr.2012-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 2.novembris, Nr. 174.

3. Par Civilprocesa likuma 33.panta trešās daļas 1.punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 92.pantam: Satversmes tiesas 2014.gada 7.februāra spriedums lietā Nr.2013-04-01. Latvijas Vēstnesis, 2014.gada 11.februāris, Nr.30.

4. Par Civilprocesa likuma 635.panta sestās daļas, ciktāl tā attiecas uz sprieduma izpildīšanas pagriezīnu lietās par darba samaksas piedziņu, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta pirmajam un trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2015. gada 16.aprīļa spriedums lietā Nr.2014-13-01. Latvijas Vēstnesis, 2015.gada 20.aprīlis, Nr.76.

5. Par likuma "Par tiesu varu" 49. panta otrās daļas atbilstību Satversmes 1. un 83. pantam: Satversmes tiesas 2003. gada 4.februāra spriedums lietā Nr.2002-06-01. Latvijas Vēstnesis, 2003.gada 5.februāris, Nr.19.

6. Par likuma "Par valsts pensijām" 30. panta piektās un sestās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1. un 91. pantam: Satversmes tiesas 2004. gada 25. oktobra spriedums lietā Nr.2004-03-01. Latvijas Vēstnesis, 2004.gada 26.oktobris, Nr.169.

7. Par Prokuratūras likuma 1. panta pirmās daļas, 4. panta pirmās daļas, 6. panta trešās daļas, 22. panta un 50. panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 58., 82., 86. un 90. pantam: Satversmes tiesas 2006. gada 20.decembra spriedums lietā Nr. 2006-12-01. Latvijas Vēstnesis, 2006.gada 28.decembris, Nr.206.

8. Par Rīgas teritorijas plānojuma daļas 2006. – 2018.gadam, kas attiecas uz Rīgas brīvostas teritoriju, atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 115.pantam: Satversmes tiesas 2008. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2007-11-03. Latvijas Vēstnesis, 2008.gada 23.janvāris, Nr.12.

9. Par tiesvedības izbeigšanu lietā par Administratīvā procesa likuma 18. panta ceturtais daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam: Satversmes tiesas 2010.gada 11.jūnija lēmums lietā Nr. 2010-11-01. Latvijas Vēstnesis, 2010.gada 16.jūnijs, Nr.95.

10. Par Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma 8.panta otrās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92.panta trešajam teikumam: Satversmes tiesas 2012.gada 6.jūnija spriedums lietā Nr.2011-21-01. Latvijas Vēstnesis, 2012.gada 7.jūnijs, Nr.89.

11. Augstākās tiesas Administratīvo lietu departamenta 2015.gada 29.maija spriedums lietā Nr. SKA-97/2015, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/217668.pdf> [aplūkots 17.04.16.]

12. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 29.aprīļa lēmums lietā SKC-2113/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2014/SKC-2113-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014.gada 19.novembra lēmums lietā Nr. SKC-2414/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2014/SKC-2414-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

14. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu departamenta 2014. gada 27.marta spriedums lietā SKC-1683/2014, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2014/skc-1683-2014.doc> [aplūkots 13.04.16.]

15. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008.gada 29.okobra spriedums lietā Nr.SK-375/2008, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2008/375-08.doc> [aplūkots 10.04.16.]

16. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2009.gada 14.okobra spriedums lietā Nr.SK-899/2009, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2009/899-09.doc> [aplūkots 13.04.16.]

17. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010. gada 10. novembra lēmums lietā Nr.SK-625/2010 [nav publicēts]

18. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.novembra lēmums lietā Nr.SK-377/2011, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2011/skc-377-2011.doc> [aplūkots 13.04.16.]

19. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2012. gada 1.februāra spriedums lietā Nr.SK-5/2012 [nav publicēts]

20. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2012.gada 20.decembra lēmums lietā Nr.SPC-50/2012 [nav publicēts]

21. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 12.jūlija spriedumu lietā Nr.SK-1859/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/1859-skc-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]

22. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2013.gada 28.jūnija lēmums lietā Nr.SPC-33/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/33-spc-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]
23. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 25.aprīļa lēmums lietā Nr.SPC-1/2012, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2012/1-spc-2012.doc> [aplūkots 13.04.16.]
24. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2007.gada 28.februāra spriedums lietā Nr. SKC-89/2007, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2007/89-skc-2007.doc> [aplūkots 13.04.16.]
25. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 22.februāra spriedums lietā Nr.SKC-88/2012 pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2012/88-skc-2012.doc> [aplūkots 13.04.16.]
26. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2012.gada 25.aprīļa lēmums lietā Nr.SPC-1/2012, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2012/1-spc-2012.doc> [aplūkots 13.04.16.]
27. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2011.gada 14.decembra lēmums lietā Nr.SPC-49/2011 [nav publicēts].
28. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2013. gada 30.janvāra spriedums lietā Nr.SKC-644/2013, pieejams: <http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department1/2013/644-skc-2013.doc> [aplūkots 13.04.16.]
29. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2014. gada 18.marta lēmums lietā Nr.PAC-0941, [nav publicēts]
30. Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2013. gada 20.septembra spriedums lietā Nr. C09026912, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/133425.pdf> [aplūkots 26.03.16.]
31. Latgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 11.novembra lēmumus lietā Nr. CA-0201-10, [nav publicēts]
32. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2009. gada 20.aprīļa spriedums lietā Nr.C30118607 [nav publicēts]
33. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģija 2014. gada 28. aprīļa spriedums civillietā Nr. C27232712. Pieejami: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/182899.pdf> [aplūkots 28.03.16.]
34. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010. gada 26.maija spriedums lietā Nr.CA-0201-10, [nav publicēts]
35. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2012. gada 25.septembra spriedumu civillietā Nr.CA-2071-12, [nav publicēts]

36. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2013. gada 11.septembra spriedums lietā Nr.C32351209, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/143900.pdf> [aplūkots 26.03.16.]
37. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014. gada 16.aprīļa spriedums civillietā Nr. C29569813, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/179479.pdf> [aplūkots 26.03.16.]
38. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2014.gada 21.janvāra lēmums lietā Nr.CA-0654/14, [nav publicēts]
39. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2015. gada 9.februāra spriedums civillietā Nr. C28472412. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/234918.pdf> [aplūkots 28.03.16.]
40. Zemgales apgabaltiesas Civillietu tiesu kolēģijas 2010. gada 15.novembra spriedums civillietā Nr.C15155410 [nav publicēts]
41. Balvu rajona tiesas 2012. gada 22.marta spriedums civillietā Nr.C09014612 [nav publicēts]
42. Bauskas rajona tiesas 2016. gada 22.februāra spriedums lietā Nr. C10084515, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/254715.pdf> [aplūkots 30.03.16]
43. Cēsu rajona tiesas 2012. gada 3.aprīļa spriedums civillietā Nr.C11049312 [nav publicēts]
44. Daugavpils tiesas 2015. gada 14.septembra lēmums lietā Nr.3-11/0163/11 [nav publicēts]
45. Dobeles rajona tiesas 2010. gada 17.maija spriedums civillietā Nr.C15155410 [nav publicēts]
46. Jelgavas tiesas 2012. gada 16.maija spriedums civillietā Nr.C15334311 [nav publicēts]
47. Jelgavas tiesas 2013. gada 20.decembra lēmums civillietā Nr. C15277613, [nav publicēts]
48. Jelgavas tiesas 2014. gada 16.decembra spriedums lietā Nr. C15277613, [nav publicēts]
49. Jūrmalas pilsētas tiesas 2012. gada 31.maija lēmums lietā Nr.C17101911, [nav publicēts]
50. Krāslavas rajona tiesas 2015. gada 1.decembra spriedum lieta Nr.C18040715, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/244968.pdf> [aplūkots 07.04.16.]
51. Krāslavas rajona tiesas 2015. gada 4.septembra lēmums lietā 3-11/0019 [nav publicēts]

52. Liepājas tiesas 2015. gada 23.septembra lēmums lietā 3-10/0060/2015, [nav publicēts]
53. Liepājas tiesas 2016. gada 24.februāra lietā Nr.C28385615, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/255433.pdf> [aplūkots 10.04.16.]
54. Madonas rajona tiesas 2016. gada 1.marta lēmums lietā Nr.C23036516 [nav publicēts]
55. Madonas rajona tiesas 2016. gada 23.februāra lēmums lietā Nr.3-10/0001-16/3, [nav publicēts]
56. Preiļu rajona tiesas 2014. gada 17.decembra lēmums Nr.3-10/0013, [nav publicēts]
57. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2010. gada 30.jūlija lēmums civillietā Nr.C27188610, [nav publicēts]
58. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2013. gada 14.oktobra lēmums lietā Nr.3-12/0214/2, [nav publicēts]
59. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2013. gada 2.septembra spriedums lietā Nr.C28266110. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi> [aplūkots 26.03.16.]
60. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2015. gada 9.janvāra lēmumu lietā Nr.3-10/0060/5 [nav publicēts]
61. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2013. gada 2.septembra spriedumus lietā Nr.C29555012, pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/118143.pdf> [aplūkots 26.03.16.].
62. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2014. gada 11.jūlija lēmums lietā Nr.3-11/0526-14, [nav publicēts]
63. Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesas 2016. gada 18.marta lēmums lietā Nr.C29419516, [nav publicēts]
64. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2007. gada 3.septembra spriedums lietā Nr.C30712907, [nav publicēts]
65. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2011. gada 30.novembra spriedums civillietā Nr.C30450410, [nav publicēts]
66. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas 2012. gada 9.novembra lēmums lietā Nr.C30769912, [nav publicēts]
67. Siguldas tiesas 2012. gada 15.maija lēmums lietā Nr.3-10/0032, [nav publicēts]
68. Talsu rajona tiesas 2016. gada 16.februāra spriedums lietā Nr.C36080715. Pieejams: <https://tiesas.lv/nolemumi/pdf/254231.pdf> [aplūkots 28.03.16.]

Citi avoti:

1. Augstākās tiesas mājaslapa. Sadaļa: Judikatūras nolēmumu arhīvs. Civillietu departaments. Pieejams: http://at.gov.lv/lv/judikatura/judikaturas-nolemumu-arhivs/senata-civillietu-departaments/hronologiska-seciba_1/ [aplūkots 12.04.16.]
2. Iedzīvotāji neuzticas ne policijas, ne tiesu darbam. Neatkarīgā Rīta Avīze. Pieejams: <http://nra.lv/latvija/166222-iedzivotaji-neuzticas-ne-policijas-ne-tiesu-darbam.htm> [aplūkots 10.04.16.]
3. Komisijas paziņojums Eiropas Parlamentam, Padomei, Eiropas centrālajai bankai, Eiropas ekonomikas un sociālo lietu komitejai un reģionu komitejai es rezultātu apkopojuma tiesiskuma jomā. 2015.gada izdevums. Pieejams: http://ec.europa.eu/justice/effective-justice/files/justice_scoreboard_2015_lv.pdf [aplūkots 07.04.16.]
4. Par priekšlikuma iesniegšanu likumprojektam “Grozījumi Civilprocesa likumā” (Nr.79/Lp12). Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/b4331dc335f07951c2257e81002ac175/\\$FILE/2_1880-12_15.pdf](http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs12.nsf/0/b4331dc335f07951c2257e81002ac175/$FILE/2_1880-12_15.pdf) [aplūkots 12.04.16.]
5. Saeimas juridiskās komisijas un tiesu politikas apakškomisijas kopsēdes protokols. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/132b67e445534817c2257e5b00300fec/\\$FILE/PR_2015_06_09_12_00_JK_JKTPAK.doc](http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/132b67e445534817c2257e5b00300fec/$FILE/PR_2015_06_09_12_00_JK_JKTPAK.doc) [aplūkots 07.04.16.]
6. Saeimas stenogramma likumprojekts LP0015_3. Pieejams: [http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/dbcb56756cc92a8bc22578d90039a625/\\$FILE/LP0015_3.htm](http://titania.saeima.lv/LIVS10/SaeimaLIVS10.nsf/0/dbcb56756cc92a8bc22578d90039a625/$FILE/LP0015_3.htm) [aplūkots 13.04.16.]

DOKUMENTĀRĀ LAPA

Maģistra darbs „Judikatūras maiņas pieļaujamība un metodoloģija civillietās” izstrādāts Latvijas Universitātes Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Ilona Sabīne Sviķe

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Darba vadītājs: Doc. Dr. iur. Jānis Pleps

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Tiesību teorijas un vēstures zinātņu katedrā 2016.gada __. _____

Metodiķe:

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē
2016.gada __. _____ .protokola Nr. __, vērtējums _____.

Komisijas sekretāre/s: _____